

Troçkizm Dosyası

İÇİNDEKİLER

- 1. Sunuş: Tasfiyecilik Dalgasıyla Yükselen Troçkizm Hakkında**
- 2. Komünistlerin Efsaneler Hakkındaki Tutumu**
- 3. Kısa bir Troçki Portresi**
- 4. Gelenek Sorunu Hakkında Bazı Saptamalar**
- 5. Troçki'yi 20 Ağustos 1940'ta Öldüren Ramon Mercader Bir Katil miydi?**
- 6. Troçkizm Nedir Ne Değildir?**
- 7. Troçkistlerle Troçkizm Karşıtlarını Buluşturan 'Sürekli Devrim' Efsanesi**
- 8. Troçki'nin Tasfiyecilik Karşısındaki Tutumu Hakkındaki Yanılsamalar**

1. Sunuş: Tasfiyecilik Dalgasıyla Yükselen Troçkizm Hakkında

1980'li yılların sonundan itibaren, SSCB ve kopyalarının tarih sahnesinden ayrılmalarının yanı sıra, Çin ve Arnavutluk'un da isim ve sembollerini değiştirmeksizin kapitalist yola girmelerini takiben, uluslararası sosyalist hareketlerin belli başlı referans kaynakları da ortadan kalkmış oldu. Böylece kendilerini birbirlerinden bu referanslara göre ayırd eden pek çok akım arasındaki ayrım çizgileri de giderek belirsizleşti. Bu sürece paralel olarak SBKP ve ÇKP veya AEP taraftarları arasındaki gerilim ve çatışmalar da hızla söndü. Bu vaziyet alışlara göre birbirleriyle çatışma halinde olan akımlar arasındaki mesafeler yavaş yavaş kapanmaya başladı. Sosyal faşizm, sosyal emperyalizm tanımlarıyla birlikte 'Maocu bozkurt' türü tarifler çarçabuk rafa kalktı. Modern revizyonizm ve maoizm konusundaki ayrımlar da esasen teorik alanın birer sorunu olarak 'ideolojik mücadele' alanına havale edilerek doğrudan politik mücadelenin birer alanı olmaktan büyük ölçüde çıktı. Böylece geçmişte birbirleriyle açık ve sert bir mücadele içinde olan akımların zaman zaman yanyana gelmeye ve ortak eylem ve etkinlikler yapmaya başlaması da giderek olağan bir şey gibi görülmeye başlandı ve geçmişin üzerine sessiz sedasız bir sünger çekildi.

Tabii eskiden bu eksene göre ayrışan kutuplarda yer almadıkları için orta yolcu kabul edilen kimi akımlarla diğerleri arasındaki ayrımlar da haliyle silinmekteydi.

Bu süreç dünya çapında ve istisnasız dünyanın her köşesinde ilerlerken, elbette Türkiye de bundan müstesna kalmadı. Oysa Türkiye esasen bu eksen üzerinden ayrışan akımlar arasındaki gerilim ve çatışmaların dünyanın pek çok ülkesine kıyasla görece keskin ve yoğun bir biçimde cereyan ettiği bir ülkeydi. Bununla birlikte, bir bakıma Türkiye sosyalist ve devrimci hareketinin şekillenmesine damga vuran bu ayrımlar hızla silindi. 12 Eylül diktatörlüğünün devrimcilerle faşistler için öngördüğü 'karıştır barıştır' politikası sökmemişti; ama adeta bu seksenli yılların sonundan itibaren gelişen sürece katkı yapan bir işlev görmüştü.

Kuşkusuz SBKP, ÇKP ve AEP taraftarı akımlar arasındaki ayrımlar silinirken benzer bir süreç bir başka alanda da görüldü. 1920'li yılların sonlarından itibaren komünist hareket ve işçi hareketi içinde dünya çapında bir ayrışmayı ifade eden 'troçkizm-stalinizm' eksenine göre ayrışan ve karşı karşıya gelen akımlar arasındaki uçurum da, aynı süreçte benzer bir biçimde kapandı. Ne var ki bu alanda süreç esasen iki aşamada gerçekleştiği için, diğer kutuplaşmada olduğu kadar keskin bir geçiş olmadı.

Söz konusu sürecin ilk aşaması Kruşçev'in SBKP XX.ci kongresinin kapalı oturumundaki ünlü konuşmasıyla birlikte açılmıştı. Her ne kadar söz konusu konuşmada doğrudan doğruya Troçki'nin ve troçkizmin aklanması söz konusu değilse de, 'Stalin'in putlaştırılması'na yönelik vurgu ve Stalin dönemine dönük ifşaat ve eleştiriler, kiblesini SBKP olarak seçmiş akımların troçki ve troçkizm konusundaki tutumlarında (görüş ve tespitlerinde değilse bile) kayda değer bir yumuşama getirdi. Bir önceki dönemin sert çatışmaları bu kesimdekiler bakımından büyük ölçüde sona erdi. SBKP'deki değişimi 'karşı devrimci' bir gelişme olarak görenler veya en azından hayra alamet bir gelişme olarak görmeyenler bakımından ise Troçki ve troçkizme karşı tutumlarda aynı keskinlikte bir değişim olmamış olsa da, kimi istisnalar hariç, bu cemahta da Stalin dönemindekine benzer bir kutuplaşmanın kalktığı da açıktır.

Bu kutuplaşmanın pratik politik alanda tamamen kalkması ve konunun tümüyle teorik mücadele alanına havale olması ise SBKP/ÇKP kutuplaşmasının ortadan kalkmasına paralel olarak ve daha yumuşak bir geçişle olmuştur.

Kuşkusuz bu süreçte troçkist akımların (farklı odaklara göre farklı bir tarz ve dozda da olsa) 'stalinizm' konusundaki görüşleri değilse de pratik politikadaki tutumlarının evrimi de hatırı sayılır bir rol oynamıştır. Çarpıcı bir örnek vermek gerekirse, resmi Dördüncü Enternasyonal olarak da görülmesi gereken, Ernest Mandel'in önde gelen sözcüsü olduğu kanat, Kruşçev'in ifşaatlarını sevinçle karşılayıp kutlayan bir tutum benimsemekle başlayıp daha sonra da Gorbaçev dönemini daha ateşli bir sevinçle karşılayarak bir bakıma 'stalinizmin' sona erdiği kanaatine varmıştı. Kuşkusuz bütün troçkist akımlar böyle hareket etmese bile, bu ve benzeri tutumların da söz konusu kutuplaşmada uçurumun yumuşak bir geçişle kapanmasını kolaylaştırıp hızlandıran bir rol oynamıştır.

Ne var ki 90'lı yılların başından itibaren ilerleyen bu süreç söz konusu kutuplaşmanın tarafları arasındaki ilişki ve çelişkilerin değişmesinden ziyade, esasen bir başka olgunun gölgesi altında gelişmiştir. Bu sürece damgasını vuran veyahut değişime rengini veren de budur. Bu dönemden itibaren esasen dünya çapında sol hareketi ve işçi hareketini etkileyen büyük çaplı bir tasfiye dalgası kabarmıştır.

Bu tasfiyecilik, doğrudan doğruya bir örgütsel tasfiyecilik olarak değilse de, esas itibariyle bir ideolojik-politik tasfiyecilik olarak gelişip değişik aşamalarda ve farklı tempolarla ilerlemektedir. Bu tasfiyeci dalgalar silsilesi bütün uluslararası hareketi etkisi altına alan, bir karşı devrimci dalgayı ifade etmektedir. Solun genel olarak liberal bir çizgiye savrulmasıyla kendini gösteren bu dalganın ana etkisi, elbette eski siyasi kutuplaşmaların (bunlar doğru ve gerekli kutuplaşmalar olsa da olmasa da) yumuşak bir geçişle son bulmasında önemli bir rol oynamıştır.

Dünyanın hemen hemen her köşesinde kutuplaşmanın her iki ucundaki akımlar arasında ortak ve benzer tespitlerin yaygınlaştığı görülmektedir. Bunlara kısaca işaret etmek gerekirse:

SSCB ve Doğu Avrupa'daki gerici rejimlerin yıkılması ve ÇHC ve AHC'nin kapitalist yolu tutmasıyla birlikte, tek kutuplu bir dünyanın doğduğu saptaması;

Yeni bir dönemin açıldığı tespiti ile başlayıp yeni dönemde eski dönemin kavram araç ve yöntemlerinin artık geçersiz olduğu saptaması;

Dolayısıyla yeni dönemde yeni döneme uygun yeni araç yöntem ve stratejilerin yaratılması gerektiği hakkındaki saptaması.

Bunlar, bu tasfiyecilik sürecinin hemen hemen tüm akımlar üzerinde üç aşağı beş yukarı benzer bir biçimde kendini gösteren ortak saptamalardır.

Açıktır ki, gerek SBKP/ÇKP/AEP eksenindeki kutuplaşmaların, gerekse de 'troçkizm/stalinizm' eksenindeki kutuplaşmaların ortadan kalkması bu yeni dönem tespiti ile büyük ölçüde ilişkilidir. Elbette geçmişin bir muhasebesini çıkarmadan yön değiştirme alışkanlığının yaygın olması ve Komünist Enternasyonal'in dördüncü kongresinden beri oportünizmin türlerine karşı mücadelede bütün gardların düşmüş olması da bu sürecin önünü açmıştır.

Bununla birlikte Türkiye'de bu süreç dünya çapında izlediği yoldan farklı bir yol izlemiştir. Bunun başlıca nedenlerinden biri 80'li yılların sonundan itibaren gelişen tasfiyecilik dalgası ve maneviyat bozukluğu Türkiye solunun üzerine zaten 12 Eylül darbesiyle pekişen bir yenilgi döneminin ardından ve belli başlı örgütlerin zaten büyük ölçüde dağılmış olduğu bir dönemde çökmüştür. Böylelikle bu uluslararası tasfiye dalgası, zaten sürmekte olan bir tasfiye sürecini koyulaştırarak gelmiştir ve 80'li yılların sonundan itibaren kendini gösteren peş peşe tasfiye dalgaları bu süreci keskinleştirmiştir.

İkinci farklılık ise bu sürecin sonuçlarının çelişkili bir unsuruyla kendini göstermiştir. Dünyanın hemen hemen her yanında troçkist akımlar da aynı tasfiye sürecinden nasiplerini alıp etkisizleşirken, Türkiye'de bu süreçte tam aksine artan bir çeşitlilikle ve etkiyle gelişen troçkist akımlara rastlanmaktadır. Bir önceki dönemde neredeyse mevcut olmayan troçkizm, neredeyse uluslararası alandaki tüm türleri ile Türkiye'de bu tasfiyecilik ortamında gelişmiş ve yaygınlaşmıştır. SBKP, ÇKP veya AEP gibi kiblelerin ortadan kalkmasına paralel olarak başka akımları git gide artan bir ölçüde etkisi altına almaktadır.

Kuşkusuz bu özgün durumun ardında troçkist akımların marifetlerinden ziyade, genel olarak dünyadaki durumun ve bilhassa da Türkiye'deki devrimci/sosyalist akımların troçkizm konusundaki dağarcıklarının sadece kalıplaşmış formülasyonlarla şekillenmiş olmasının hatırı sayılır payı vardır.

Pratik politik alanda troçkizm karşısında hemen hemen hiçbir tespit ve deneyimin bulunmamasının etkisini de göz önüne almak gerekir. Oportünizme karşı mücadelede Komünist Enternasyonal'in temel ilke ve yöntemlerinin çoktan beri Türkiye'deki akımlara rehberlik etmiyor olması da elbette cabasıdır.

Bu nedenle bugün troçkizm konusunda Türkiye solunun zaaflarını irdelemek ve troçkizmin bir politik akım olarak nasıl bir oportünist merkeziliği ifade ettiğine ışık tutmak bugün oportünizme ve tasfiyeciliğe karşı mücadelede komünistlerin ödev ve ihtiyaçları arasındadır.

2. Komünistlerin Efsaneler Hakkındaki Tutumu

Toplum halinde yaşamaya, dış dünyayı tanımaya başlamalarından beri ve ortak tarihlerinin oluşmasından itibaren, insanların en temel ve en genel manevi gıdaları masallar ve efsaneler olmuş. Bunlardan esinlendiği şüphe götürmez olan edebiyatın türlerinden hiçbiri de bunların yerini tutabilmiş değil; sinema, tiyatro vb. gösteri sanatları da bunların yerini dolduramıyor.

Masallar da efsaneler de, gerçek dünyada karşılıkları bulunan ve bu sayede hayal gücünü harekete geçirirken somut çağrışımlara açık kapı bırakan, esrarengiz ve olağanüstü öykülerdir. Onların kahramanları da bu niteliklere sahip olurlar. Yani hem esrarlı hem de olağanüstüdürler; ama aynı zamanda gerçek ya da tanıdık olmaları şarttır. Çünkü ya sevilecek ve örnek alınacak yahut korkulup uzak durulacak kişilikleri tasvir ederler.

Masallar olmadık şeyler anlatırlar. Ama efsaneler, aksine olmuş şeylerle ilgilidir; tarih ve tarihi şahsiyetlerin hayatı, yahut doğa ve doğa olayları, masalsı bir imgelem içinde anlatılır orada. Bunlar tarihe dair masallardır; olmuş bitmiş şeylerle ilgilidirler.

Bir yandan bilgi, iletişim ve ulaşım imkanları artarken, kafa/kol emeği arasındaki bölünmenin derinleşmesi yüzünden, efsanelerin kökü kurumamakta, aksine eskisinden çok efsane üretilip yayılmaktadır. Tarihi yaşayanlarla anlatılanlar birbirlerinden kopuk olduğu sürece, tarih ilerlemeye devam etse ve tarihin 'bilimsel' biçimde açıklanması yönündeki gayretler artsa bile, tarih hakkında efsanevi anlatımlar misillemesine artmakta ve yeni efsane kahramanları üremektedir.

Kuşkusuz, bu böyledir diye efsanelerin üzerindeki esrar perdesinin kaldırılmasına çalışmanın beyhude olduğu sonucuna varmak gerekmiyor. Aksine bu ayırımın aşılabilmesi yönünde, tekil ve özellikle de ortaklaşa (kollektif) imkanlar vardır. İşçi hareketinin tarihsel hafızası da olması gereken devrimci komünist bir partinin işlevlerinden biri de budur.

Köz'ün arkasında duran komünistler böyle bir partinin çok uzun süredir mevcut olmadığı saptamasından hareket ediyor. Bolşevik geleneğin örgütsel-politik sürekliliğinin Komünist Enternasyonal'in dördüncü kongresini takip eden süreçte koptuğunu düşünüyor. Yeniden bolşevik geleneğe bağlanarak, devrimci önderlik boşluğunu giderme iddiasını taşıyabilecek bir komünist partiyi yaratmak için hazırlık faaliyeti sürdürüyor. Bu faaliyetin sorumluluğunu üstlenen komünistlerin ödevleri arasında Bolşevik geleneğin üzerini örten efsanelerin temizlenmesi yönünde bir gayrete öncülük etmek de yer almaktadır.

Efsaneler yahut 'efsane kahramanları' komünistlerin gündemine gelenek sorunuyla ilişkili olarak ve geçmişin değerlendirilmesi çerçevesinde giriyor. Zira komünist geleneğin örgütsel-politik sürekliliğinin sağlanamayışı bu boşluğun bir nevi efsanevi anlatımlarla doldurulmasına zemin sunuyor. Bu sürekliliği sağlamak için oldukça uzun bir dönemi kapsayan siyasal gelişmeler hakkındaki efsanevi anlatımlardan kurtulmak gerekiyor. Bu yolda atılacak adımların kalkış noktalarını net bir biçimde saptayıp ayırt etmek belirleyici bir önem taşıyor.

Bunu yaparken her şeyden önce, sınıf mücadeleleri tarihine ilişkin sorunları bir adalet arayışıyla ele almaktan uzak durulmalıdır. Çünkü sorun haklılarla haksızları ayırt edip, haklılardan yana tutum almaktan ibaret değildir. Bir başka deyişle yapılması gereken vicdanlara seslenmek değil, bilinç zindeliği sağlamaktır.

İkincisi sorun, galiplerle mağlupları; marjinal olanlarla kalabalık olanları ayırt etmek de olamaz. 'Gerçekçilik' adına galiplerden ve kalabalık olanlardan yana olmaktan; yahut hakkaniyet adına mazlumlardan ve marjinal olanlardan yana tutum almaktan da uzak durulmalıdır.

Üçüncüsü; bu efsanelere konu olan kişileri yahut akımları yargılayıp aklamak ya da mahkum etmek de bizim kaygımız olamaz. Birbirleriyle karşı karşıya gelmiş kişilerden yahut akımlardan biri yahut diğerinden yana tutum almak da söz konusu değildir. Zira çizgisi ve temel ilkeleri belli olan Bolşevik geleneğin sürekliliği sağlanamamış olduğuna göre, taraflardan birine yahut diğerine yaklaşmak değil, referansları belli olan bolşevizme sahip çıkararak ve onun ölçüleriyle bu tarihsel dönemi değerlendirmek gerekir.

Dördüncüsü; bu tutum bilimsellik kisvesi altına saklanmış bir tarafsızlık, objektiflik iddiasıyla karıştırılmamalıdır. Zaten bir tarihsel değerlendirme ikna olma/ikna etme mekanizmalarına indirgenemez; söz konusu olan siyasi bir hesaplaşmadır, siyasi mücadelenin araçları ve ölçüleriyle ele alınmalıdır. Bu doğrultuda taraf tutmazken, taraf olmak, güç kazanmak ve galip gelmek üzere ısrarlı bir mücadeleyi sürekli kılmak gerekir. Dolayısıyla böyle bir değerlendirmenin ölçüleriyle öznesini birbirlerinden ayırt etmek mümkün değildir.

Beşincisi; böyle bir tarihsel değerlendirmenin tarafı, dayanak noktası, öznesi olabilecek bir siyasi akım mevcut değildir; bu akımın Komünist Enternasyonal'in ilk dört kongresinde billurlaşan çizgi temelinde yeniden yaratılması (Komünist Enternasyonal'i aşma hedefiyle yeniden yaratılması!) gerekir. Gelenek sorunu ve bu bağlamda tarihsel sürecin değerlendirilmesi ancak siyasi bir tutum olarak ve bu tutumun vazgeçilmez koşulu, devrimci bir örgütlenmeyi yaratıp yaşatma iradesini ortaya koyarak çözülebilir.

Komünist devrimcilerin iddiası bolşevizmin temellerinde böyle bir örgütü yaratıp yaşatmaktır; geçmişin değerlendirilmesini de bu iddianın ölçüleriyle ele almak gerekir.

3. Kısa bir Troçki Portresi

Troçki adıyla bilinen Leon Davidoviç Bornştayn belki geride bıraktığımız yüzyılda hakkında en çok yazı yazılmış insanlardan biridir. Troçki'nin otobiyografisinden ve son eşi Natalya Sedova'nın Victor Serge ile birlikte kaleme aldığı biyografiden başlayıp, Isaac Deutcher'in, Pierre Broue'nin biyografilerine ve Brejnev döneminde general rütbesine kadar yükselmiş bir KGB görevlisi olan Dimitri Volkogonov'un yeni açılan arşivlerden yararlanarak 1990'lı yıllarda yazdığı biyografiye kadar binlerce sayfayı bulan bir hayat hikayesiyle karşılaşmak mümkündür. Herhalde bir o kadar da daha az bilinen daha az kapsamlı (Bertram Wolfe'ninki gibi) kitap ve makalelere ulaşılır. Bunlar daha çok Troçki'ye sempatiyle bakanların kitaplarıdır. Elbette ona bir de bizzat Troçki'nin kaleme aldığı aşağı yukarı aynı çaptaki külliyatı da eklemek gerekir. Üstelik hayat hikayesini anlatan belge ve kitapların dışında bunları kat be kat aşan siyasal-teorik metinler ve bunlara karşı yazılmış olanlar da vardır. Öte yanda ise, Vişinski'nin iddianamesinden başlayıp muhtelif SBKP tarihçelerine kadar uzanan bir dizi kitapta yapılan bambaşka Troçki tasvirleri vardır. Dahası son yetmiş, seksen yıl içinde dünyanın dört bucağında sosyalist hareketin içinde yer alıp da hayatlarında en az bir kez 'troçkist olmak'la yahut 'troçkist eğilimler, sapmalar göstermek'le itham edilmiş olanların sayısı her zaman sahiden Troçki taraftarı olanlardan kat be kat fazla olmuştur.

Yaşadığımız topraklardan örnek vermek gerekirse, Nazım Hikmet ve Vala Nurettin bunlar arasındadır. 70'li yılların başından Aydınlık hareketinden kopan Garbis Altınoğlu ve arkadaşları 'birinci troçkist tasfiyeciler' diye, İbrahim Kaypakkaya ve arkadaşları da 'ikinci troçkist tasfiyeciler' diye adlandırılmışlardı. Bu geleneklerden gelen akımların tarihçesinde de pek çok başka «troçkist sapma»dan söz edildiği bilinir. Başka akımlar içinde de benzeri örnekler sayılamayacak kadar çoktur. Doğrusu Troçki adı etrafında hem taraftarları (Deutcher'in ifadesiyle: 'peygamber') hem de karşıtları ('karşı-devrimci', 'Hitler-Mikado ajanı' vb.) tarafından oldukça geniş boyutlu bir çağdaş efsane yaratılmış olduğunu söylemek abartılı olmaz.

Bu bakımdan bir 'politik portre' olarak Troçki'yi bir-iki gazete sayfasına sığdırmaya kalkışmak, pek akıl karı değildir. Bununla birlikte, Troçki'nin Rusya'dan sürgün edilmesine kadarki yaşamının kısa bir dökümünü sunmak mümkün.

Troçki, Petersburg Sovyeti'ne bağlı Askeri Devrimci Komite'nin başkanı olarak, Geçici Hükümet'in artık mevcut olmadığını, tüm siyasal iktidarın sovyetlerin eline geçtiğini açıkladığı 25 Ekim/7 Kasım 1917 gününden tamı tamına 38 yıl önce, 7 Kasım 1879'da orta halli ve dört çocuklu bir Yahudi köylü ailesinin üçüncü çocuğu olarak Ukrayna'nın Yanovka yöresinde doğdu.

Çocukluğunda toplumsal ve sınıfsal eşitsizlikleri bu eşitsizliğin avantajlı olan kesitinden bakarak öğrendi. 1890'lı yılların ikinci yarısında, ilk gençliğinde, Rusya'da yaygın eğilim olan popülistlerin arasında okuyup tartışarak devrimciliğe ilk adımlarını attığında, Lenin ve Martov'un Petersburg'da kurmuş oldukları 'İşçi Sınıfının Kurtuluşu İçin Mücadele Birliği' yeni yeni şekilleniyordu.

1897'de genç Bornstein bir gizli işçi örgütünün kurucuları arasındaydı. Sonradan ilk eşi olacak Aleksandra Sokolovskaya ile ve onun vasıtasıyla marksizmle tanıştı. Ertesi yıl, devrimci faaliyetleri nedeniyle tutuklanıp hapse düştü.

1899 yılında Odessa hapisanesinde marksist olduğunu açıkladı. 1900 yılından itibaren de Sibiry'a'da sürgünle tanıştı. İki kızı Zina ve Nina bu sırada doğdu. Lenin'in parti inşası stratejisiyle tanışması da orada oldu. Iskra'cılarla orada ilişki kurdu; yerel devrimci basında (panzehir sözcüğünün italyancasından bozma) Antide Otto takma adıyla yazarlık yapmaya orada başladı.

1902 yılında yerel faaliyetin dar sınırlarını aşma zorunluluğunu farkedip firar etmeye karar verdiğini sonradan otobiyografisinde yazdı. Çocukların varlığı ve eşinin omuzlarındaki yük onu düşündürüyordu; yine kendi yazdıklarına göre, Sibiry'a'da tek başına kalmayı tercih eden Sokolovskaya'nın ısrarlarıyla firar etti. Üzerindeki sahte pasaport Lev Troçki adına düzenlenmişti.

Önce Iskra'nın Rusya'daki önde gelenleriyle ilişki kurdu, 'Pero-kalem' takma adını o sırada aldı. Lenin kendisinden bu sıra haberdar oldu ve görüşmek istedi. Sonra Avrupa'ya geçti. Viyana'da Victor Adler ve çevresindekilerle tanıştı. Bu günleri 'marksizm hakkında çok keyifli ve derin şeylerin konuşulduğunu ama oralarda hiç devrimciye rastlayamadığını' yazarak anlattı. Aynı yıl Zürih'te Iskra yazı kurulundaki Akselrod'la tanıştı. Aynı yıl Londra'ya geçerek Lenin'le ilişki kurdu. O andan itibaren adı kesin olarak Troçki olmuştu. Lenin Troçki'nin Iskra yazı kuruluna girmesini önerdi. Buna karşı çıkan Plehanov'la Iskra bünyesinde sert tartışmalar doğdu. İkinci eşi Natalya Sedova ile bu dönemde Paris'te tanıştı.

Lenin'le yakınlığı ve ortak davranış içinde oluşu RSDİP ikinci kongresinin ilk oturumlarında da sürdü. Bu sıradaki tartışmalarda 'Lenin'in sopası' diye anıldı. Iskra yazı kurulu ve tüzük hakkındaki tartışmalarda ise artık bir daha tam anlamıyla hiçbir zaman birleşmemek üzere bolşevikler ve menşevikler olarak ikiye bölünen RSDİP içinde menşeviklerin safında ve bolşeviklere en keskin eleştirileri getirenler arasında yer aldı. Delege olarak temsil ettiği Sibiryalı sosyal demokratlara sunduğu raporda ve 1904'te kaleme aldığı 'Siyasal Görevlerimiz' başlıklı polemik broşüründe bu eleştirilerini somutlayıp sivirtti. Sonradan kehanet diye adlandırılan 'bu modelle Merkez Komitesi Partinin yerine, sekreteri de Merkez Komitesi'nin yerine geçer' değerlendirmesi bu broşürde yer aldı. Aynı dönemde Troçki menşeviklerle birlikte olmayacağını açıklamış olduğu halde menşeviklerin kontrolündeki Iskra'da çalışıyordu ama

Plehanov'un zorlamasıyla 1904 yılı bitmeden buradan ayrıldı. 1905 devrimi patlak verdiğinde çeşitli yayın organları ve sosyal demokrat çevrelerle ilişkileri olmakla birlikte herhangi bir örgüte bağlı olmayan ve bir örgüt girişimine de yönelmeyen Troçki biraz da bu serbestliğinin yardımıyla Avrupa'daki pek çok mülteciden önce, daha Sovyet kurulmadan Petrograd'a geldi. 1 Mayıs'ta Sedova tutuklanıncaya kadar gizli kaldı. Sovyet kurulumu kurulmaz yönetimine girdi, sonra da başkanı oldu. 1905 yılının sonund Sovyet'in ezilmesi ile tutuklandı. Peter-Pol ve Kresty hapisanelerine gitti. İlk oğlu Leon Sedov burada doğdu. Onun adıyla anılan sürekli devrim teorisinin ilk kez ortaya konduğu 'Sonuçlar ve Olasılıklar' broşürü de bu sırada doğdu. 1906 yılı sonunda ömür boyu sürgüne mahkum oldu. Sibiry'a'ya varır varmaz tekrar firar etti ve bir daha ancak Ekim Devrimi arefesinde dönmek üzere Rusya'yı terk etti.

Finlandiya'da Lenin ve Martov'la görüştüktan sonra 1907'deki RSDİP 5. Kongresi'nde hararetili bir birlik taraftarı olarak yer aldı; ama önceki bölünmenin sorumlusu olarak gördüğü bolşeviklere ağır eleştiriler getirmekten geri durmadı.

1908'de barınmadığı Almanya'dan Avusturya'ya geçti. Orada 'Viyana Pravdası' diye adlandırılacak olan derginin çıkışına öncülük etti. 1910'da RSDİP yönetiminin Paris'teki genişletilmiş toplantısında yine Troçki'nin girişimleri ile bolşevikler Pravda'yı desteklemeye karar verdi. Kamenev yazı kuruluna girdi. Ama Troçki ile bolşevikler arasındaki anlaşmazlık bu işbirliğinin kısa sürede bozulmasına yol açtı; Kamenev yazı kurulundan ayrıldı.

1912'de Prag konferansında Troçki Lenin'e sert bir biçimde çatmaya devam etti. Bolşevikler

bir yandan parti içindeki tasfiyeciliğe karşı mücadeleyi öne çıkartıp, kendi yayın organları olarak Pravda'yı yayınlamaya başlayınca bu çatışmalar alevlenerek sürdü. Aynı yıl Troçki tasfiyecilik bloku olarak bilinen 'Ağustos Bloku'nun başkanı oldu. Bolşeviklerin devrimci partinin sürekliliğini sağlama gayretleri karşısında tasfiyeciliğe çanak tutan ve bolşevik saflarda da hatırı sayılır bir kafa karışıklığı yaratan 'kitle partisi' perspektifini öne sürdü. Lenin'in Troçki'ye karşı en ağır eleştirileri bu dönemde yazıldı. Sonradan Troçki de bunu hak ettiğini söyledi. Bu eleştirilerden hak ettiği dersleri çıkaramadığı ise özellikle İkinci Enternasyonal'in çöküşü karşısında ve hayatının son yirmi yılında kendini gösterecekti.

Birinci emperyalist savaşa öngelen yaklaşık iki yıl boyunca Troçki menşeviklerle bolşevikleri tasfiyeci bir zeminde birleştirme çabalarını sürdürdü. Savaş patlak verdikten sonra onun girişimleri ve öncülüğü ile toplanan Zimmerwald Konferansı Troçki'nin yazdığı bildiriye benimsedi. Bu bildiri hem enternasyonalist bir tutumu yansıtıyordu hem de savaşa karşı pasifist bir çizgiyle birlikte merkezilere karşı uzlaşmacı bir tutumu içeriyordu. Lüksemburg gibi Avrupalı devrimcilerin yanısıra Zinovyev gibi kimi bolşeviklerin de zaman zaman yakın durduğu bu çizgi savaş boyunca yeni bir enternasyonalin kurulamayışında başlı başına bir etken oldu. Bu çizginin etkisi sonradan Üçüncü Enternasyonal'in leninist rotasından çıkışı karşısında Troçki'nin benimsediği tutumda da uzun süre kendini gösterdi. Troçkist kimliğini benimseyen akımların hemen hemen hepsi hala aynı çizgide durmaktadırlar.

1916 yılında artık Fransa'da barındırılmayan Troçki ABD'ye geçti. Burada sonradan Komünist Enternasyonal'in kuruluşunda rol alacak pek çok komünistle ilişki kurdu.

Şubat Devrimi'ni New York'da haber alan Troçki Rusya'ya geçmek üzere yola çıktıktan sonra Kanada'da bir toplama kampına alındı; burada da sonradan komünist harekete geçecek devrimcilerle tanıştı. Lenin Petrograd'a gelip 'Nisan Tezleri'ni ortaya koyduğunda Troçki Kanada'da gözlem altındaydı. Petrograd'a bu kez neredeyse herkesten sonra, Mayıs ayının ortasında ulaştı; devrimin başkentine ayak basışının ertesi gününde Sovyet'te 'dünya devriminin başlangıcını' selamlayan bir konuşma yaptı. Bundan bir hafta sonra Lenin'le görüştüktan sonra bolşeviklere katılma kararını verdi; bu kararı kendisiyle birlikte bolşevik saflara katılmalarını sağlayacağı küçük Mejrayonka örgütünü ikna etmek üzere bir süre geri tuttu. Bu örgüt yayınladığı Vperiyod gazetesiyile birlikte Bolşevik saflara katıldı.

Temmuz günlerinin ardından Lenin tekrar yer altına geçti, Lenin'le dayanışma içinde olduğunu açıklayan Troçki tutuklandı. Tekrar Kresty hapisanesine tıkıldığı sırada toplanan bolşevik partisinin 6. Kongresi Troçki'yi giyabında Merkez Komitesi'ne seçti. Kornilov ayaklanmasının ardından serbest kalan Troçki ilk kez 17 Eylül'de Bolşevik Merkez Komitesi'nde fiilen yer aldı. Birkaç hafta sonra 12 yıl önceki gibi Petersburg Sovyeti'ne başkan seçildi; ilk açıklamasında, bolşeviklerin politikası gereği Geçici Hükümet'i istifaya çağırıyordu. Troçki'nin Sovyet başkanı oluşundan iki hafta sonra kendisine bağlı olan ve aralarında Stalin'in de yer aldığı pek çok bolşeviğin görevlendirildiği Askeri Devrimci Komite kuruldu. Sovyet'i savunmak üzere kurulan bu komite 7 Kasım günü iktidara el konmasında ve sonra devrimin savunusunun üstlenişinde tayin edici bir rol aldı.

İlk Sovyet hükümetinde İçişleri Halk Komiserliğini üstlenmesi önerilen Troçki bu görevi reddedip Dışişleri Halk Komiserliği'ni üstlendi ve bu sıfatıyla Sovyet hükümetini Brest-Litovsk barış görüşmelerinde temsil etti. Buharin'in ateşkesi reddeden tutumuna karşı çıkarken, derhal ateşkes imzalanmasından yana tutum alan Lenin'le ters düştü; sonra onun tutumunu destekledi ama anlaşmanın imzalanmasını kendisi üstlenmedi. Aynı yıl, Dışişleri Halk Komiserliği'nden istifa etmiş olan Troçki Savaş Halk Komiserliği'ni üstlendi. Kızıl Ordu'nun kurulmasını sağlayıp tüm iç savaş boyunca bu orduya komutanlık etti. Troçki karşıtlarının üstünü örtmekte en çok zorlandıkları dönem de bu dönem oldu. Anti-komünistler ve beyazlar bu dönem boyunca Troçki'yi bir kan içici canavar olarak tasvir ettiler; liberaller de onun bu dönemini eleştirmekte onlardan geri kalmadı. Bazı sol romantikler ve troçkistler ise zaman zaman bu dönemi efsaneleştirerek öne çıkardılar. Troçki bu tip yorumlardan birine Komünist Enternasyonal'in üçüncü kongresinde şu yanıtı vermişti:

"Eğer yoldaş Brandt ve diğerleri benim Kızıl Ordu'nun muharebelerine, sözün gelişi, yalın kılıç katıldığımı sanıyorlarsa, oradaki işlevlerim hakkında çok romantik bir kavrayışları var. Doğrusu kılıç sallamaktan çok, kaç çift çizme, ne kadar pantolon ve -izninizle- kaç tane don olduğunu saymakla uğraştım. ... Kısaca, kılıçlar ve bunlarla ilgili bütün diğer şeyler hakkındaki iyi istatistikler,

iyi ve keskin bir kılıçla pekala bağdaşır.”

Doğrusu Troçki'nin İç Savaş boyunca sadece istatistiklerle uğraştığı da doğru değildir. Bu dönem boyunca Troçki hem Kızıl Ordu'nun kurmay merkezi olan ama aynı zamanda muazzam bir gezgin propaganda-ajitasyon merkezi oluşturan ünlü zırhlı trenle bütün cepheleri karış karış dolaştı. Troçki ile birlikte bu trene de 'kızıl bayrak' nişanı verildi; aynı dönemde bu nişan Stalin'e de verilmişti. Savaşın politikanın başka araçlarla sürdürülmesi olduğu hakkındaki önermenin devrimci politika özelinde somutlanmasını sağlayan büyük bir deneyimin ortaya çıkmasını sağladı. Ama bu dönem aynı zamanda başka önemli gelişmelerin olduğu bir dönemdi.

1919'da Üçüncü Enternasyonal kuruldu; Troçki delegeydi ve kongre manifestosunun raportörlüğünü üstlendi; Lenin'in sağlığındaki bütün kongrelerde Kızıl Ordu komutanlığı görevine rağmen aktif olarak yer aldı.

1920'de Troçki, ulaştırma Halk Komiserliği görevini de üstlendi. Kızıl Ordu'nun Polonya üzerinden Alman Devrimi'ne destek sunması fikrine karşı çıktı; Lenin Kızıl Ordu'nun Varşova önünde bozguna uğramasından sonra onun haklı çıktığını söyledi. Aynı yıl Troçki 'emeğin askerileştirilmesi' ve 'emek orduları'nın kurulmasına öncülük etti ve bu kavramların isim babası oldu; 9. Kongrede 'demokratik merkezîyetçi' muhalefete karşı 'sendikaların askerileştirilmesi' fikrini savundu; bu kongrede ona destek veren Lenin daha sonra bu fikrin karşısına çıktı ve Merkez Komitesi'nde bu anlayışın terkedilmesini sağladı.

1921'de Bolşevik partisi içinde sendikalar sorunu başlıca tartışma konusu oldu. Bu tartışmada Zinovyev ve Stalin'in de desteklediği Lenin, Troçki'nin 'sendikaların askerileştirilmesi' fikrinin karşısında işçilerin kendilerini işçi devletine ve onun 'bürokratik deformasyonlarına' (terim Lenin'indi) karşı korumaya hakları olduğunu ve sendikaların da bu işlevi üstlenmesi gerektiğini savunup partiye benimsetti. Aynı yıl Kronştad ayaklanması oldu ve bastırıldı. Troçki bizzat bu ayaklanmanın bastırılmasında yer almadıysa da hayatının sonuna kadar Kronştad ayaklanmasının bastırılmasının politik sorumluluğunu üstlenmeye devam etti; haklıydı.

Stalin'in genel sekreter olduğu 11. Kongrede Troçki Lenin ile birlikte Kollontay'ın 'İşçi Muhalefeti'ne karşı tutum aldı. Aynı yıl Lenin Troçki'ye 'genel olarak bürokrasiye ve özel olarak da örgütlenme bürosunun bürokratizmine karşı ortak bir blok' kurmayı önerdi; Troçki bu öneriyi yanıtsız bıraktı. Aynı yıl Lenin ile birlikte dış ticaret tekelinin korunmasını savundu. Lenin sekreterlerine yazdırdığı 'vasiyetname'sinde Troçki'yi sorunların idari yönüne takılmakla eleştirdi; ve Troçki ile Stalin arasındaki çatışmaların partinin bölünmesine yol açabileceğine dikkat çekti. (Sonradan bu metne ek olarak yazdırdığı bölümde Stalin'in genel sekreterlik görevinden alınmasını önerecekti.)

1923'te Gürcistan sorununda Stalin'in tutumunu sert bir biçimde eleştirip onu 'Rus milliyetçiliği' ile eleştiren Lenin, Troçki'ye kongrede bu konuda kendi görüşlerinin savunusunu üstlenmesini önerdi (kendisi hastalığı nedeniyle katılamayacaktı). Kamenev ile uzlaşan Troçki bu önerinin gereğini yerine getirmede. Bu yıl Troçki politbüro'da 'parti rejimini' ve 'parti aygıtının bürokratlaşmasını' eleştiren bir konuşma yaptı. Parti'nin tanınmış isimlerinden 46'sı Troçki'nin tutumunu destekleyen bir bildirme yayınladılar. Troçki'nin Bolşevik partisinden ihracına varacak olan 'bürokratlaşma' tartışması başladı.

1923 yılı başında Troçki sağlık nedenleriyle Kafkasya'ya geçtiğinde 13. parti konferansı 46'lar muhalefetinin, dolayısıyla Troçki'nin görüşlerini 'küçük burjuva' olarak niteleyen bir kararı benimsedi. Bu konferanstan üç gün sonra Lenin gözlerini yumdu. Lenin'in cenazesinde bulunamayan Troçki 1924 baharındaki parti kongresinde suskun kaldı ve kongre sırasındaki bir dar toplantıda Lenin'in 'vasiyeti'nin delegelere okunmaması hakkındaki görüşü destekledi. Bunun ardından, 1924 yılında Troçki'nin özellikle Zinovyev ve Kamenev'in Ekim öncesindeki ikircikli tutumlarını eleştiren (ama Stalin'i de ilgilendiren) ve Komünist Enternasyonal'in Alman ve Bulgar devrimlerinin yenilgisindeki sorumluluğunu sorgulayan 'Ekim Dersleri' yayımlandı.

Bu kitabın yayınlanmasıyla birlikte o zaman 'edebi tartışma' diye aşağılanan bir polemik süreci başladı. Zinovyev-Stalin-Kamenev ittifakı hem 'eski' hem de 'yeni' 'troçkizm'i 'leninizmin düşmanı' olarak ilan etti. Troçki'nin partiden atılıp sürgüne gönderilmesine varacak olan süreç başladı. Troçki'nin yine suskun kaldığı Komünist Enternasyonal 5. Kongresi 'troçkizm'e karşı dünya çapında bir saldırı başlatma kararı aldı. Bu kongre aynı zamanda Komünist Enternasyonal'in ulusal

sorun ve sömürgeler sorunu hakkındaki tutumunun revize edildiği bir dönüm noktası olacaktı. İkinci Kongre'de bu konuda tayin edici bir rol oynamış olan Roy yine KEYK'i (Komünist Enternasyonal Yürütme Komitesi) ağır bir biçimde eleştirirken, Troçki bu tartışmada da sessiz ve suskun kaldı.

1925'te Troçki Savaş Halk Komiserliği'nden istifa etti. Max Eastman'ın Lenin'in 'vasiyeti'ni yayınlamasına karşı çıktı. 'Tek ülkede sosyalizm' ve 'köylülüğe ilişkin tutum' konusunda Stalin-Buharin ile Zinovyev-Kamenev arasında ayrılık çıktı.

1926 yılında Zinovyev-Kamenev'in 'Leningrad Muhalefeti' Buharin'in önlemek için Troçki ile yaptığı görüşmelerin sonuç vermemesi üzerine 'Sol muhalefet' ile birleşti. Kollontay ve Şliapnikov'un 'İşçi Muhalefeti'nin taraftarlarıyla, Sapranov ve Smirnov'un 'Demokratik Merkezizetçi (Desist) Eğilimi'nin içinde yer aldığı, Nadejda Krupskaya da dahil pek çok tanınmış bolşeviğin desteklediği Birleşik Muhalefet kuruldu. Bu dönemde yeni katılanların çekimserlikleri nedeniyle 'sürekli devrim'e yapılan göndermeler ortak metinlerden çıktı ve bilhassa Komünist Enternasyonal'in yönetiminde olan Zinovyev'in hassasiyet gösterdiği 'tek ülkede sosyalizm' anlayışına karşı mücadele fikri Sol muhalefetin lügatine ilk kez girdi. Bundan böyle Zinovyev ve Kamenev'in Stalin-Buharin ittifakıyla tartışmalarının başlıca konularından olan bu konu troçkizmin alameti farikalarından biri halini aldı.

1927 yılının 7 Kasım'ında birleşik muhalefet Moskova ve Leningrad'da ilk ve aynı zamanda da son kitlesel gösterisini örgütledi. Bu gösteriler sırasında yer yer silahların da kullanıldığı çatışmalar çıktı. Bunun ardından önce Leningrad muhalefetinin önderi olan Zinovyev, sonra Troçki ve Kamenev Politbüro'dan ihraç edildi. Bir yıl sonra Zinovyev ve Troçki önce Merkez Komite'den sonra partiden ihraç edildiler. Bu olaylar da dahil, muhalefete dönük saldırıları protesto etmek üzere intihar eden Joffe'nin cenazesinde Troçki Rusya'da kitleler önündeki son konuşmasını yaptı.

Bunun ardından 15. Parti kongresi muhalifleri 'pişmanlığa davet etti'. Zinovyev, Kamenev ve arkadaşları bu daveti kabul ettiler. Troçki reddetti; partiden binlerce üyenin ihraç edildiği bir süreç başladı.

1928 yılında Troçki önce Alma-Ata'ya sürgün edildi; yine Sibiry'a da doğmuş olan küçük kızı Nina burada öldü. Zinovyev ve arkadaşları tekrar parti üyeliğine alındı.

1929 yılında Troçki 'sovyet iktidarına karşı silahlı mücadele hazırlama' suçu ile Rusya dışına çıkarılma cezasına çarptırıldı. Oysa Troçki'nin hayatı boyunca içinde ve başında yer aldığı tek 'silahlı mücadele' Kızıl Ordu komutanlığını üstlendiği dönemdekiydi.

Ne Moskova duruşmaları Troçki'nin sovyet rejimine karşı bir silahlı komplo yürüttüğünü kanıtlayabildi, ne de bunu kanıtlayan başka herhangi bir kanıt o günden sonra bulunabildi. Aksine arşivler açıldıkça bu tür iddiaların aksini doğrulayan belge ve kanıtlar çoğaldı. Troçki'nin asıl politik iddiasının ne olduğu ve gerek onun gerekse de onu izleyen troçkistlerin bu iddianın arkasında ne kadar durduğu ise bir başka yazının konusu olmalı.

Troçki ve ailesinin yarısı 10 Şubat 1929 günü 'İliç' adlı bir geminin bordasında bir daha geri dönmek üzere Rusya'yı terk ettiler. Bu aynı zamanda Troçki'nin bolşevizmin mirasının taşıyıcısı olan kadrolarla son fiziki bağının da kopuşu idi.

4. Gelenek Sorunu Hakkında Bazı Saptamalar

Köz ilk sayısından beri devrimci ve sosyalist akımların bazıları tarafından troçkist bir yayın olarak görülüyor. Doğrusu, bunu açıkça yazan ve neden troçkist olduğunu izah eden olmasa da, bu konuda oldukça yaygın bir kanaat ve fısıltı yayını olduğu sır değil. Oysa tersine troçkistler arasında da Köz'ü anti-troçkist bir yayın olarak değerlendirme, yahut Köz'ü 'utangaç troçkist' diye tarif ederek güya küçümseme eğilimleri yaygın. Ama bu cenahta da doğrudan doğruya Köz'ü ele alıp, nasıl anti-troçkist olduğunu yahut neden 'troçkist olduğu halde bunu açıkça söylemekten çekindiğini' ele alıp açıklayana rastlanmadı.

Oysa zaman zaman Köz'de troçkist akımlar hakkında genel ve soyut bir değerlendirme değilse de, bazı somut durumlara ilişkin somut ve olumsuz değerlendirmeler çıktı. Bu olumsuz değerlendirmeler birbirleriyle rekabet ve çekişme halindeki kimi troçkist grupların yaptığı gibi, troçkizmin referanslarından hareket ederek, kimin bu referanslara daha bağlı olduğunu göstermek üzere yapılmadı. Bilakis tek tek deneyim ve tutumları Troçkist hareketin ve bu akımın temel anlayışlarının bütününe bağlayarak neden bir bütün olarak troçkizmin menşevizmin çizgisinde karar kılmaya mahkum bir merkezci akımı temsil ettiğini göstermek suretiyle ortaya kondu.

Ne var ki, kimse bu değerlendirmelerden hareket ederek Köz'ün troçkist yahut anti-troçkist olduğunu göstermeye yeltenmedi.

Diyelim ki Köz sosyalist hareket içerisinde pek ciddiye alınan bir yayın olmadığı için böyle değerlendirmelere mazhar olmadı. Ama o zaman Köz'ün arkasında duranlara kadar ulaşan fısıltı yayınlarına yahut doğrudan doğruya Köz'ün arkasında duranlara hitaben değilse de, Köz'e ilgi duyan militanlara yöneltilen 'troçkizme savrulma' vb. türünden kinayelere ne demeli? Yahut bazı platformlarda, esasen sistematik olarak savunmaya özen gösterdiği eylemlerin bölünmemesi doğrultusundaki tutumları nedeniyle, Köz'ü dışlamak isteyen kimilerinin, zaman zaman 'çünkü siz troçkistsiniz' türünden bahaneler ileri sürmelerine ne demeli? Hele bu tür bahanelere yaslananlar değişik vesilelerle, değişik platformlarda halis mulis troçkist örgüt ya da çevrelerle ortak zeminlerde buluşabiliyorken....

Mamafih Köz'ün troçkistlik 'suçlamasıyla' yüzyüze gelmesi sadece Köz'e mahsus bir durum değildir. Ve besbelli ki, bunun nedenleri Köz'ün neyi temsil ettiği ile pek az ilgilidir. Zira Türkiye devrimci hareketinin kısa sayılmayacak tarihi içinde pek çok akım başkaları tarafından çok farklı nedenlerden ötürü troçkist olmakla suçlanmıştı.

Uluslararası harekette troçkizm karşıtı kampanyaların revaçta olduğu dönemlerde, TKP içinde daha çok kariyer kavgalarından kaynaklı olarak Nazım Hikmet, Vala Nurettin, hatta bazen Dr. Hikmet Kıvılcımlı'nın troçkist olmakla suçlandığı epizodları vb. bir kenara bırakırsak, troçkizm suçlamasının en yaygın biçimde gündeme geldiği örneklere 70'li yılların başında Proleter Devrimci Aydınlik hareketi içinde rastlandı.

Önce 'birinci troçkist tasfiyeciler' diye yaftalanacak olan Garbis Altınoğlu ve arkadaşlarının oluşturduğu muhalif grup tasfiye edildi. Onun ardından TKP-ML/TİKKO'yu kurmak üzere bu hareketten kopan İbrahim Kaypakkaya ve yoldaşlarının oluşturduğu grup, PDA/ŞAFAK oportünistleri tarafından 'ikinci troçkist tasfiyeciler' olarak yaftalandı. Bu dönemde troçkizm suçlaması daha ziyade 1912 sonrasında aldığı 'tasfiyecilerden daha tehlikeli tasfiyeci' merkezci tutumunun Lenin ve Bolşevikler tarafından eleştirildiği yazıları kabaca referans alan bir troçkizm tarifi söz konusuydu. Ama gerçekte söz konusu olan, kendileri tasfiyeci olan oportünistlerin muhaliflerini suçlamak için başvurdukları bir kurnazlıktan öte değildi. Nitekim kısa bir dönem geçtikten sonra bu kurnazlığa başvuranlar tarafından olduğu gibi, muhatap olanlar tarafından da bu demagoji ciddiye alınıp hatırlanmadı.

12 Mart sonrası dönemde ise, Troçkizm suçlamaları başka kisveler altında gündeme geldi. Daha çok TİP, TSİP, TKP'li reformist revizyonistler, genel olarak devrimci akımları karalamak için onları 'Maocu, goşist, Troçkist, anarşist akımlar' gibi bir demagojik bulamaç içinde eritme eğiliminde oldu. Bu bağlamda söz konusu olan reformistlerin kendilerini soldan eleştiren devrimcileri karalamak için başvurdukları bir demagoji idi. İlginçtir ki evvela 'troçkist tasfiyecilik' suçlamasını icat etmiş olan Aydınlikçı revizyonistler de kendi tonlarıyla bu koroya eşlik edeceklerdi.

Bu cenahtan gelen karalamalar ekseri Küba devrimine, Kastro-Guevara çizgisine yakınlık duyanları 'maceracı troçkist' bir çizgiye kaymak gibi kılıflar altında gündeme geldi.

Kiblesi Moskova olanlar arasında SSCB ve uydularına, yahut genel olarak SBKP çizgisine eleştirel tutum alanların tamamını troçkist olarak suçlamak ve onları yüzünü Pekin'e dönmüş olanlarla aynı kefeye koymak da adetten oldu. Troçkistlere yönelik benzer bir tutum, aynı ölçüde sistematik olmasa da, ÇKP çizgisinin takipçileri arasında, onları 'sosyal-emperyalizm ve sosyal-faşizm konusunda tutarlı ve kararlı bir tutum almamak'la suçlama biçiminde gündeme geldi.

Öte yandan pek çok farklı grupların bünyesindeki tartışmalarda, daha dar ve özgül çerçevelerde, troçkizmin esasen sol sapma suçlamasının bir kod adı olarak kullanıldığı da görülmemiştir değildir. Bu bağlamda örneğin MLSPB, Devrimci Sol bakımından troçkist bir eğilimi temsil ederken, oradan sola doğru kopan bir başkasının da MLSPB tarafından aynı biçimde suçlanması vb. gelişmeler de şaşırtıcı olmuyordu. Bu dönemde troçkizm genel olarak 'sol maceracılığın' bir kod adı olarak ele alındığı gibi, 'partisiz devrimcilik', 'maceracılık' vb. türden eleştirilerin de aynı kod adıyla anılması adetten olmaya başlamıştı. AEP çizgisini benimseyenler bakımından da, kendi bünyelerinden çıkanlar da dahil olmak üzere, çok daha geniş bir çerçeveye sığan bir çok akım, aşağı yukarı aynı anlama gelmek üzere troçkist olarak adlandırılmaktaydı. Ayrıca 1968 Mayıs'ında anarşist akımlarla Marcuse'den etkilenen akımların troçkistlerle iç içe geçtiği bir iklimin de etkisiyle pratik politik planda değilse de, teorik düzlemde bu karmaşadan esinlenen az çok liberter görüş ve tutumları temsil eden kimi yazar düşünür ve onların etkisiyle hareketlenen öz-örgütlenme, öz-savunma yahut konseyci fikirlere meyleden kimi unsurların da troçkist yaftasına mazhar olmaları da şaşırtıcı değildi. Nitekim 70li yıllardan itibaren Türkiye'de de kendini göstermeye başlayan ilk troçkistler de esasen bu karmaşanın içinde bu etiketi bu yoldan hak edenler arasından çıktılar. Daha sonra 70'li yıllarda Troçkizmin temel referanslarına bağlanıp bu bağlılığı açıkça ilan eden troçkistler de kendilerini teorik olmaktan ziyade pratik mücadeleler alanında göstermeye başladılar. Bununla birlikte, 80 öncesi dönemde troçkizm suçlaması ile yüzyüze gelenlerin başında gerçekten troçkist olanlar ve açıkça bunu ilan edenler olmadı. Hatta çoğu kez bunlara en sonda bile sıra gelmedi. Zira açık propaganda ve yayın düzleminde (kimisi kitap yayınları ve 12 Eylül'e çeyrek kala çıkan birkaç sayı dergi bir yana) bir varlık göstermediklerinden, varlıkları solun geri kalan kesimleri tarafından pek fark edilmedi; fark edildiği zaman dahi ciddiye alınmadı.

Bu itibarla solun 12 Eylül dönemecine gelinceye kadarki bütün tarihi boyunca troçkizm eleştiri ve suçlamaları neredeyse tamamen troçkist olmayan akım ve eğilimlere yöneltildi; asıl muhataplarına hemen hemen hiç hitap etmeden, sadece bir suçlama çerçevesinde kaldı. Böylece troçkizm suçlamaları daima o dönemin devrimcilerinin aşına olduğu bir kavram olduğu halde, ayrıca Troçki hakkında ve bizzat Troçki yahut taraftarları tarafından yazılmış pek çok temel kitap yayınlanmış olduğu halde, bu eleştiri ve suçlamalar doğrudan bu yayınlara değinerek bunlardan etkilenenlere, yahut yayınlayan ve sahip çıkanlara yöneltilmedi. Dolayısıyla Troçkizm hakkındaki suçlamalar doğrudan doğruya troçkist referansların eleştirilmesiyle elele giden bir işlem olmadı. O nedenle bu suçlamaları getirenler de, muhatap olanlar ve bu tartışmalara tanık olanlar da doğrudan doğruya troçkizm denen akımın irdelenmesine girişmedi.

Bununla birlikte, elbette Troçkizm ve Troçki'nin görüşleri hakkında hiçbir şey yazılmadığı ve bu konuda herhangi bir yayın bulunmadığı da sanılmamalı. Herşeyden önce, örneğin Mahir Çayan'ın Kesintisiz Devrim kitabının birinci cildinde kesintisiz devrim perspektifi ele alınırken, onun kendini Troçki'nin sürekli devrim anlayışından nasıl ayırdığına dair genişçe bir bölüm olduğunu hatırlamak bile yeter. Bu belki Troçkizm suçlamasına maruz kalmamak için alınmış bir tedbir olarak da görülebilir. Ama hangi nedenle olursa olsun, burada Troçkizmin temel görüşlerinin başında geldiği malum olan sürekli devrim anlayışının (her ne kadar daha çok Stalin'den yapılan alıntılar üzerinden de olsa) bir eleştirisi olduğunu atlamamak gerekir.

Keza aynı dönemde kah Stalin tarafından kah başkaları tarafından kaleme alınmış troçkizm hakkında kimi eleştiriler ve aynı zamanda Lenin'in kimi yazılarında yer alan Troçki'ye yönelik muhtelif eleştiriler pek çok akıma mensup devrimcinin ortak kitaplıklarında elbette yerini almaktaydı. Ayrıca muhtelif akımlara mensup Türkiyeli devrimci akımlara mensup militanların troçkizm hakkında büsbütün bilgisiz olduğuna hükmetmeye engel olan bir başka gerçek daha var. 'SBKP (B) Kısa Tarih' kitabı yaşadığımız topraklarda bilhassa 1980 öncesinde yetişen devrimcilerin büyük çoğunluğunun temel eğitim kitaplarının arasında yer almıştır. Troçkizmin doğuşu ve

gelişmesi hakkında olduğu kadar, ne anlama geldiği hakkında da elbette bu tarih derslerinde yeteri kadar malumat vardır. Öte yandan, SBKP çizgisinin takipçileri tarafından yayınlanan ve bu tarihin Kruşçevci yahut Brejnevci versiyonlarını ifade eden kitaplar da bir bakıma Troçkizm hakkında belli başlı teorik donanımlar olma özelliğini taşıyordu.

Ne var ki bütün bunlara rağmen, bu dönem boyunca troçkizm hakkında yöneltilen suçlamaların doğrudan doğruya bu kaynaklardan yararlanarak ve doğrudan doğruya troçkist görüşleri benimseyip takip edenlere yönelik olarak yapılmamış olduğu gerçeği değişmemektedir.

Troçki daima Lenin'e karşı açık ya da gizli tertipler içinde olmuş bir karşı-devrimci olarak belleklerdeki yerini almıştır. Troçkizm ise genel olarak 'köylülüğün devrimdeki rolünü küçümseme', 'devrimin aşamalarını inkar etme', 'tek ülkede sosyalizmin-devrimin gerçekleşebileceğini reddetme', 'bir anda bütün ülkelerde bir dünya devrimi gibi bir ütöpik görüşü savunma', gibi bazı kalıplarla tarif edilen ve adeta geçmişte kalmış bir sapma olarak belleklere kazınmıştır. Zira bu tutumların somut olarak belli bir anda ve durumda somut bir troçkist örgütün teorisi yahut pratiği üzerinden belirli bir troçkist gruba yönelik bir eleştiri olarak getirildiğine nadiren rastlanmaktadır. Böylece troçkizm bir suçlama, Troçki de tertip peşinde bir karşı devrimci ajan olarak tasavvur edildiği ölçüde, esasen menşevizmin bir türü olan troçkizme karşı ideolojik ve siyasal mücadele fiilen devre dışı kalmış ve ihmal edilmiş olmaktadır. Bu nedenledir ki, pek çok akımın aslında troçkist akımlarla benzer bir ortayolcu-merkezci çizgiye savruldukları zaman bile bu konunun farkına varılmasında ve bu merkezçiliğe karşı mücadelede bir zaaf doğmaktadır. Bir başka deyişle troçkizmin bu biçimde kavranışı aynı zamanda troçkizme karşı siyasal mücadelede bir zaaf oluşmasının nedenlerinden biri sayılmalıdır. Troçkizmin politik değil adeta polisiye yöntemlerle alt edilecek bir musibet olarak görülmesinin böyle bir sonuç doğurması gayet tabiidir. Böylece şu ya da bu nedenle somut olarak troçkist akımlarla böyle açık bir polisiye mücadelenin gündemden nispeten düştüğü dönemlerde bu akımın temsil ettiği merkezci tutumla ayırım çizgilerinin silikleşmesi işten bile olmamaktadır. Troçki'nin veya troçkistlerin yazılarından etkilenmedikleri hatta troçkizme sözü edilen basmakalıp formüllerle saldırmaya devam ettikleri halde düpedüz aynı merkezci çizgiyi benimseyenlerin olmasının bir sırrı da burada bulunsa gerektir. Yahut bir yandan troçki ve troçkizme karşı ezberlerini bozmadan troçkistlerle aynı çizgide yanyana gelen pek çok merkezci akıma rastlanması da bundandır.

Bu durumun başlıca nedeni elbette Troçki'nin ve troçkizmin SSCB'de politik bir mücadele konusu olmaktan çok bir dizi mahkemelerin ardından mahkum ve tasfiye edilmiş olmasıdır. Bu davaların ele aldığı iddianamelerde yer alan suçlamalar sonuncu davanın görüldüğü tarihte yayınlanan ünlü SBKP (B) Tarihi –Kısa Ders kitabında yerli yerine aynen yerleştirilmiştir. Böylece bolşevizmin tarihi adeta bu iddianamelerden hareketle yazılmış ve oradan öğrenilegelmiştir. Bu bakımdan bu tarih dersleri sadece Bolşevizmin tarihinin yanlış öğrenilmesine yol açmakla kalmış değildir. Troçkizm hakkında bu kitapta verilen dersler troçkizmin ne olduğunun araştırılmasına ve anlaşılmasına engel olan başlı başına bir etkendir. Bu yoldan adeta bir troçkizm efsanesi yaratılmıştır ve troçkizm politik mücadelenin konusu olması gereken bir akım olarak ele alınacak yerde adeta bir efsane konusu haline gelmiştir. Bu nedenle bunlara kısaca değinmekte yarar var.

Bir Çağdaş Efsanenin Perdesini Aralarken

SBKP (B) Tarihi kitabında '1937 duruşmalarının açığa çıkardığı gerçek' şöyle tarif edilir:

1937'de Buharin-Troçki çetesinin canice suçlarıyla ilgili yeni gerçekler gün ışığına çıktı. Piatakov Radek ve ötekilerin mahkemesi, Tuhaçevski, Yakir ve ötekilerin mahkemesi ve nihayet Buharin, Rikov, Rozengolds, Krestinski ve ötekilerin mahkemesi, bütün bu mahkemeler, buharincilerle troçkistlerin çoktandır 'sağcılar ve troçkistler bloku' olarak bir halk düşmanları çetesi halinde birleşmiş olduklarını gösterdi.

Mahkemeler bu insan süprütülerinin halk düşmanları Troçki, Zinovyev ve Kamenev'le birlikte, Ekim Sosyalist Devrimi'nin ilk günlerinden bu yana Lenin'e karşı, partiye karşı, Sovyet devletine karşı gizli faaliyetler yürütmüş olduklarını gösterdi. 1918'in başlarında, Brest-Litovsk barışı aleyhine girişilen gizli faaliyetler. Lenin'e karşı düzenlenen suikast ve 1918 ilkbaharında Lenin'in, Stalin'in ve Sverdlov'un tutuklanmaları ve öldürülmeleri için 'sol' sosyalist devrimcilerle yapılan gizli ittifak. 1918 yazında Lenin'i yaralayan hain kurşun. 1918 yazında 'sol' sosyalist devrimcilerin ayaklanması. Lenin'in liderliğini baltalamak ve yıkmak amacıyla, 1921'de parti içindeki anlaşmazlıkların kasıtlı olarak derinleştirilmesi. Lenin'in hastalığı sırasında ve ölümünden sonra

parti liderliğini devirme girişimleri. Devlet sırlarının ifşa edilmesi ve yabancı casusluk örgütlerine bilgi verilmesi. Kirov'un alçakça öldürülmesi; yıkıcılık, saptırma faaliyetleri ve sabotajlar; Menjinski'nin, Kuybişev'in ve Gorki'nin alçakça öldürülmeleri. Bütün bunların, yirmi yıldan fazla bir zamandır yapılan benzeri hainliklerin, burjuva devletlerinin casusluk örgütlerinin emirlerini ve işaretlerini yerine getirmek üzere, Troçki, Zinovyev, Kamenev, Buharin, Rikov ve uşaklarının katılmasıyla, ya da doğrudan doğruya bunların yönetimi altında işlendikleri ortaya çıktı." (Bolşevik Parti Tarihi, Bilim ve Sosyalizm Y., s.413-414).

Bundan bir yıl önce de savcı Vişinski Birinci Moskova Duruşmalarınının 28 Ocak 1936 tarihli oturumunda 'Troçki ve troçkistler her zaman işçi hareketi içinde kapitalizmin adamları olmuştur.' diyordu. Bu iddianamede troçkizm 'işçilerin, köylülerin, sosyalizmin ezeli düşmanı, kapitalizmin sadık bir uşağı' olarak tanımlanıyordu. Aynı iddianame troçkizmin 'otuz yılı aşan varlığı boyunca faşizmin saldırı birliği, faşist polis teşkilatının şubesi haline gelmek için hazırlanmakla geçirdiğini' öne sürdü. Bu ve benzeri iddialar peş peşe sürdürülen Moskova Duruşmaları'nda tekrarlandı ve bu iddiaları doğrulayan 'itiraflar'la desteklenerek hüküm haline geldi. Aynı hüküm uluslararası düzeyde yıllar boyunca troçkizm ve troçkistlere karşı bir iddianame olarak kullanıldı. Dolayısıyla, troçkizm hakkında ilk bilgilenmelerini bu kaynaktan alanların troçkizmi anlamak veya eleştirmekten ziyade bu sıfatı bir suçlama ve hatta adeta bir küfür olarak kullanarak kullanma eğiliminde olmasına şaşmamak gerekir.

Öte yandan, 'troçkizm'in ne olup olmadığını bu ve benzeri tasvirlerden öğrenmek isteyenlerin kin ve öfke kuşanmanın yanı sıra, tam bir kafa karışıklığından başka bir şeye sahip olmaları mümkün değildir. Çünkü bu iddianamede ve oradan hareketle kaleme alınan kimi tasvirlerde düşünmeksizin tekrarlanan bazı olay ve olguların dahi cevaplanması gereken bir dizi soruyu soruları peşpeşe getirmemesi mümkün değildir.

Herşeyden önce, SBKP (B) Kısa Tarih'te 'bir sinekten fazla gücü olmayan beyaz cüceler' diye tanımlananlar Lenin zamanındaki Politbüro'nun Stalin ve Lenin'i saymazsak tüm üyeliklerini işgal ediyorlardı. Sonra, örneğin, bu iddianamenin baş sanıklarından olan Buharin ve Zinoviev birbirinin ardından Komünist Enternasyonal'in başına geçmiştiler. Keza sanıklardan Rikov, Lenin'in ölümünden sonra, onun yerine Halk Komiserleri Konseyi Başkanlığına (başbakanlık görevi) getirilmişti. Krestinski de Dışişleri Halk Komiserliği yardımcılığında bulunmuştu. Grinko Maliye Halk Komiseri, Çernov ise Tarım Halk Komiseri idi. Merkez komite üyeliği de yapmış olan Rozengoltz iç savaşta aktif görevler almıştı. Tuhaçevski başta olmak üzere, ordunun hemen hemen tüm yüksek komuta kademeleri bu sanıkların arasındaydılar. Son davaya kadar bütün Moskova davaların hazırlanmasında ve soruşturmaların yürütülmesinde birincil derecede sorumlu olan Yagoda gibi GPU şefleri de son iddianamenin sanıkları arasındaydı.

Bunlar iddianameye göre, 20 yıl boyunca en stratejik mevkilerde buldukları halde, Sovyet devletinin en kritik günlerinde, yani iç savaş koşullarında asıl darbelerini indirecekleri yerde, 'sosyalizmin kesin ve geri dönüşsüz zaferinin' ilan edilmesine kadar kendilerini gizlemek için gayret göstermişlerdi. Hatta baş sanık Buharin son dakikaya kadar Merkez Komitesinde kalmayı ve o ana kadar bütün 'suç ortaklarını' idama göndererek kendini gizlemeyi başarmıştı. Bu hikayede bir tuhafılık olduğunun farkına varmak için belge ve bilgi eksikliği bahane edilebilir mi? Besbelli ki bu tür ifadeler bir gerçeği öğrenmek için değil, bir konu hakkında neyin tekrarlanması gerektiğini öğrenip ezberlemek için okunabilir. Nitekim çoğunlukla öyle olmuş ve bundan öteye gitmemiştir.

Ama bu iddianameden kaynaklanan tasvirlerle olgular arasındaki aykırılıklar o kadar çetrefil bir tablo yaratmaktadır ki, aynı kaynaktan beslenenler tarafından sık sık ezberleri bozan yeni formüllerin üretilmesi de eksik olmamıştır.

Günümüzde ise bu geçmişi kavrayıp izah etmektense unutup üzerini örtmek ve yirmibirinci yüzyılı için yeni bir Marksizm icat etmek isteyenler günden güne artmaktadır.

Komünistlerin Efsaneler Hakkındaki Tutumu

Herhalde yakın dönemin en büyük efsanelerinden birinin Troçki adı etrafında üretilmiş olduğu söylenirse abartma olmaz. 'Troçkizm' yaşayan, yaşatılan çağdaş efsanelerden biridir. Troçki, Stalin, Lenin ve başkaları da 'ustalar' yahut 'hainler, karşı devrimciler' kimlikleri ile bu efsanenin kahramanları olmuşlardır. Troçkizm efsanesinin bir tarafında bu iddiaların ciddiyetini

hafife alıp, troçkizm hakkındaki bilgi dağarcığını bunlarla doldurmakla yetinenler var. Bu tabloya göre, neredeyse dünyanın belli başlı emperyalist devletlerinin her birinin hesabına ayrı ayrı ajanlık yapan; en başlardan beri türlü ve akıl almaz entrikalarla Ekim devriminden doğan proleter devletini kundaklamaya çalışan, aynı anda bir kaç yerde birden bulunarak ve Lenin'in sağlığındaki Bolşevik Merkez Komitesi'nin neredeyse tüm üyelerini kandırarak bu entrikalara alet eden, bir 'şeytan'dır Troçki. Aynı efsanenin öteki yüzünde ise, troçkistlerin, yahut genel olarak kendilerine anti-stalinist kimliğini yakıştıranların çizdiği bir tablo vardır. Daha çok diğer iddiaları çürütüp, gerçekleri objektif bir biçimde ortaya koyma iddiasıyla hareket edenlerin çizdikleri tabloya göre ise; herkesten önce ve tek başına Ekim Devrimi'nin seyrini öngören, kehanetleriyle Nostradamus'u mezarında ters döndüren, bolşevizm ve dünyanın dört köşesinde Komünist Enternasyonal bayrağını tek başına dalgalandıran fakat olmadık entrikalara kurban gitmiş mazlum Troçki figürü yer alır. İşçi hareketinin tarihsel hafızası da olması gereken devrimci komünist bir partinin işlevlerinden biri de bu tür efsanelerin üzerindeki esrar perdesinin kaldırılmasını sağlamaktır.

Köz'ün arkasında duran komünistler böyle bir partinin çok uzun süredir mevcut olmadığı saptamasından hareket ediyor. Bolşevik geleneğin örgütsel-politik sürekliliğinin Komünist Enternasyonal'in dördüncü kongresini takip eden süreçte koptuğunu düşünüyor. Yeniden bolşevik geleneğe bağlanarak, devrimci önderlik boşluğunu giderme iddiasını taşıyabilecek bir komünist partiyi yaratmak için hazırlık faaliyeti sürdürüyor. Bu faaliyetin sorumluluğunu üstlenen komünistlerin ödevleri arasında Bolşevik geleneğin üzerini örten efsanelerin temizlenmesi yönünde bir gayrete öncülük etmek de yer almaktadır.

Efsaneler, yahut 'efsane kahramanları' komünistlerin gündemine gelenek sorunuyla ilişkili olarak ve geçmişin değerlendirilmesi çerçevesinde giriyor. Zira komünist geleneğin örgütsel-politik sürekliliğinin sağlanamayışı bu boşluğun bir nevi efsanevi anlatımlarla doldurulmasına zemin sunuyor. Bu sürekliliği sağlamak için oldukça uzun bir dönemi kapsayan siyasal gelişmeler hakkındaki efsanevi anlatımlardan kurtulmak gerekiyor. Bu yolda atılacak adımların kalkış noktalarını net bir biçimde saptayıp ayırt etmek belirleyici bir önem taşıyor.

Bunu yaparken her şeyden önce, sınıf mücadeleleri tarihine ilişkin sorunları bir adalet arayışıyla ele almaktan uzak durulmalıdır. Çünkü sorun haklılarla haksızları ayırt edip, haklılardan yana tutum almaktan ibaret değildir. Bir başka deyişle yapılması gereken vicdanlara seslenmek değil bilinç zindeliği sağlamaktır.

İkincisi sorun, galiplerle mağlupları; marjinal olanlarla kalabalık olanları ayırt etmek de olamaz. 'Gerçekçilik' adına galiplerden ve kalabalık olanlardan yana olmaktan; yahut hakkaniyet adına mazlumlardan ve marjinal olanlardan yana tutum almaktan da uzak durulmalıdır.

Üçüncüsü; bu efsanelere konu olan kişileri yahut akımları yargılayıp aklamak ya da mahkum etmek de bizim kaygımız olamaz. Birbirleriyle karşı karşıya gelmiş kişilerden yahut akımlardan biri yahut diğerinden yana tutum almak da söz konusu değildir. Zira çizgisi ve temel ilkeleri belli olan Bolşevik geleneğin sürekliliği sağlanamamış olduğuna göre, taraflardan birine yahut diğerine yaklaşmak değil, referansları belli olan bolşevizme sahip çıkarak ve onun ölçüleriyle bu tarihsel dönemi değerlendirmek gerekir.

Dördüncüsü; bu tutum bilimsellik kisvesi altına saklanmış bir tarafsızlık, objektiflik iddiasıyla karıştırılmamalıdır. Zaten bir tarihsel değerlendirme ikna olma/ikna etme mekanizmalarına indirgenemez; söz konusu olan siyasal bir hesaplaşmadır, siyasal mücadelenin araçları ve ölçüleriyle ele alınmalıdır. Bu doğrultuda taraf tutmazken, taraf olmak, güç kazanmak ve galip gelmek üzere ısrarlı bir mücadeleyi sürekli kılmak gerekir. Dolayısıyla böyle bir değerlendirmenin ölçüleriyle öznesini birbirlerinden ayırt etmek mümkün değildir.

Beşincisi; böyle bir tarihsel değerlendirmenin tarafı, dayanak noktası, öznesi olabilecek bir siyasal akım mevcut değildir; bu akımın Komünist Enternasyonal'in ilk dört kongresinde billurlaşan çizgi temelinde yeniden yaratılması (Komünist Enternasyonal'i aşma hedefiyle yeniden yaratılması!) gerekir. Gelenek sorunu ve bu bağlamda tarihsel sürecin değerlendirilmesi ancak siyasal bir tutum olarak ve bu tutumun vazgeçilmez koşulu, devrimci bir örgütlenmeyi yaratıp yaşatma iradesini ortaya koyarak çözülebilir. Komünist devrimcilerin iddiası bolşevizmin temellerinde böyle bir örgütü yaratıp yaşatmaktır; geçmişin değerlendirilmesini de bu iddianın ölçüleriyle ele almak gerekir.

5. Troçki'yi 20 Ağustos 1940'ta Öldüren Ramon Mercader Bir Katil miydi?

Ramon Mercader 20 Ağustos 1940 günü Troçki'nin korunduğu Meksika Coyoacan'daki malikaneye tek başına girip, onu öldürdükten sonra, Troçki'nin korumaları tarafından teslim edildiği polis merkezinde verdiği ifadede şunları söyledi:

Yağmurluğumu cebindeki buz baltasını rahatça alabileceğim şekilde masanın üzerine bıraktım. Karşıma çıkan mükemmel fırsatı kaçırmamaya karar vermiştim. Troçki kendisine verdiğim makaleyi okumaya başladığında beklediğim fırsat doğdu. Buz baltasını yağmurluğun cebinden aldım, sıkıca kavradım, gözlerimi yumup kafasına muazzam bir darbe indirdim. Troçki hiç unutamayacağım bir çığlık attı. Bitip tükenmeyen uzun bir 'aaaa' idi bu çığlık; hala beynimde yankılanıyor. Troçki ani bir sıçrayışla ayağa kalktı, üzerime atlayıp elimi ısırıldı. Bakın dişlerinin izi hala belli oluyor. Onu üzerimden ittim; yere düştü. Sonra ayağa kalkıp sendeleye sendeleye odadan çıktı.” (Harper Collins Publishers yayınlarında İngilizcesi yayınlanan Ebedi Devrimci Troçki, başlıklı biyografisinin 466. sayfasında aktaran Dimitri Volkogonov)

Bu darbenin ardından ameliyata alınan Troçki bir gün kadar komada kaldıktan sonra hayata veda etti. Troçki'nin korumaları tarafından Meksika polisine teslim edilen Ramon Mercader de yargılandıktan sonra ölüm cezasının olmadığı Meksika'da müebbet hapse mahkum edildi.

Mercader, SSCB'nin gizli polis teşkilatının da bağlı olduğu NKVD'nin (İç İşleri Halk Komiserliği) o zamanki en önemli elemanlarından olan Naum Eitington'un emrinde çalışıyordu. Beş yılı tek kişilik hücrede olmak üzere, 20 yıl hapis yattıktan sonra salıverildi. Yakınlarının aktardıklarına göre yaptığı işin doğruluğundan ve gerekliliğinden hiç bir zaman kuşkuya düşmemişti. Üstelik sorgusu ve uzun mahkumiyet yılları boyunca sorumluluğu hep kendi üzerine almış ve bağlı olduğu örgüt yahut birlikte çalıştığı kimseler hakkında herhangi bir bilgi vermeye hiçbir zaman razı olmamıştı.

Gorbaçov döneminde Glasnost uygulaması çerçevesinde o güne kadar gün ışığına çıkmamış olan arşiv belgelerinden alabildiğine yararlanarak Troçki, Stalin ve Lenin hakkında geniş kapsamlı biyografiler yayınlayan ve kendisi de eski bir gizli servis (KGB) elemanı olan Dimitri Volkogonov'un ve başkalarının aktardıkları, Mercader'in NKVD (SSCB İçişleri Halk Komiserliği) için çalıştığı konusunda tereddüt bırakmıyor. Bu olgular oldukça aşikar olduğu halde, resmi ifadelerinde bundan söz etmemesinin de yaptığı eylemin açıkça SSCB'ye mal edilmemesi yönünde bir tutumun ifadesi ve bir militan tavrı olduğu besbelli. Kaldı ki, annesinin serüveni de bu saptamayı doğrulayan bir seyir izlemiştir.

Ramon Mercader'in annesi Eustacia Maria Caridad del Rio iç savaş yıllarında İspanyol Komünist Partisi'ne katılmıştı; sonra ölene kadar bu partinin militanı olduğu gibi, pek çok başka komünist parti üyesi gibi, NKVD için de çalıştığı biliniyor. Caridad, oğlu ve yoldaşı Ramon henüz Meksika'da hapiste iken, Troçki'nin öldürülmesinde oynadığı rolden ötürü, Stalin'in elinden Lenin nişanı ile ödüllendirilmişti.

Öte yandan, Troçki'nin öldürülmesine varan planların uygulanmasında önemli bir rol üstlendiği kuşkusuz olan ünlü Meksikalı ressam Squieros da 27 yaşından itibaren ve ölene kadar Meksika Komünist Partisi üyesi idi. O da Mercader'den önce, 1940 Mayıs'ında Troçki'ye başarısız bir suikast planında bizzat yönetici rolü üstlenmiş olması nedeniyle, Troçki'ye siyasi sığınma hakkı tanımış olan Meksika hükümeti tarafından ülkesinden sınır dışı edilmişti. Daha sonra Squieros da, 1966'da, SSCB Lenin Barış Ödülü'ne mazhar olmuştu.

Ramon Mercader'in kendisi de 1960'ta bir ayla hapisten çıktıktan sonra, Havana'da Fidel Castro tarafından bir yoldaş olarak karşılanmıştı. Bir yıl sonra SSCB'ye vardığında, orada sivillere verilen en yüksek madalya olan Sovyetler Birliği Kahramanlık Madalyası ile ödüllendirilmişti. Bir süre SSCB'de yaşadıkten sonra, tekrar Küba'ya geçen Mercader, 1978 yılında Havana'da eceliyle öldükten sonra, Moskova'daki Kuntsevo mezarlığına defnedilirken, adı Lubyanka meydanındaki Gizli Servis müzesinin şeref listesine kazanılmıştır. Asıl ilginç olan şudur ki, Mercader 'destalinizasyon' kampanyalarının olduğu ve Stalin dönemine ait kimi dosyaların açılıp, kimi ifşaatların ortaya saçıldığı Kruşçev döneminde, SSCB'de bir resmi görevli gibi karşılanıp, ağırlandırılmıştır. Demek ki Stalin zamanında yargılanan kimilerinin itibarlarının iade edildiği ve kimi kahramanların da itibarsızlaştırıldığı bu dönemde, Mercader itibarsızlaştırılanlar arasında değildir;

keza öldürdüğü Troçki'nin itibarı da iade edilmiş değildir.

Mercader Brejnev döneminde de, SSCB ve ona yakın ülkelerde ve kurumlarda yaşamı boyunca aynı itibarı görmeye devam etmiştir. Ölümünden sonra dahi bu itibarını yitirmemiştir; adı hala Lubyanka'da kazılıdır büyük ihtimalle aynı servisin elemanlarından olan Vladimir Putin'ininki de oraya eklenecektir. Bu durum, pek çok siyasi alt üst oluşa rağmen, Mercader'in SSCB ve aynı çizgideki devlet ve kuruluşlar nezdinde bir süreklilik içinde sahiplenildiğini göstermektedir. Bu tablo aynı zamanda onun misyonunun Stalin dönemiyle sınırlı olmadığına ve bu bakımdan Stalin dönemi ile sonrası arasında bir süreklilik olduğuna da delalet eder.

Troçki'nin öldürülmesi ve bunun yol ve yöntemleri hakkında ne düşünülürse düşünülün, olayın bu tarafında yer alan başlıca figürlerin sıradan katiller gibi değerlendirilmesine mahal olmadığı besbellidir. Bu eylemin Soğuk Savaş döneminde örnekleri görülen gizli ajan/casus faaliyetlerine benzetilmesi de doğru değildir.

Öte yandan Troçki'nin öldürülmesi müstesna ve tekil bir durum değildir. Ailesinin neredeyse tüm fertleri şu ya da bu biçimde benzer bir akıbetle karşılaşmış, pek çok yoldaşının da başına gelen farklı olmamıştır. İkinci eşi Natalya Sedova eceliyle ölen ender aile fertlerindedir. Troçki'nin siyasetle hiç ilgisi olmamış olan ablası Liza eceliyle 1924'te ölmüştür. Kardeşiyle hemfikir olmadığını kamuoyuna ilan etmiş olmasına rağmen, yine siyaset içinde olmayan ağabeyi Alexander ise 1938'de kurşuna dizilmiştir. Gençliğinden itibaren bir Bolşevik ve aynı zamanda Lev Kamenev'in eşi olan kızkardeşi Olga, kocasının ardından 1941'de kurşuna dizilmiştir; onların oğullarından Yuri 1938'de, Alexander 1939'da kurşuna dizilmiştir; bir tek ortanca oğlu Vladimir sağ kalmış ve eceliyle ölmüştür. Troçki'nin ilk eşi ve aynı zamanda Troçki'yi RSDİP'e kazanmış olduğu gibi, hep Bolşeviklerin saflarında yer almış olan Sokolovskaya, devrimin ardından Nadejda Krupskaya ile birlikte eğitim alanında çalışırken tutuklanıp Kolyma toplama kampına götürülmüş ve en son orada canlı görüldükten sonra kaybolmuştur. Onun Troçki'den olan kızlarından biri, Nina 1928'de veremden ölmüş, diğeri Zinaide ise, 1935'te SSCB dışına çıkmasına izin verildikten sonra Avrupa'da iken intihar etmiştir. Onun oğlu olan ve halen Meksika'da sanatçı olarak yaşamını sürdüren Esteban Volkov ise hayatta kalan tek aile ferdidir. Natalya Sedova'dan olan iki oğlundan Sergey Sedov, bilim ile uğraşmak istediğinden ailesi ile birlikte sürgüne gitmeyi reddetmiş ve Rusya'da kalmayı tercih etmiştir; ama o da siyasetle ilişkisi olmadığı halde, 1937'de tutuklanarak hapiste öldürülmüştür. Troçkinin Sedova'dan olan ikinci oğlu ve Uluslararası Sol Muhalefet'in önde gelen yöneticilerinden olan Leon Sedov ise Paris'te bir ameliyat sırasında muhtemelen bir beyaz Rus olan cerrahın elinde şüpheli bir biçimde 1938'de ölmüştür.

Troçki'nin yakın aile fertleri gibi pek çok başka yoldaşı da yargılanıp mahkum edilerek veya yargılanmadan öldürülmüşlerdir. Troçki hakkındaki yargılar ne olursa olsun, bunun aile fertlerine kadar uzatılıp onun soyundan gelenlerin neredeyse hepsinin suçlu muamelesi görmesinin haklı gösterilecek bir tarafı olmadığı açıktır. Ne var ki, bu olayların adı cinayetler ve faillerinin sıradan katiller olduğunu düşünmek abestir. Bunların James Bond türü ajan hikayeleri ile veya Agatha Christie'ninkiler gibi polisiye roman konularıyla karıştırılması da yersizdir. Bu bakımdan açıktır ki, Troçki'nin öldürülmesini beyaz perdeye aktaran ünlü yönetmen Joseph Losey'in de kısmen yaptığı gibi bir polisiye olay çerçevesinde görmek doğru ve mümkün değildir. Olaya insan hakları ve hukuk kuralları çerçevesinde yaklaşıp bu çerçevede çözüm aramak da komünistlerin değil, liberallerin meşrebine uygundur.

Troçki herhangi bir devletin gizli servisi hesabına çalışan bir ajan olmadığı gibi, onun ölümünü organize edenler ve bizzat bu eylemin içinde yer alanlar da gizli servis memurları değildirler. Onlar uluslararası planda sürdürülen bir siyasi davanın militanlarıdır ve aynı davanın taraftarları tarafından da kahraman olarak kabul edilmiş ve benimsenmişlerdir. Söz konusu olan devrim ve komünizm davasına bağlı olma iddiasını taşıyan militanların eylemlerdir. Onların bu eylemleri amaçları uğruna herhangi bir görev gibi üstlendikleri ödevler olarak görülüp yerine getirildiğinden şüphe olmamalıdır. Nitekim Ramon Mercader'in hayat hikayesi bu olaylar zincirinde yer almış olan kimselerin hangi saiklerle ve hangi çerçevede hareket ettiklerini anlamak için yeterince öğreticidir.

Ramon Mercader polise verdiği ifadede Troçki'yi öldürmesini onunla arasındaki bir kişisel sorun çerçevesinde izah etmeye özen göstermiştir. Ama ne kişisel bir sorun ne de kelimenin gerçek anlamıyla bir cinayet söz konusudur. Bu siyasal bir tutumun sonucudur. Bu tutum da

Mercader gibi daha nicelerinin temel eğitiminin nasıl şekillendiği ile yakinen ilgilidir. Bunun için dünyanın pek çok yerinde ve uzun yıllar boyunca temel eğitim kitaplarından biri olarak başvuru SBKP (B) Tarihi kitabına bir göz atmak yeterlidir. Orada '1937 duruşmalarının açığa çıkardığı gerçek' şöyle tarif edilir:

1937'de Buharin-Troçki çetesinin canice suçlarıyla ilgili yeni gerçekler gün ışığına çıktı. Piatakov Radek ve ötekilerin mahkemesi, Tuhaçevski, Yakir ve ötekilerin mahkemesi ve nihayet Buharin, Rikov, Rozengolds, Krestinski ve ötekilerin mahkemesi, bütün bu mahkemeler, buharincilerle troçkistlerin çoktandır 'sağcılar ve troçkistler bloku' olarak bir halk düşmanları çetesi halinde birleşmiş olduklarını gösterdi.

Mahkemeler bu insan süprütülerinin halk düşmanları Troçki, Zinovyev ve Kamenev'le birlikte, Ekim Sosyalist Devrimi'nin ilk günlerinden bu yana Lenin'e karşı, partiye karşı, Sovyet devletine karşı gizli faaliyetler yürütmüş olduklarını gösterdi. 1918'in başlarında, Brest-Litovsk barışı aleyhine girilen gizli faaliyetler. Lenin'e karşı düzenlenen suikast ve 1918 ilkbaharında Lenin'in, Stalin'in ve Sverdlov'un tutuklanmaları ve öldürülmeleri için 'sol' sosyalist devrimcilerle yapılan gizli ittifak. 1918 yazında Lenin'i yaralayan hain kurşun. 1918 yazında 'sol' sosyalist devrimcilerin ayaklanması. Lenin'in liderliğini baltalamak ve yıkmak amacıyla, 1921'de parti içindeki anlaşmazlıkların kasıtlı olarak derinleştirilmesi. Lenin'in hastalığı sırasında ve ölümünden sonra parti liderliğini devirme girişimleri. Devlet sırlarının ifşa edilmesi ve yabancı casusluk örgütlerine bilgi verilmesi. Kirov'un alçakça öldürülmesi; yıkıcılık, saptırma faaliyetleri ve sabotajlar; Menjinski'nin, Kuybişev'in ve Gorki'nin alçakça öldürülmeleri. Bütün bunların, yirmi yıldan fazla bir zamandır yapılan benzeri hainliklerin, burjuva devletlerinin casusluk örgütlerinin emirlerini ve işaretlerini yerine getirmek üzere, Troçki, Zinovyev, Kamenev, Buharin, Rikov ve uşaklarının katılmasıyla, ya da doğrudan doğruya bunların yönetimi altında işlendikleri ortaya çıktı." (Bolşevik Parti Tarihi, Bilim ve Sosyalizm Y., s.413-414)

Moskova duruşmalarının savcısı Vişinski de iddianamesinde Troçki hakkında pek çok komplo suikast hazırlığı vb. suçlamaların yanısıra, 'Troçki ve troçkistlerin... her zaman işçilerin, köylülerin ve sosyalizmin düşmanı, kapitalizmin sadık uşağı' olduğunu; Troçkizm'in "varlığının 30 yılını faşizmin saldırı birliği haline gelmek için harcamış olduğunu" iddia ediyordu.

Besbelli ki, bu iddianın onda birine inanan ve 'terörizm komünizm için mücadelede gereklidir' diye düşünen herhangi bir militanın Troçki'yi öldürmek için kendince haklı sebepleri var demektir. Açıktır ki Squieros da böyle düşünmüştür ve Mercader 20 Ağustos 1940 günü Coyoacan'daki malikanede iken dışarıda araba içinde onun çıkmasını beklemekte olan annesi Caridad da öyle... Nitekim Mercader Moskova'da yaşadığı sırada Kolombiya'daki gelişmeleri değerlendirdiği bir röportajda 'terörizm komünizm için mücadelede gereklidir' (Aktaran Volkogonov age., s.467) demektedir. Buna bakılırsa, Mercader hiç bir zaman pişmanlık duymadığı gibi, hayatının son döneminde de yaptığı işin ve yönteminin doğruluğundan tereddüt duymamıştır. Ama Mercader'in terör ile ilgili sözlerinin benzerlerini Troçki'nin 'Terörizm ve Komünizm' başlıklı kitabında da bulmak mümkündür: "Terör tarih sahnesini terketmemekte ısrar eden gerici bir sınıfa karşı çok etkili olabilir."

Söz konusu kitap Troçki'nin iç savaş yıllarında Kautsky ile polemik yapmak üzere yazdığı ve Kautsky'yi muhatap alarak İkinci Enternasyonal'in liberal-demokrat geleneğiyle hesaplaşmayı hedefleyen bir polemigi içerir. Bu polemige bakan pek çok İkinci Enternasyonal artığı ve liberal, Troçki'nin görüşlerinin bir bumerang gibi gelip kendini vurduğu sonucuna varabilir; varanlar çoktur. Ama soruna bir proleter devrimi hedefiyle ve bu devrime önderlik edecek devrimci partiyi yaratıp yaşatmak amacıyla yaklaşanların ölçü ve değerlendirmeleri elbette farklı olmalıdır. Troçki'nin yaşamından ve ölümünden çıkartılabilecek daha önemli ve değerli dersler var.

Ama bunun için evvela bir de Troçki ve taraftarlarının gerçekten SBKP (B) tarihi kitabında ve Vişinski'nin iddianamelerinde öne sürülen tertiplerin içinde olup olmadığını sorgulamakla başlamak lazım. Nitekim bu iddianamede öne sürülen iddiaların çürüklüğünü görmek için yalnız Troçki ve taraftarlarının yahut onları doğrulayan kimi tarihçilerin yazdıklarına bakmaya da gerek yoktur. Bunlar resmi olarak kısmen Kruşçev döneminde ortaya çıkarılan belgelerle çürütülmüştür ve nihai olarak da Perestroyka çerçevesinde ortaya çıkan belgelerle safsatadan ibaret oldukları ortaya çıkmıştır.

Troçki öldürülmesinden bir kaç ay önce yazdığı ve vasiyetnamesi olarak da bilinen

notlarında şunları söyledi:

Bilinçli hayatımın kırk üç yılını bir devrimci olarak geçirdim; kırk iki yıl marksizm bayrağı altında dövdüm. Eğer yeniden yaşasaydım şu ya da bu hatayı yapmaktan kaçınırdım. Ama hayatımın ana akışı değişmezdi. Bir proleter devrimci, bir marksist bir diyalektik materyalist ve iflah olmaz bir ateist olarak öleceğim. İnsanlığın komünist geleceğine olan inancım bugün gençlik günlerimdekenden daha az değil, daha da sağlam.... Tansiyonum yüksek olduğu için çevremdekiler benim gerçek durumumu anlamıyorlar. Aktifim ve hala çalışabiliyorum. Ama sonum elbette yakın... Ölüm zamanını kendi kendime tayin etme hakkını muhafaza ediyorum. Ama durum ne olursa olsun... komünist geleceğe sarsılmaz inancımınla öleceğim. İnsanlığa ve insanlığın geleceğine olan bu inancım bana bugün bile hiç bir dinin veremeyeceği bir direnmeyi sağlıyor.”

Açıktır ki, ölüsü yakılıp küllerinin üzerine mezar taşı niyetine dikilen sade taşın üzerinde Troçki'nin adının yanbaşında orak-çekiçin bulunması tesadüf değildir. Onun gibi pek çok başka yoldaşı da aynı davaya bağlılıklarını kararlılıkla tekrarlayarak ölmüş veya öldürülmüşlerdir. Ama hiç kuşkusuz Ramon Mercader ve onunla aynı davaya inanan pekçokları da ölmeden önce veya eylemlerini yaparken Troçki gibi bir iman yemini etmekte tereddüt etmeyeceklerdi.

Besbelli ki söz konusu olan birbirlerini davalarının düşmanı saymakla beraber, aynı davaya bağlılıklarını ilan etmekten geri durmayan iki akım arasındaki bir çatışmadır. Bu tür çatışmalar da gerek uluslararası hareketin gerekse de Türkiye sosyalist hareketinin uzak veya yakın tarihinden az çok haberdar olan kimsenin yabancıları değildir.

Bu bakımdan Troçki'nin öldürülmesi de dahil pek çok benzer olayın ardında esasen bir adi cinayet veya gizli servis komplosu değil, bir siyasi kavga olduğunu tespit etmekle işe başlamak gerekir ama orada kalmak da yeterli değildir. Bu gibi konularda bolşevizmin izinden çıkıp, liberalizmin dümen suyuna karışmamak için yanlış bir şey olup olmadığını ve bu yanlışın nerede olduğunu ve neden kaynaklandığını titizlikle ele alma gerekliliği var.

Genellikle Troçki'nin öldürülmesi ve benzeri olayları 'sol içi şiddet' ve bu bağlamda şiddete karşı çıkma çerçevesi içinde ele alma eğilimi yaygındır ve son zamanlarda bu kavrayış giderek daha çok yaygınlaşmaktadır. Oysa bu tehlikeli bir tuzağı barındıran bir yönelimdir çoğunlukla. Zira bir kez sol içinde teröre karşı çıkma yola çıkıldığında siyasi mücadelede şiddet yöntemlerine baş vurmamak gerektiğini terennüm etmeye ramak kalır. Evvela kitlelerin terörü ile karşı karşıya getirerek bireysel şiddete karşı çıkma tarzında başlayan bu düşünce sistemi ekseri kısa zamanda (önce 'bazı koşullarda' diye başlayarak) barışçıl mücadele yöntemlerini esas almaya varır. Örneğin Avrupada'kiler gibi sözümona 'demokratik ülkelerde' silahlı mücadelenin zorunlu olmadığından başlayarak sonra bu koşulların az çok geçerli olduğu her yerde veya her dönemde aynı anlayışın benimsenmesi gerektiğine varmak işten bile değildir. Bunun örnekleri dünyada olduğu gibi yaşadığımız topraklarda da az değildir. Bu bakımdan asıl sorun ister bireysel veya kitlesel diye ayrılсын ister başka kılıflar altında sunulsun sorunu şiddete hangi koşullar altında ve nasıl başvurulur diye bir soruyu meşru kabul etmek yanlıştır. Bunun farklı ülkelere ve koşullara göre farklı devrim stratejileri vazeden Komünist Enternasyonal'in 1928'de kabul edilen programıyla da alakası pek yakındır.

Oysa Lenin'in ve bolşevizmin bakış açısı böyle değildir. Bolşevikler sınıf düşmanına karşı mücadelede her yol ve yönteme başvurulabileceğini esas alarak işe başlarlar. Bunun da kağıt üzerinde reçeteleri yoktur; bu tercihi belirleyecek olan devrime önderlik etme iddiasını ortaya koyan partinin iradesidir. Öyle bir parti için de böyle ahlak normları mertebesine yükseltilecek normlar yoktur; biricik ahlak sınıf mücadelesinin ahlakıdır. Yani Sınıf mücadelesinin gerektirdiği her yol ve yöntemin meşru kabul edilmesidir. Ramon Mercader örneğinde ve başka sayısız ve çeşitli örnekte görülen yanılığ da esasen bu doğru tespitin kabulünden itibaren başgösterir.

Bir kez siyasal mücadelede, mücadelenin gerektirdiği her yöntem meşru kabul edildikten sonra; işçi hareketi içinde rakip akımlara veya bilhassa burjuva siyasetinin bu hareket içine sızmasını ifade eden oportünistlere karşı mücadeleyi de siyasal mücadelenin önemli bir bileşeni olarak gördükten sonra; sınıf düşmanına karşı meşru görülen her yol ve yöntemin meşru kabul edilmesi doğal görülmektedir. İşçi hareketi ve sol içinde oportünist olarak kabul edilen akımlara tıpkı karşı devrimci burjuva siyasi kuvvetlerine ve devlete kuvvetlerine karşı meşru görülen her yol ve yöntemle mücadele etmenin meşruluğu tescil olduktan sonra artık ipin ucu kaçmış demektir. Zira bu durumda kendi örgütünün içindeki türlü muhalif veya aykırı eğilimleri de oportünist, karşı

devrimci olarak tanımlayıp bunlara karşı sınıf düşmanına karşı benimsenen tüm araç ve yöntemlerle mücadele etmenin önünde bir engel kalmaz. Nitekim bu yöndeki örnek ve gelişmeleri görmek için kimsenin fazla bir zahmet etmesine hacet yoktur.

İşte Troçki'ye yapılan suikast eyleminin ve buna benzer tüm örneklerin ardındaki asıl yanlış bu noktadan ileri gelmektedir. Burada söz konusu olanın sadece suikastler değildir elbette. Yalan, komplo vb. tertipler vs. de bu kapsama girer burjuvaziye ve faşistlere karşı meşru olan yol ve yöntemlerin hiçbiri sol ve işçi hareketi içindeki siyasi kavgalarda ve hele hele örgüt içi çatışmalarda sırf bunlar da siyasi mücadelelerdir diye otomatik bir biçimde meşru kabul edilemez. Hele sınıf mücadelesinin parti içinde de sürdüğüne dair bir anlayış benimsendiğinde bu yanlışla düşmemek için hiçbir engel kalmamış demektir.

Bu yanlış esasen sınıf mücadelesinin mahiyet ve hedefinin yanlış anlaşılmasından ileri gelir. Sınıf mücadelesi iki karşıt sınıf arasındaki somut ve kesin olarak da burjuvazi ile proletarya arasındaki mücadeledir. Herhangi bir sınıfın herhangi bir sınıfa karşı mücadelesi bile değildir. O nedenle proletaryanın örneğin küçük burjuvaziye köylülüğe karşı bir mücadelede burjuvaziye karşı mücadelenin yol ve yöntemlerle mücadele etmeyeceği ne kadar doğruysa işçi hareketi veya parti içindeki burjuva siyasetinden esinlenen akımlara karşı da bu yol ve yöntemlerle mücadele etmemesi gerektiği de o kadar açık olmalıdır.

Ramon Mercader ve onun gibi hareket edenlerin karıştırdığı yer burasıdır; ve ne yazık ki o yalnız değildir ve bu yanlış geçmiş bir dönemde kalmış değildir. Ama bu karışıklığı Stalin dönemine mahsus bir yanlış olarak görenler, veya bu yanlışlığı bolşevizme mal edenler de yanılmaktadırlar ve haksızdırlar.

Herşeyden önce bu konuda ilk örneğin Stalin zamanında ortaya çıkmadığı veya Bolşevikler tarafından ortaya konmadığı besbellidir. Sovyet hükümetinin Lenin zamanından itibaren bir devlet olarak aldığı tedbir ve uygulamalar dahi (bunların ayrı tutulması gerekir) ilk değildir. Hatta bu konuda devlet olarak Sovyet hükümetinin kimi baskı tedbirleri almasını tetikleyen olaylar da esas olarak aynı bakış açısıyla suikast eylemleri düzenleyen sosyalist devrimcilerin eylemleridir.

SSCB'nin SBKP ile içi içe geçmiş özgül yapısından ötürü başka devlet kurumlarında olduğu gibi, (esasen 1917'de İç İşleri Halk Komiserliği olarak kurulmuş olan) NKVD'ye bağlı unsurlar rastgele memurlar değildir. Troçki'nin öldürülmesi gibi eylemlerde söz konusu olan genellikle Çeka elemanlarıdır. Rusça da Olağanüstü Komisyon deyişinin baş harflerinden hareketle kısaca 'çe ka' diye telaffuz edilen bu kurum, Ekim devriminin ardından çarlık ve emperyalizm taraftarlarının sabotaj, komplo vb. tertiplerine karşı Halk Komiserlikleri bünyesinde kurulmuş özel bir birimdir. İlk başta kimlere ekmek karnesi verilir verilmeyeceğini, hangi binaların boşaltılıp boşaltılmayacağını belirlemek, spekülasyonu önlemek ve 'halk düşmanları'nı belirleyip listelerini çıkarmak ve casusluk faaliyetlerine karşı tedbir almak gibi misyonlarla teşkil olmuştu bu özel birim. Zamanla, özellikle de Brest-Litovsk görüşmeleri sırasında ve onu takiben etkinlikleri artmaya başladı. Bu çerçevede söz konusu olan alman ajanlarının sızmasına ve işbirlikçilerine karşı, yahut barış görüşmelerini sabote etmeye veya bir çatışmayı provoke etmeye yönelik eylem ve etkinlikler Çeka'nın alanına girmeye başladı. Bu konuda ilk belirleyici dönüm noktası Alman büyük elçisi Kont Mirbach'ın Sol Sosyalist Devrimci Parti'nin kararıyla Blumkin adlı militan tarafından öldürülmesi ve Alman ordusunun tekrar savaş haline geçmesiyle oldu. Bu noktadan itibaren sol sosyalist devrimcilerin ve genel olarak bolşeviklere muhalif sol grupların Çeka'nın alanına girmesi giderek öne çıktı. Bilhassa Bolşevik bir gazeteci olan Volodarski'nin bu kez bir sağ SR militanı tarafından öldürülmesi onun hemen ardından Sol SR'lerin Çeka yöneticilerinden Ouritski'yi öldürmeleri ve nihayet onun peşinden de Lenin'in yaralı olarak kurtulmasına rağmen sonradan ölümüne neden olacak olan kurşunu sıkan sol SR Fanya Kaplan'ın suikast girişimi ile birlikte Çeka'nın genel olarak anarşistlerden Menşeviklere ve sosyalist devrimcilere kadar bütün Bolşevik karşıtı akımlara yönelik bir etkinlik göstermesi gündeme geldi.

Bu dönemecin ardından başlayan İç Savaş ve Menşeviklerle SRlerin bilfiil beyaz orduların saflarında bu savaşa katılmalarıyla birlikte Çeka doğrudan doğruya bu alanda faaliyet yürüten bir kurum oldu. İç savaşın sona ermesiyle birlikte 1922'den itibaren de İç İşleri Bakanlığı olan NKVD'ye bağlı bir özel birim haline geldi. Ama İç Savaş takiben bilhassa Ukrayna'daki Maknovist hareketin de ezilmesinin ardından muhalif akımların hemen hemen tümüyle tasfiye olmuş veya ülke dışına çıkmıştı. Kornstadt ayaklanmasının peşinden de parti içindeki hizip ve eğilimlerin geçici

olarak yasaklanması yolunda bir karar çıkmasıyla birlikte de SBKP ülkenin tek siyasi örgütlenmesi olmuştu. Bu noktadan itibaren Çeka'nın etkinlikleri de giderek ve bilhassa 1920'lerin sonuna doğru, parti içi muhalefet eğilimlerini ve muhalifleri takip etme noktasında yoğunlaşmaya başladı.

İşte Troçki'nin ölümüne varan ve orada kalmayan olaylar zincirinin özünde bu yanılığ vardır. Bütün bu deneyimlerin ışığında, komünistlere düşen sınıf mücadelesinin taraflarını karıştırmadan ve mücadelenin berisindeki siyasal mücadeleleri ayrı usul ve yöntemlere göre, sınıf düşmanına karşı mücadeleleri de ayrı yöntem ve araçlarla yürütme kılavuzunu şaşırmadan bolşevizmin kopan kızıl ipini yeniden yakalamak üzere mücadele etmektir.

6. Troçkizm Nedir Ne Değildir?

Türkiye devrimci hareketinin kısa sayılmayacak tarihi içinde dönem dönem, pek çok akım başkaları tarafından çok farklı nedenlerden ötürü troçkist olmakla suçlanmıştır.

İlkin, uluslararası harekette troçkizm karşıtı kampanyaların revaçta olduğu dönemlerde, TKP içinde daha çok kariyer kavgalarından kaynaklı olarak, Nazım Hikmet, Vala Nurettin, hatta bazen Dr. Hikmet Kıvılcımlı'nın troçkist olmakla suçlandığı epizodları bir kenara bırakırsak, troçkizm suçlamasının en çarpıcı biçimde gündeme geldiği örnekler 70'li yılların başında Proleter Devrimci Aydınlik hareketi içinde rastlandı.

Önce 'birinci troçkist tasfiyeciler' diye yaftalanacak olan Garbis Altınoğlu ve arkadaşlarının oluşturduğu muhalif grup tasfiye edildi yahut ayrıldı. Onun ardından TKP-ML/TİKKO'yu kurmak üzere bu hareketten kopan İbrahim Kaypakkaya ve yoldaşlarının oluşturduğu grup, PDA/ŞAFAK oportünistleri tarafından 'ikinci troçkist tasfiyeciler' olarak yaftalandı.

Bu aşamada troçkizm suçlamasında daha ziyade Troçki'nin 1912 sonrasında aldığı 'tasfiyecilerden daha tehlikeli tasfiyeci' merkezci tutumunun Lenin ve Bolşevikler tarafından eleştirildiği yazıları kabaca referans alan bir troçkizm tanımı söz konusuydu. Ama gerçekte söz konusu olan, kendileri tasfiyeci olan oportünistlerin muhaliflerini suçlamak için başvurdukları bir kurnazlıktan öte değildi. Nitekim kısa bir dönem geçtikten sonra bu kurnazlığa başvuranlar tarafından olduğu gibi, muhatap olanlar tarafından da bu demagoji ciddiye alınıp hatırlanmadı.

12 Mart sonrası dönemde ise, Troçkizm suçlamaları başka kisveler altında gündeme geldi. Daha çok TİP, TSİP, TKP'li reformist revizyonistler, genel olarak devrimci akımları karalamak için onları 'Maocu, goşist, Troçkist, anarşist akımlar' gibi bir demagojik bulamaç içinde eritme eğiliminde oldu. Bu bağlamda söz konusu olan reformistlerin kendilerini soldan eleştiren devrimcileri karalamak için başvurdukları bir demagoji idi. İlginçtir ki evvela 'troçkist tasfiyecilik' suçlamasını icat etmiş olan Aydınlikçı revizyonistler de kendi tonlarıyla bu koroya eşlik edeceklerdi. Bu cenahtan gelen karalamalar ekseri Küba devrimine, Kastro-Guevara çizgisine yakınlık duyanları 'maceracı troçkist' bir çizgiye kaymak gibi kılıflar altında gündeme geldi.

Kiblesi Moskova olanlar arasında SSCB ve uydularına, yahut genel olarak SBKP çizgisine eleştirel tutum alanların tamamını troçkist olarak suçlamak ve onları yüzünü Pekin'e dönmüş olanlarla aynı kefeye koymak da adetten oldu. Troçkistlere yönelik benzer bir tutum, aynı ölçüde sistematik olmasa da, ÇKP çizgisinin takipçileri arasında, onları 'sosyal-emperyalizm ve sosyal-faşizm konusunda tutarlı ve kararlı bir tutum almamak'la suçlama biçiminde gündeme geldi.

Öte yandan pek çok farklı grupların bünyesindeki tartışmalarda, daha dar ve özgül çerçevelerde, troçkizmin esasen sol sapma suçlamasının bir kod adı olarak kullanıldığı da görülmüş değildir. Bu bağlamda örneğin MLSPB, Devrimci Sol bakımından troçkist bir eğilimi temsil ederken, oradan sola doğru kopan bir başkasının da MLSPB tarafından aynı biçimde suçlanması vb. gelişmeler de şaşırtıcı olmuyordu. Bu dönemde troçkizm genel olarak 'sol maceracılığın' bir kod adı olarak ele alındığı gibi, 'partisiz devrimcilik', 'maceracılık' vb. türden eleştirilerin de aynı kod adıyla anılması adetten olmaya başlamıştı. AEP çizgisini benimseyenler bakımından da, kendi bünyelerinden çıkanlar da dahil olmak üzere, çok daha geniş bir çerçeveye sığan birçok akım, aşağı yukarı aynı anlama gelmek üzere troçkist olarak adlandırılmaktaydı.

Ayrıca 1968 Mayıs'ında anarşist akımlarla Marcuse'den etkilenen akımların troçkistlerle iç içe geçtiği bir iklimin de etkisiyle, pratik politik planda değilse de, teorik düzlemde bu karmaşadan

esinlenen az çok liberter görüş ve tutumları temsil eden kimi yazar düşünür ve onların etkisiyle hareketlenen öz-örgütlenme, öz-savunma yahut konseyci fikirlere meyleden kimi unsurların da troçkist yaftasına mazhar olmaları da şaşırtıcı değildi. Nitekim 70'li yıllardan itibaren Türkiye'de de kendini göstermeye başlayan ilk troçkistler de esasen bu karmaşanın içinde bu etiketi bu yoldan hak edenler arasından çıktılar. Daha sonra 70'li yıllarda Troçkizmin temel referanslarına bağlanıp bu bağlılığı açıkça ilan eden troçkistler de kendilerini teorik olmaktan ziyade pratik mücadeleler alanında göstermeye başladılar. Bununla birlikte, 80 öncesi dönemde troçkizm suçlaması ile yüzyüze gelenlerin başında gerçekten troçkist olanlar ve açıkça bunu ilan edenler olmadı. Hatta çoğu kez bunlara en sonda bile sıra gelmedi. Zira açık propaganda ve yayın düzleminde (kimi kitap yayınları ve 12 Eylül'e çeyrek kala çıkan birkaç sayı dergi bir yana) bir varlık göstermediklerinden, varlıkları solun geri kalan kesimleri tarafından pek fark edilmedi; fark edildiği zaman dahi ciddiye alınmadı. Hatta Vatan Partisi gibi Türkiye'de köklü ve özgün bir gelenekten, Dr. Hikmet Kıvılcımlı'nın çizgisinden gelen bir parti kendi bünyesinde ve yönetici kademelerinde bu çerçevedeki tartışmaların sonunda tasfiye olup pek çok unsuru troçkist geleneğe bağlandıklarını ilan ettiğinde, yahut TKP-ML Hareketinin kimi tanınmış unsurları troçkizme bağlandıklarını ilan ettikleri zaman bile, bu ve benzeri gelişmeler (belki de 12 Eylül arefesi ve sonrasındaki görece suskunluk döneminde gündeme geldikleri için) ciddi bir yankı ve ilgi uyandırmadı. Keza Kurtuluş Sosyalist Dergi ve TKKKÖ bünyesinde bu hareketin kurucu unsurlarından kimilerinin de içinde olduğu bir grup 80'li yılların sonuna doğru troçkizme bağlandıklarını ilan ettiklerinde de böyle bir yankı olmadı.

Bu itibarla solun 12 Eylül dönemecine gelinceye kadarki bütün tarihi boyunca troçkizm eleştirisi ve suçlamaları neredeyse tamamen troçkist olmayan akım ve eğilimlere yöneltildi; asıl muhataplarına hemen hemen hiç hitap etmeden, sadece muarızlara yakıştırılan bir suçlama çerçevesinde kaldı. Böylece troçkizm suçlamaları daima o dönemin devrimcilerinin aşına olduğu bir kavram olduğu halde, ayrıca Troçki hakkında ve bizzat Troçki yahut taraftarları tarafından yazılmış pek çok temel kitap yayınlanmış olduğu halde, bu eleştirisi ve suçlamalar doğrudan bu yayınlara değinerek bunlardan etkilenenlere, yahut yayınlayan ve sahip çıkanlara yöneltilmedi. Dolayısıyla troçkizm hakkındaki suçlamalar doğrudan doğruya troçkist referansların eleştirilmesiyle el ele giden bir işlem olmadı. O nedenle bu suçlamaları getirenler de, muhatap olanlar ve bu tartışmalara tanık olanlar da doğrudan doğruya troçkizm denen akımın irdelenmesine girişmedi.

80'li yılların az öncesinden başlayıp sonundan itibaren daha da hızlanan bir süreçte, Türkiye devrimci hareketi çerçevesindeki belli başlı akımların içinden kimi tanınmış kişilerin veyahut grupların troçkizme bağlanmaları dahi bu tabloyu fazlaca değıştirmede. Öte yandan özellikle 12 Eylül sonrası görece kabaran mültecilik koşullarında bilhassa Avrupa'da somut olarak muhtelif eğilimlerden troçkist akımlarla yüz yüze gelen ve bunlarla şu ya da bu ölçüde temas eden pek çok akıma bağlı militanlar troçkizm konusuyla somut bir biçimde yüzyüze geldiklerinde dahi bu akımın irdelenmesi ve değerlendirilmesi konusunda bir yeni çaba kendini göstermedi. Bu bakımdan muhtelif Türkiyeli devrimci akımların dağarcığında troçkizm bahsine eklenen birkaç satır yeni değerlendirme unsurunun bile olmaması ve bu akımların bu bahiste eski ezberlerini ve bu ezbere dayanan suskunluğu sürdürmeleri hayreti şayan bir durum olarak varlığını korudu.

Bununla birlikte, elbette Troçkizm ve Troçki'nin görüşleri hakkında hiçbir şey yazılmadığı ve bu konuda herhangi bir yayın bulunmadığı da sanılmamalı. Her şeyden önce, örneğin Mahir Çayan'ın Kesintisiz Devrim kitabının birinci cildinde kesintisiz devrim perspektifi ele alınırken, onun kendini Troçki'nin sürekli devrim anlayışından nasıl ayırdığına dair genişçe bir bölüm olduğunu hatırlamak bile yeter. Bu belki Troçkizm suçlamasına maruz kalmamak için alınmış bir tedbir olarak da görülebilir. Ama hangi nedenle olursa olsun, burada Troçkizmin temel görüşlerinin başında geldiği malum olan sürekli devrim anlayışının (her ne kadar daha çok Stalin'den yapılan alıntılar üzerinden de olsa) bir eleştirisi olduğunu atlamamak gerekir.

Keza aynı dönemde kah Stalin tarafından kah başkaları tarafından kaleme alınmış troçkizm hakkında kimi eleştiriler ve aynı zamanda Lenin'in kimi yazılarında yer alan Troçki'ye yönelik muhtelif eleştiriler pek çok akıma mensup devrimcinin ortak kitaplıklarında elbette yerini almaktaydı. Ayrıca muhtelif akımlara mensup Türkiyeli devrimci akımlara mensup militanların troçkizm hakkında büsbütün bilgisiz olduğuna hükmetmeye engel olan bir başka gerçek daha var. SBKP (B) Kısa Tarih kitabı yaşadığımız topraklarda bilhassa 1980 öncesinde yetişen devrimcilerin büyük çoğunluğunun temel eğitim kitaplarının arasında yer almıştır. Troçkizmin doğuşu ve

gelişmesi hakkında olduğu kadar, ne anlama geldiği hakkında da elbette bu tarih derslerinde yeteri kadar malumat vardır. Öte yandan, SBKP çizgisinin takipçileri tarafından yayınlanan ve bu tarihin Kruşçevci yahut Brejnevci versiyonlarını ifade eden kitaplar da bir bakıma troçkizm hakkında belli başlı teorik donanımlar olma özelliğini taşıyordu.

Ne var ki bütün bunlara rağmen, bu dönem boyunca troçkizm hakkında yöneltilen suçlamaların doğrudan doğruya bu kaynaklardan yararlanarak ve doğrudan doğruya troçkist görüşleri benimseyip takip edenlere yönelik olarak yapılmamış olduğu gerçeği değişmemektedir.

Troçki daima Lenin'e karşı açık ya da gizli tertipler içinde olmuş bir karşı-devrimci olarak belleklerdeki yerini almıştır. Troçkizm ise genel olarak 'köylülüğün devrimdeki rolünü küçümseme', 'devrimin aşamalarını inkar etme', 'tek ülkede sosyalizmin-devrimin gerçekleşebileceğini reddetme', 'bir anda bütün ülkelerde bir dünya devrimi gibi bir ütöpik görüşü savunma' gibi bazı kalıplarla tarif edilen ve adeta geçmişte kalmış bir sapma olarak belleklere kazınmıştır. Zira bu tutumların somut olarak belli bir anda ve durumda somut bir troçkist örgütün teorisi yahut pratiği üzerinden, belirli bir troçkist gruba yönelik bir eleştiri olarak getirildiğine nadiren rastlanmaktadır. Böylece troçkizm bir suçlama, Troçki de tertip peşinde bir karşı devrimci ajan olarak tasavvur edildiği ölçüde, esasen menşevizmin bir türü olan troçkizme karşı ideolojik ve siyasal mücadele fiilen devre dışı kalmış ve ihmal edilmiş olmaktadır. Bu nedenledir ki, pek çok akımın aslında troçkist akımlarla benzer bir ortayolcu-merkezci çizgiye savruldukları zaman bile, bu konunun farkına varılmasında ve bu merkezçiliğe karşı mücadelede bir zaaf doğmaktadır. Bir başka deyişle troçkizmin bu biçimde kavranışı aynı zamanda troçkizme karşı siyasal mücadelede bir zaaf oluşmasının nedenlerinden biri sayılmalıdır. Troçkizmin politik değil adeta polisiye yöntemlerle alt edilecek bir musibet olarak görülmesinin böyle bir sonuç doğurması gayet tabiidir. Böylece şu ya da bu nedenle somut olarak troçkist akımlarla böyle açık bir polisiye mücadelenin gündemden nispeten düştüğü dönemlerde bu akımın temsil ettiği merkezci tutumla ayırım çizgilerinin silikleşmesi işten bile olmamaktadır.

Troçki'nin veya troçkistlerin yazılarından etkilenmedikleri, hatta troçkizme sözü edilen basmakalıp formüllerle saldırmaya devam ettikleri halde düpedüz aynı merkezci çizgiyi benimseyenlerin olmasının bir sırrı da burada bulunsa gerektir. Yahut bir yandan troçki ve troçkizme karşı ezberlerini bozmadan troçkistlerle aynı çizgide yanyana gelen pek çok merkezci akıma rastlanması da bundandır.

Bu durumun başlıca nedeni elbette Troçki'nin ve troçkizmin SSCB'de politik bir mücadele konusu olmaktan çok bir dizi mahkemelerin ardından mahkum ve tasfiye edilmiş olmasıdır. Bu davaların ele aldığı iddianamelerde yer alan suçlamalar sonuncu davanın görüldüğü tarihte yayınlanan ünlü SBKP (B) Kısa Tarih kitabında yerli yerine aynen yerleştirilmiştir. Böylece bolşevizmin tarihi adeta bu iddianamelerden hareketle yazılmış ve oradan öğrenilegelmiştir.

Bu bakımdan bu tarih dersleri sadece Bolşevizmin tarihinin yanlış öğrenilmesine yol açmakla kalmış değildir. Troçkizm hakkında bu kitapta verilen dersler troçkizmin ne olduğunun araştırılmasına ve anlaşılmasına engel olan başlı başına bir etkendir. Bu yoldan adeta bir troçkizm efsanesi yaratılmıştır ve troçkizm politik mücadelenin konusu olması gereken bir akım olarak ele alınacak yerde adeta bir efsane konusu haline gelmiştir. Bu nedenle bunlara kısaca değinmekte yarar var.

Bir Çağdaş Efsanenin Perdesini Aralarken

SBKP (B) Tarihi kitabında '1937 duruşmalarının açığa çıkardığı gerçek' şöyle tarif edilir:

1937'de Buharin-Troçki çetesinin canice suçlarıyla ilgili yeni gerçekler gün ışığına çıktı. Piatakov Radek ve ötekilerin mahkemesi, Tuhaçevski, Yakir ve ötekilerin mahkemesi ve nihayet Buharin, Rikov, Rozengolds, Krestinski ve ötekilerin mahkemesi, bütün bu mahkemeler, buharincilerle troçkistlerin çoktandır 'sağcılar ve troçkistler bloku' olarak bir halk düşmanları çetesi halinde birleşmiş olduklarını gösterdi.

Mahkemeler bu insan süprüntülerinin halk düşmanları Troçki, Zinovyev ve Kamenev'le birlikte, Ekim Sosyalist Devrimi'nin ilk günlerinden bu yana Lenin'e karşı, partiye karşı, Sovyet devletine karşı gizli faaliyetler yürütmüş olduklarını gösterdi. 1918'in başlarında, Brest-Litovsk barışı aleyhine girişilen gizli faaliyetler. Lenin'e karşı düzenlenen suikast ve 1918 ilkbaharında Lenin'in, Stalin'in ve Sverdlov'un tutuklanmaları ve öldürülmeleri için 'sol' sosyalist devrimcilerle

yapılan gizli ittifak. 1918 yazında Lenin'i yaralayan hain kurşun. 1918 yazında 'sol' sosyalist devrimcilerin ayaklanması. Lenin'in liderliğini baltalamak ve yıkmak amacıyla, 1921'de parti içindeki anlaşmazlıkların kasıtlı olarak derinleştirilmesi. Lenin'in hastalığı sırasında ve ölümünden sonra parti liderliğini devirme girişimleri. Devlet sırlarının ifşa edilmesi ve yabancı casusluk örgütlerine bilgi verilmesi. Kirov'un alçakça öldürülmesi; yıkıcılık, saptırma faaliyetleri ve sabotajlar; Menjinski'nin, Kuybişev'in ve Gorki'nin alçakça öldürülmeleri. Bütün bunların, yirmi yıldan fazla bir zamandır yapılan benzeri hainliklerin, burjuva devletlerinin casusluk örgütlerinin emirlerini ve işaretlerini yerine getirmek üzere, Troçki, Zinovyev, Kamenev, Buharin, Rikov ve uşaklarının katılmasıyla, ya da doğrudan doğruya bunların yönetimi altında işlendikleri ortaya çıktı." (Bolşevik Parti Tarihi, Bilim ve Sosyalizm Y., s. 413-414)

Bundan bir yıl önce de savcı Vişinski Birinci Moskova Duruşmaları'nın 28 Ocak 1936 tarihli oturumunda 'Troçki ve troçkistler her zaman işçi hareketi içinde kapitalizmin adamları olmuştur' diyordu. Bu iddianamede troçkizm 'işçilerin, köylülerin, sosyalizmin ezeli düşmanı, kapitalizmin sadık bir uşağı' olarak tanımlanıyordu. Aynı iddianame troçkizmin 'otuz yılı aşan varlığı boyunca faşizmin saldırı birliği, faşist polis teşkilatının şubesi haline gelmek için hazırlanmakla geçirdiğini' öne sürdü. Bu ve benzeri iddialar peş peşe sürdürülen Moskova Duruşmaları'nda tekrarlandı ve bu iddiaları doğrulayan 'itiraflar'la desteklenerek hüküm haline geldi. Aynı hüküm uluslararası düzeyde yıllar boyunca troçkizm ve troçkistlere karşı bir iddianame olarak kullanıldı. Dolayısıyla, troçkizm hakkında ilk bilgilenmelerini bu kaynaktan alanların troçkizmi anlamak veya eleştirmekten ziyade bu sıfatı bir suçlama ve hatta adeta bir küfür olarak kullanarak kullanma eğiliminde olmasına şaşmamak gerekir.

Öte yandan, troçkizmin ne olup olmadığını bu ve benzeri tasvirlerden öğrenmek isteyenlerin kin ve öfke kuşanmanın yanı sıra, tam bir kafa karışıklığından başka bir şeye sahip olmaları mümkün değildir.

Çünkü bu iddianamede ve oradan hareketle kaleme alınan kimi tasvirlerde düşünmeksizin tekrarlanan bazı olay ve olguların dahi cevaplanması gereken bir dizi soruyu peşpeşe getirmemesi mümkün değildir.

Her şeyden önce, SBKP (B) Kısa Tarih'te 'bir sinekten fazla gücü olmayan beyaz cüceler' diye tanımlananlar Lenin zamanındaki Politbüro'nun Stalin ve Lenin'i saymazsak tüm üyeliklerini işgal ediyorlardı. Sonra, örneğin, bu iddianamenin baş sanıklarından olan Buharin ve Zinoviev birbirinin ardından Komünist Enternasyonal'in başına geçmiştiler. Keza sanıklardan Rikov, Lenin'in ölümünden sonra, onun yerine Halk Komiserleri Konseyi Başkanlığına (başbakanlık görevi) getirilmişti. Krestinski de Dışişleri Halk Komiserliği yardımcılığında bulunmuştu. Grinko Maliye Halk Komiseri, Çernov ise Tarım Halk Komiseri idi. Merkez komite üyeliği de yapmış olan Rozengoltz iç savaşta aktif görevler almıştı. Tuhaçevski başta olmak üzere, ordunun hemen hemen tüm yüksek komuta kademeleri bu sanıkların arasındaydılar. Açıktır ki aynı iddianameyle suçlanıp mahkum edilmiş olsalar da bu sanıkların tamamı hatta çoğunluğu bile troçkist değildi ve troçkist olarak suçlanmayı belki mahkum olmaktan daha ağır bir tahkir olarak görecektir.

Bunlar, iddianameye göre, 20 yıl boyunca en stratejik mevkilerde buldukları halde, Sovyet devletinin en kritik günlerinde, yani iç savaş koşullarında asıl darbelerini indirecekleri yerde, 'sosyalizmin kesin ve geri dönüşsüz zaferinin' ilan edilmesine kadar kendilerini gizlemek için gayret göstermişlerdi. Hatta baş sanık Buharin son dakikaya kadar Merkez Komitesi'nde kalmayı ve o ana kadar bütün 'suç ortaklarını' idama göndererek kendini gizlemeyi başarmıştı.

Bu hikayede bir tuhafılık olduğunun farkına varmak için belge ve bilgi eksikliği bahane edilebilir mi? Besbelli ki bu tür ifadeler bir gerçeği öğrenmek için değil, bir konu hakkında neyin tekrarlanması gerektiğini öğrenip ezberlemek için okunabilir. Nitekim çoğunlukla öyle olmuş ve bundan öteye gitmemiştir.

Ama bu iddianameden kaynaklanan tasvirlerle olgular arasındaki aykırılıklar o kadar çetrefil bir tablo yaratmaktadır ki, aynı kaynaktan beslenenler tarafından sık sık ezberleri bozan yeni formüllerin üretilmesi de eksik olmamıştır.

Örneğin bu duruşmalar döneminde SBKP genel sekreteri olan Stalin'in dava öncesindeki yazdıklarıyla dava sonrası yazdıkları arasında ve bu yazılarla iddianame arasında da göze batan aykırılıklar vardır. Stalin'in kimi yazılarını içeren ve temel kitap olarak kabul edilen kimi

derlemelerde tarih hakkında hem birbirine göre, hem de SBKP (B) Kısa Tarih'ine göre farklı anlatımlar vardır. Bu nedenle, Troçkizm hakkında bilgi sahibi olmak için 'Leninizm mi Troçkizm mi' derlemesine bakıldığında başka; 'Sağ ve Sol Sapmalar Üzerine' derlemesine bakıldığında bir başka tarih; SBKP Tarihi'ne ve Vişinski iddianamelerine bakıldığında ise bir başkası bulunur.

En basiti Zinoviev ve Kamenev önce, Troçki karşısında leninist ve bolşevik olarak tanımlanırken, birden bire hilekar ve düzenbaz entrikacılar olarak karşınıza çıkmaktadır. En sonunda baştan beri ihanet içinde olan Hitler ajanları olacaklardır. Keza Troçki başta 'Ekim Devrimi ve iç savaşta rolü tartışma götürmez bir devrimci' iken, birden bire büyük bir komplonun baş örgütleyicisi ve Hitler'in ve Japonya'nın ajanı olmaktadır vs. vs... Akla ziyan olmakla birlikte, meraklısı bu kitapları karşılaştırarak buna benzer nice aykırılık ve tuhaflığı ayıklayabilir.

'Troçkizm Efsanesi'nin Simetriği 'Stalinizm Efsanesi'

Öte yanda bu suçlama ve eleştirilerin muhatapları olan troçkistlerin cenahında da benzer bir karmaşa Troçki'nin sağlığından beri peydah olmuş ve hüküm sürmektedir.

Herhalde yakın dönemin en büyük efsanelerinden birinin Troçki adı etrafında üretilmiş olduğu söylenirse abartma olmaz. 'Troçkizm' yaşayan, yaşatılan çağdaş efsanelerden biridir. Troçki, Stalin, Lenin ve başkaları da 'ustalar' yahut 'hainler, karşı devrimciler' kimlikleri ile bu efsanenin kahramanları olmuşlardır.

Troçkizm efsanesinin bir tarafında bu iddiaların ciddiyetini hafife alıp, troçkizm hakkındaki bilgi dağıncılığı bunlarla doldurmakla yetinenler var. Bunların gözüyle bakıldığında, neredeyse dünyanın belli başlı emperyalist devletlerinin her birinin hesabına ayrı ayrı ajanlık yapan; en başlardan beri türlü ve akıl almaz entrikalarla Ekim devriminden doğan proleter devletini kundaklamaya çalışan, aynı anda bir kaç yerde birden bulunarak ve Lenin'in sağlığındaki Bolşevik Merkez Komitesi'nin neredeyse tüm üyelerini kandırıp, bu entrikalara alet eden bir 'şeytan'dır Troçki.

Aynı efsanenin öteki yüzünde ise, troçkistlerin, yahut genel olarak kendilerine anti-stalinist kimliğini yakıştıranların çizdiği bir tablo vardır. Güya bu iddiaları çürütüp, gerçekleri objektif bir biçimde ortaya koyma iddiasıyla hareket eden bu gibilere kulak verildiğinde ise, adeta aynı tablonun tersyüz edilmiş bir versiyonuyla karşılaşmaktadır. Bu tabloya göre ise, herkesten önce ve tek başına Ekim Devrimi'nin seyrini öngören, kehanetleriyle Nostradamus'u mezarında ters döndüren, bolşevizm ve dünyanın dört köşesinde Komünist Enternasyonal bayrağını tek başına dalgalandıran; fakat olmadık entrikalara kurban gitmiş mazlum ve mağrur Troçki figürü yer alır.

Bu tablodaki şeytan ise bu kez Stalin'dir. O da adeta Vişinski iddianamesinin sanıkları gibi bir kisveye bürünmüştür. Bu kez daha ilk gençliğinden beri aslında tutucu ve gerici fikirlere sahip olduğu ima edilen ve her zaman Lenin'le ters düştüğü halde bunu hep gizlemeyi başarıp, Bolşevik partinin hiyerarşik basamaklarını sinsice tırmandıktan sonra, nihayet Lenin'in erkenden ölümünü tezgahlamaya kadar varan; Troçki'nin devre dışı kalmasını sağlamak için, Lenin'in cenazesine katılmasına bile engel olan; SBKP yönetiminin kendisinden başka neredeyse tamamını ve Kızıl Ordu'nun bütün kurmaylarını bir başına, yahut devşirdiği ajanlarının katkısıyla tasfiye ettikten sonra, kendine bu tertiplerinde hizmet edenleri de bir bir ve tek başına yok etmeyi başaran bir şeytan Stalin figürü peydah olur. SBKP ve Kızıl Ordu'nun tasfiyesinden başka Ekim Devrimi'nin sonucunda ortaya çıkan Sovyetler Cumhuriyeti'ni de bizzat ortadan kaldıran odur. Üstelik Stalin bu efsaneye göre SSCB ile de yetinmeyip, Komünist Enternasyonal'i de teslim alarak tasfiye etmiştir; bu Enternasyonal'e üye olan partileri de teslim alıp kendine bağlamıştır.

Öteki efsanede Troçki ve yoldaşları şu ya da bu devletin ajanları haline geldiği gibi, bu anti-stalinist efsanelerde de SBKP'nin veya onunla hemfikir olan partilerin muhtelif militanları külliyen GPU yahut zamanına göre NKVD ajanları olarak zuhur etmektedirler. Troçki'yi bizzat öldüren Ramon Mercader de, Dördüncü Enternasyonal'in merkezine, Troçki'nin yanına kadar sızmayı başarmış olan bir ajandır. Bu efsanevi kurguya göre Troçki'nin oğlunu ameliyat masasında öldüren rus cerrahın da Kızıl Ordu'nun eski komutanından intikam almak isteyen bir beyaz Rus olması nedense ihtimal dışıdır ve mutlaka bir GPU ajanı olması gerekir.

Ayrıca Uluslararası Sol Muhalefet'in ve Dördüncü Enternasyonal'in ilk yılları boyunca bu hareketin üst kademelerine kadar sızmayı başardıktan sonra tertiplerini hayata geçiren veya Stalin'in yanına geçen ajanların ve 'döneklerin' haddi hesabı yoktur. Troçki'nin ölümünden sonra

ise, Dördüncü Enternasyonal hareketinin bünyesinde ortaya çıkan sayısız ayrılıkta, taraflar daima 'stalinistlerle' işbirliği içinde olmak yahut en azından onların ekmeğine yağ sürmek veya onların emellerine alet olmakla suçlanmışlardır.

Oysa bu cenahta da, bu kaynaklara dayanarak veya olgulardan hareket ederek, olup bitenleri açıklığa kavuşturma gayretlerinden ziyade, tıpkı diğer taraftaki efsanelere benzer efsanelerin üretilip yayıldığı da apaçıktır. Akıllarda kalan ve yayılan daha ziyade bir taraftaki bulanık efsanevi anlatımların simetrik kopyalarını fazlasıyla andırmaktadır.

Bu bakımdan bu çatışmanın iki kutbunda yer alanlar bakımından da sorun, besbelli ki, bilgi ve belge eksikliğinden ileri gelmekte değildir. Bir anlayış ve siyaset yapma tarzı ile ilgilidir. Bu tür bir eğilimin kendini göstermesi için ille bir devlet bürokrasisinin ya da büyük bir örgütünün mevcut olması şart değildir; çok küçük örgütlerde bile bunun izlerine rastlanabilir. Troçkist olanlar da hariç değildir; hatta irili ufaklı pek çok troçkist örgüt içinde birbirlerine muhalif eğilimlerin birbirleri hakkında adeta benzer kurgularla ve özellikle de aynı yöntemle suçlamalar imal edip bundan yararlanarak birbirlerini tasfiye etmeye gayret ettikleri, hatta kimi zaman -birbirlerini öldürmeye varmamış olsa da- açıkça fizik şiddete varan ve toplu tasfiyelerle sonuçlanan çatışmalara kadar varmaktan da imtina etmedikleri bir olgudur.

Bu gerçekler her ne kadar troçkist akımların pek bilinmeyen iç dünyasına ait olgular olsa da, en azından bu akımların tarihçesini ve bilhassa iç dünyasını az çok bilenler için sır değildir. Demek ki burada troçkistlere yahut onların muarızlarına mahsus kusur ve suçlardan söz etmeye imkan yoktur. Tersine her iki kampta da pekala kendini gösterebilen bir siyaset tarzından söz etmek daha doğrudur. Hatta buna benzer yöntemleri ve uygulamaları katiben troçkizmle alakası olmayan kimi başka akımların bünyesinde ve troçkizm konusu hiç gündeme gelmeden gözlemek de imkansız değildir. Bir başka deyişle Troçki ve taraftarlarının bir vakitler yüz yüze geldikleri suçlama veya muamelelere benzer suçlama veya muamelelerin troçkistlerin arasında zuhur etmesi şaşırtıcı değildir. Tıpkı bir zaman muhalif addettiklerine reva gördükleri muameleye bizzat maruz kalan Yagoda ve Yezov'un akıbetlerinde, yahut Buharin, Zinoviev ve Kamenev vb. örneklerinde olduğu gibi....

Açıkçası bu siyaset yapma tarzı esasen hakim burjuva ideolojisiyle ve burjuva siyaset anlayışıyla yakından ilişkilidir; hatta daha doğrusu tastamam buradan tevarüs edilmiş bir bakış açısının ifadesidir. Oysa proletarya safalarına sızmış olan burjuva siyasetine öteden beri oportünizm denir. Oportünizmin bir türüne karşı bir diğer türü ile baş edilemeyeceği de besbellidir.

Nitekim Stalin ve Troçki'nin şahsen karşı karşıya oldukları dönemin ardından bu iki kanat arasında nasıl bir buluşma veya yakınlaşma olduğu da her vesilede apaçık görülmüştür. Kruşçev'in genel sekreter olmasıyla başlayan yeni evreye geçildiğinde, somut olarak Kruşçev'in ünlü konuşmasını yaptığı 20. Kongre'nin yarı kapalı oturumunda yaptığı 'ifşaatların' ardından, bütün tarih kitaplarının yeni baştan yazılması ve bütün bir tarihin yeni karmaşıklık ve çelişkilerle yeniden kurgulanması icap etti.

Zira yeni genel sekreter 1936 duruşmalarının perdesini aralamış ve o süreçte pek çok partiye bağlı komünistin haksız yere suçlanarak tasfiye edildiğini açıklayarak, bunların hiç değilse bir kısmının aklanması gerektiğini ifade etmişti. Nitekim o dönemeçten itibaren, örneğin Lenin'in 'partinin gözbebeği' dediği Buharin, bir daha kimsenin gözbebeği haline gelme de yeniden bir ilgi konusu olmuştur; her halükarda bir daha Vişinski iddianamesindeki sıfatlarla anılmamıştır. Üstelik bu hikayeler arşivlerin açıldığı, eski KGB görevlilerinin bu kaynaklara dayanarak yeni ve değişik öyküler yazdıkları koşullarda aynı geleneğin takipçisi olduğunu iddia edenlerin anlatımları da ek bir kafa karışıklığı yaratmaya devam etmektedir.

Bu bakımdan böyle bir siyaset anlayışıyla baş edebilmek, bundan sahiden kopabilmek için, gerçekleri ortaya döküp vicdanlara ve sağduyuya seslenen bir tutum işe yaramaz. Bambaşka bir siyasal perspektif ve siyaset yapma anlayışına sahip olmak gerekiyor. Bütün bu deneyimlerden ibret alan ve komünizm perspektifi ile bağlantılandırılıp aydınlatılmış bir siyasi perspektif gerekiyor.

İşçi hareketinin tarihsel hafızası da olması gereken devrimci komünist bir parti çok uzun süredir mevcut değildir. Komünist devrimci geleneğin örgütsel-politik sürekliliği Komünist Enternasyonal'in dördüncü kongresinden itibaren kopmuş durumdadır. Yeniden bolşevik geleneğe bağlanmak ve devrimci önderlik boşluğunu giderecek bir komünist partiyi yaratmak için hazırlık

faaliyeti sürdüren komünistlerin ödevleri arasında böyle bir perspektifin oluşturulması gayretlerine öncülük etmek de yer almaktadır.

Troçkizm Hakkındaki Bazı Efsaneler

Vişinski iddiamelerinden hareketle üretilen efsaneler bir yana Troçkizm denince ilk elde akla gelen bazı başka efsanevi çağrışımlar vardır. Örneğin bazı davranış biçimlerine, tavırlara troçkizm deme alışkanlığı, bilhassa yaşadığımız topraklarda oldukça yaygın. Hatta bunun kılık kıyafete indirgenmesine bile rastlamak mümkün. Bu bağlamda troçkizmi entelektüellikle, işçilere yabancı olmakla özdeşleştirme eğilimine de değinilebilir. Oysa Fransa'nın en uvriyerist hareketi troçkist bir örgüttür (Lutte Ouvriere); Güney Amerika'nın en büyük işçi partisinin kuruluşuna (Lula'nın cevval bir sendikacı militanken elbirliğiyle ve büyük kitlesel genel grevlerle başkanı haline geldiği Brezilya Emek Partisi) troçkistler (bilhassa Moreno taraftarları) öncülük etmiştir.

Bunun tam tersine troçkistleri işçilikle, köylülüğü küçümsemekle tanımlayanlar da az değildir. Halbuki bu da her zaman doğru değildir; örneğin Güney Amerika'nın en tanınmış troçkist önderlerinden biri olan Hugo Blanco 1960'lı yıllarda Peru'daki kitlesel köylü ayaklanmasına önderlik ettiği için ünlenmiştir. SSCB gözlüğünden bakanlar troçkistleri 'anti-sovyetik' olarak tanımlarken; ÇKP gözlüğünden bakanlar da teslimiyetçilikle eleştirmişler.

Öte yandan, 1968 gençlik hareketlerinin etkisiyle troçkistleri Avrupa ile sınırlı bir akım sanma ve anarşistlerle birlikte anma eğilimi de oldukça yaygındır. Oysa, anarşistler cenahında da tam tersi vurgular öne çıkmaktadır ve troçkistlerin yalnız Avrupa'da varlık gösterdikleri de doğru değildir. Kuzey ve Güney Amerika bir yana, Asya'da hatta Afrika'da bile zaman zaman oldukça etkili troçkist örgütlerin ortaya çıktığı görülmüştür.

Kimileri de troçkistleri etliye sütlüye bulaşmaktan kaçınan ürkek tutumlarla özdeşleştirme eğilimindedir. Bu da doğru değildir; İspanya İç Savaşı'nda olduğu gibi, Yunanistan'da da silahlarını teslim etmeyi reddederek sonuna kadar savaşanların başında troçkistler gelir; gestapoya karşı mücadelede çatışarak ölen, nazi kamplarındaki direnişlerde katledilen pek çok troçkist militan vardır. Üstelik bu sadece uzak bir geçmişle sınırlı bir durum değildir. Örneğin 1970'li yılların en büyük gerilla örgütlerinden biri olan Arjantin'deki ERP Dördüncü Enternasyonal'in Arjantin seksiyonu idi; 1971'de Seylan (Sri Lanka)'daki silahlı ayaklanmaya katılanlar arasında troçkistler vardı, bu ayaklanmanın önderi Rohan Wijevera Dördüncü Enternasyonal'e katılmıştı.

Troçkistlere görece ılımlı yaklaşan kimileri ise, başka türlü efsanelere inanma eğilimindedir; bu tür yaklaşımlara örnek olarak troçkistlerin bürokratizme, tahrifatçılığa, sekterliğe vb. uzak olduğu sanısına değinilebilir. Bu da doğru değildir; troçkist örgütler arasında birbirlerine karşı fizik şiddet dahil her türlü yöntemle saldıran, birbirlerini 'KGB yahut CIA ajanı' olmakla suçlayanlar ender değildir; bürokratizm eleştirileri yalnız troçkistlerin kendi dışlarındaki akımlarla ilgili değildir, pek çok troçkist örgüt içinde bu eleştirilere muhatap olmuş ve hak etmiş eğilimler olmuştur. Troçkistlerin genellikle esnek olduğu da doğru değildir; en katı ve sekter tutumlara troçkist örgütler arasında rastlamak pekala mümkündür.

Aynı bakış açısıyla, hatta bunu bir adım daha ileri götürerek troçkistlerin hiç değilse sınıf işbirliğinden, 'ihanet'ten uzak bir tutumda olduğunu düşünenler de vardır. Bu da doğru değildir; 1971 Seylan Ayaklanması'nda troçkistler yer aldığı gibi, Dördüncü Enternasyonal'in Seylan Seksiyonu olan LSSP partisi bu ayaklanmayı bastıran Bandranaike koalisyon hükümetinin içinde yer almıştı. 1952'de Bolivya'daki devrime önderlik edenler de; bu devrimin küçük burjuva demokratlarıyla ittifak arayışı içinde ezilmesine neden olanlar da troçkistlerdi. Cezayir Ulusal Kurtuluş Hareketi ile enternasyonalist bir dayanışma içine girenlerin başında troçkistler olduğu gibi, Bin Bella'yı destekleyerek Cezayir devriminin önünün tıkanmasında sorumluluk üstlenenler de onlar oldu. İran'da hem Humeyni'yi destekleyen troçkistler vardı; hem de silahlarını teslim etmeyip dağa çıkanlar.

Bu karmaşa tablosu daha birçok örnekle büyütülebilir. Ama açık olan şudur, bu tablonun kendisi bile gerçek üstü öykülerin türemesine müsait bir zeminin varolduğunun yeterli kanıtıdır. Bu tabloya ister anti-troçkist ister anti-stalinist gözlüklerle yaklaşılsın aynı efsanenin bir ucundan diğerine savrulmamak mümkün değildir.

Kuşkusuz bir yandan bu efsanevi öyküler üretilir ve beslenirken, aynı olgunun değişik

'bilimsel kanıtlarla' bir o tarafından bir bu tarafından 'aydınlatılması' yönündeki gayretleri de göz ardı etmemek gerekir. Ancak bunların sorunun üzerindeki esrar perdesini kaldırma ve efsanelere inanma arzularını köreltme bakımından sonuçsuz olduğunu görmemek elde değil. Tıpkı paleontolojik bulguların ejderha imgesini yok edemeyişi ve maddi hayata ilişkin bilgilerimizin peri masallarını keyifle dinlememize engel olmayışı gibi.

Gelenek Sorununun Ele Alınmasına İlişkin Bazı Saptamalar

Doğrusu besbelli komünist devrimci geleneğin örgütsel-politik sürekliliğinin sağlanamayışı bu boşluğun sürekli efsanevi anlatımlarla doldurulmasına zemin sunuyor. Demek ki bu sürekliliği sağlamak için de oldukça uzun bir dönemi kapsayan siyasi gelişmeler hakkındaki efsanevi anlatımlardan kurtulmak gerekiyor; bu yolda atılacak adımların kalkış noktalarını net bir biçimde saptayıp ayırt etmek belirleyici bir önem taşıyor.

Her şeyden önce, sınıf mücadeleleri tarihine ilişkin sorunları bir adalet arayışıyla ele almaktan uzak durulmalıdır. Çünkü sorun haklılarla haksızları ayırt edip, haklılardan yana tutum almaktan ibaret değildir. Bir başka deyişle yapılması gereken vicdanlara seslenmek değil bilinç zindeliği sağlamaktır. İkincisi sorun, galiplerle mağlupları; marjinal olanlarla kalabalık olanları ayırt etmek de olamaz. 'Gerçekçilik' adına galiplerden ve kalabalık olanlardan yana olmaktan; yahut hakkaniyet adına mazlumlardan ve marjinal olanlardan yana tutum almaktan da uzak durulmalıdır.

Üçüncüsü; bu efsanelere konu olan kişileri yahut akımları yargılayıp aklamak ya da mahkum etmek de bizim kaygımız olamaz. Birbirleriyle karşı karşıya gelmiş kişilerden yahut akımlardan biri yahut diğerinden yana tutum almak da söz konusu değildir. Zira çizgisi ve temel ilkeleri belli olan Bolşevik geleneğin sürekliliği sağlanamamış olduğuna göre, taraflardan birine yahut diğerine yaklaşmak değil, referansları belli olan bolşevizme sahip çıkarak ve onun ölçüleriyle bu tarihsel dönemi değerlendirmek gerekir.

Dördüncüsü; bu tutum bilimsellik kisvesi altına saklanmış bir tarafsızlık, objektiflik iddiasıyla karıştırılmamalıdır. Zaten bir tarihsel değerlendirme ikna olma/ikna etme mekanizmalarına indirgenemez. Söz konusu olan siyasi bir hesaplaşmadır, siyasi mücadelenin araçları ve ölçüleriyle ele alınmalıdır. Bu doğrultuda taraf tutmazken, taraf olmak, güç kazanmak ve galip gelmek üzere ısrarlı bir mücadeleyi sürekli kılmak gerekir. Dolayısıyla böyle bir değerlendirmenin ölçüleriyle öznesini birbirlerinden ayırt etmek mümkün değildir.

Beşincisi; böyle bir tarihsel değerlendirmenin tarafı, dayanak noktası, öznesi olabilecek bir siyasi akım mevcut değildir; bu akımın Komünist Enternasyonal'in ilk dört kongresinde billurlaşan çizgi temelinde yeniden yaratılması (Komünist Enternasyonal'i aşma hedefiyle yeniden yaratılması!) gerekir. Gelenek sorunu ve bu bağlamda tarihsel sürecin değerlendirilmesi ancak siyasi bir tutum olarak ve bu tutumun vazgeçilmez koşulu, devrimci bir örgütlenmeyi yaratıp yaşatma iradesini ortaya koyarak çözülebilir. Komünist devrimcilerin iddiası bolşevizmin temellerinde böyle bir örgütü yaratıp yaşatmaktır; geçmişin değerlendirilmesini de bu iddianın ölçüleriyle ele almak gerekir.

Doğrusu, soruna nesnellik edasıyla ve olguları belgeleriyle sıralayarak yaklaşmakla yetinmemeli. Aksine nesnellik ve bilimsellikten uzaklaşır gibi olma pahasına, bu türden efsanelerin girdabında sürüklenenlerin gözünden tarihe bakmaya çalışmalı. Bu efsanevi anlatımların başrollerindeki olağanüstü kişilikleri göz ardı etmeden, onları zaafı ve güçlü yanlarıyla, en önemlisi de bir başlarına ne kadar çaresiz ve etkisiz olabildiklerini unutmaksızın yerli yerine oturtmalı. Yine aynı öykülere kaynaklık eden esrarengiz olayların hepsini bir bir aydınlatmaya kalkışmadan bunlar arasında esaslı olanın üzerinde yoğunlaşp bunu aydınlatmaya çalışmak gerekir. Çünkü diğer tabloların toz dumanı arasında bir siyasi akım olarak troçkizmin ne olup olmadığı ve ne yapıp yapmadığı kaybolmaktadır.

Kuşkusuz Troçkizm dendiğinde önce 'sürekli devrim teorisi' akla gelir. 'Troçkist tasfiyecilik' kavramı da sık akla gelenlerdendir. Nihayet bir diğer sorun enternasyonalizm ve dünya devrimi kavramlarıdır. Kuşkusuz bunlara pek çok başkaları da eklenebilir (örneğin SSCB ve stalinizm değerlendirmesi; faşizm tahlili vb.). Burada ilk üç konuyla ilgili bazı saptamalarla yetinmek mümkün. Ama bu az çok bilinen konulara girmeden önce, belki de bir başka troçkist efsaneye değinerek başlamakta yarar var: Troçki'nin ve troçkistlerin Bolşevik mirasın savunucusu ve

taşıyıcısı oldukları, Komünist Enternasyonal'in ilk dört kongresinin çizgisine sadık kaldıkları doğru mu?

Troçki ve Troçkistler Bolşevik Mirasın Taşıyıcısı mıdır?

Her ne kadar Troçki'nin kendisi ve yanında bulunan yoldaşları bolşevizmin mirasına sahip çıkma iddiasını taşıdıklarını söylemekle övünegelseler de, bu iddia en çürük olanlardandır. Herşeyden önce Troçki 1917 Temmuzundan 1927'de partiden atılışına kadarki süre dışında hiçbir zaman Bolşevik parti içinde olmadı. Bilhassa en kritik dönemeçlerde, yani RSDİP ikinci kongresi sırasında Bolşevik-Menşevik ayrımında Menşeviklerin yanında ve Ağustos bloku döneminde tasfiyeciliğe karşı güya tarafsız kalma adına 'tasfiyecilerden daha tehlikeli bir Menşevik tutum'u benimsedi. Oysa Troçki bolşevik partiye yaklaşırken sosyal şoven bir pozisyona savrulup karşı devrim kampına geçen Plehanov bile bu kritik dönemeçlerde Troçki'nin aksine Bolşeviklere paralel bir tutumu benimsemişti.

Bu bakımdan Troçki'nin bolşevizmin deneyimini ve mirasını bizzat temsil etme iddiasının sağlam temellere dayanmadığı bir vakıadır. Onun şahsi serüvenini takip ederek varılacak yer Bolşevik deneyimden ziyade Troçki'nin kritik dönemeçlerde tutarlı bir biçimde izlediği orta yolcu tutumdur. Hatta Plehanov'un kişisel serüveni izlendiğinde bile Bolşevik deneyime ulaşmak daha fazla olasıdır. Bu bir yana, Sol Muhalefet hareketini oluşturan kadroların arasında doğrudan doğruya Bolşevik deneyimin taşıyıcısı eski Bolşeviklerden bazı unsurlar olsa bile, bunlar çoğunlukta değildi. Muhalefetle ilişkili oldukları için kıyımaya uğrayan eski Bolşevik kadrolar ise daha çok bir başka muhalefet eğiliminden gelmekteydiler. Bunlar Demokratik Merkezizetçi Eğilim (yahut kısaca Desist) diye anılan Saprano ve yoldaşları idi. Bu kadrolar son tahlilde Sol Muhalefet'in çatısı altında anılsalar da, bilhassa örgütlenme konusunda Troçki ile anlaşmazlıkları nedeniyle ayrı durmaktaydılar. Uluslararası Sol Muhalefet'e katılanların önemli bir kısmı ise daha çok muhtelif liberal sol sosyal demokratlardan, ikinci enternasyonalcilerle SSCB taraflarının arasında orta yolda kalmış unsurlardan oluşuyordu. Zaten Troçki hayatı boyunca daha çok bu tür yarı-örgütlü kesimlerle temas ve uyum içinde olmuştu.

Devrimci örgüt ve Bolşevik deneyim konusunda kıyaslanmayacak kadar deneyimli olan ve kendisi de muhalif olduğu için 'troçkist' yaftasıyla anılan Victor Serge Troçki'ye yazdığı bir son mektubunda 'etrafındaki kadrolarla ve Rusya dışında bolşevizmin mirasına sahip çıkacak bir girişimi asla başaramayacağı' uyarısını yaparken haklıydı. Bizzat devrimci bir pratik içinde özgün bir devrimci örgütlenme deneyiminin taşıyıcısı olan İspanya'daki POUM ise bizzat Troçki tarafından hareketin dışına itilmişti. Geriye bir tek Amerikan Komünist partisinin deneyimli kadroları kalıyordu. Ama onlar da Bolşevizm pratiğinden oldukça uzak ve farklı bir deneyimin taşıyıcısı kadroları temsil etmekteydiler.

Böylece o dönemde Troçki'nin etrafındaki unsurların ağırlıklı kesimi ya bu tür unsurlardan ya da büsbütün deneyimsiz genç militanlardan oluşmaktaydı. Bu da Troçki öldürüldüğü sırada arkasında devrimci fikirlere sahip çıkma iddiasında olan ama kendisi hiçbir biçimde bir profesyonel devrimciler örgütü sıfatını hak etmeyen bir örgütlenme bulunmaktaydı. Kaldı ki Troçki'nin kendisi de, bizzat içinde yer almadığı Dördüncü Enternasyonal'in kuruluş kongresi toplandığı sırada 'ortada adını hak edecek bir örgütlenme olmadığını' itiraf etmişti.

Öte yandan, sadece Troçki'nin öldürülmesini büyüteç altına aldığımız takdirde bile ortada Bolşevik tipte bir profesyonel devrimciler örgütünün olmadığını görmek zor değildir.

Her şeyden önce, Mercader'in Troçki'nin güya sıkı biçimde korunduğu malikaneye sızmasına vesile olduğu söylenen Troçki'nin sekreterlerinden Silvia Aveloff'un oraya önceden yerleşmesi bile önceden planlanıp ayarlanmıştır. Aveloff'un kızkardeşi de daha önce orada sekreterlik yapmıştır. Ramon Mercader'i erkek arkadaşı olarak ve Jacson ismiyle tanıtip, malikaneye soka Silvia Aveloff'dur. Ama sonradan anlaşılan o ki esasen Mercader, Aveloff'un oraya girmesini organize edenler arasındadır.

Mercader, Meksika'ya Troçki'yi bizzat öldürmek üzere gitmemiştir. Ama Squieros'un yönettiği Mayıs ayındaki suikast girişimi başarısız olunca, bu işi üstlenerek Aveloff'un güya sevgilisi olarak malikaneye sızmıştır.

Bir suikast girişimi yeni atlatılmışken, kim olduğu nereden geldiği belli olmayan ve daha en baştan itibaren kuşkuyla karşılanan birinin istediği zaman elini kolunu sallayarak oraya girip

çıkma başlanması ve Troçki ile yalnız başına yüzyüze bulunması nasıl olabilir? Bu tuhaf durum açıkça göstermektedir ki, Kızıl Ordu'nun eski komutanının etrafında bir profesyonel devrimciler örgütünden ziyade, bir amatörler topluluğu bulunmaktadır.

Üstelik bu Sol Muhalefet içine ilk ve tek sızma değildir. Aksine buna benzer olaylar neredeyse sayılamayacak kadar çoktur ve oluşum safhasında troçkist harekete çok pahalıya malolmuştur.

Bir profesyonel devrimciler örgütü yaratma ve örgütlenmenin bu niteliğini koruma bakımından Troçki, 1902'de Lenin ve Bolşeviklere karşı çıkararak Menşevikleri desteklemiş ve bu konuda 1917 Temmuz'unda Bolşevik Partiye katılıncaya kadar daima merkezci bir çizgide kalmıştır. Bolşevik partisi içinde 1923'ten itibaren başlayan bürokratikleşme konusundaki tartışmalardan itibaren irdelenebilecek olan sayısız somut veri de göstermektedir ki, Troçki hayatının sonuna kadar esasen aynı merkezci çizgiyi sürdürmüştür.

Ama parti konusundaki bu genel merkezci çizgisi bir an için bir yana bırakıldığında ve sorun sadece 'profesyonel devrimciler örgütü' başlığına indirgense bile, asıl bu konu çarpıcı bir biçimde Troçki'nin ve takipçilerinin söz konusu zaaf ve yanılığını görmek için yeterlidir. Troçki hayatının büyük kısmını bir örgütçü olarak değil, bir yazar ve yayıncı olarak geçirmiştir. Aslına bakılırsa Lenin'in de kendini ve üstlendiği görevi tanımlarken 'yayıncı' dediği bir vakıadır. Ne var ki Lenin örneğinde söz konusu olan bir profesyonel devrimciler örgütünün disiplin ve hiyerarşisine bağlı bir yayıncılıktır. Troçki ise yayıncılık faaliyetini hayatının neredeyse tamamı boyunca böyle bir örgüte bağlı olmadan sürdürmüştür. Bir bakıma onun üstlendiği işlev daha çok 1902'deki tüzük tartışmaları sırasında Menşeviklerin yanında yer alarak sahip çıktığı Axelrod'un kine Lenin'inkinden fazla benzemektedir. Bunun sonucunda da Troçki'nin kendisi kısa bir epizod dışında bir profesyonel devrimciler örgütünün disiplini altında olmadığı gibi kendi inisiyatifi ve bilinciyle böyle bir örgütü neden yaratamayacağını başlıca izahlarından biri olsa gerektir.

Öte yandan Troçki'nin hayatının son döneminde bir arada bulunduğu ve bolşevizmin mirasına sahip çıkma iddiasını taşıyan örgütlenme gayretleri içinde de bir profesyonel devrimciler örgütünün deneyimini taşıyan militanlar yok denecek kadar azdır. Troçki'nin öldürülmesine varan son gelişme de bunun çarpıcı örneklerinin başında gelir. Bırakalım Bolşeviklerinki gibi bir partiyi, bizim Türkiye devrimci hareketi içinde gördüğümüz ve Bolşeviklerinki gibi bir profesyonel devrimciler örgütü varma iddiasını taşıyan irili ufaklı muhtelif örgütlerden pek azı 20 Ağustos 1940'ta Troçki'nin genelkurmayındakiler kadar çarpıcı bir amatörlük içinde bocalayacaklardır.

Doğrusu, o kritik aşamayı bir kenara bıraktığımızda da troçkist akımların örgütlenme deneyimleri çerçevesinde böyle bir profesyonel devrimciler örgütü yaratma ve yaşatma iddiasını hayata geçirme yönünde somut adımlar atanlar yok denecek kadar az olmuştur.

Ne var ki, o kritik dönemde menşevikler yalnız sol muhalefet hareketi içinde değildi. Özellikle Avrupa'daki KE üyesi partilerin içinde de ciddi bir ağırlık oluşturuyordu, İkinci Enternasyonal kalıntıları. Nitekim Lenin zamanında bu durum hakkında türlü uyarılar ve temizlik tedbirleri hakkında benimsenen kararlar olması tesadüf değildir. Buna rağmen, bu kararlar (örneğin üçüncü kongrede alınan farmasonların enternasyonal seksiyonlarından kesinkes temizlenmesi hakkındaki karar) hemen hemen hiç uygulanmamıştır.

21 koşul için Zinoviev 'deve iğne deliğinden geçebilirse Menşevikler de 21 koşuldan geçebilir' demişti. Yanılıyordu; zira 21 koşul bir tılsım değildi. Bunun uygulanmasını üstlenen örgütün ve kadroların niteliği belirleyici idi. Oysa daha Üçüncü Kongre'de ulusal sorun ve Cezayir'de komünistlerin görevleri hakkındaki bir tartışma vesilesiyle, başını Fransız seksiyonunda gösteren bir ikinci enternasyonal virüsü tespit edilmişti bile. Ne yazık ki bu sadece Avrupa'daki ikinci Enternasyonal artıklarıyla ilgili bir sorun değildi.

Devrimci partinin Leninist normlarının (bilhassa profesyonel devrimciler örgütü olma niteliğinin) sadece baskı koşulları altında değil, görece ferah çalışma şartlarında da gerekli olduğu sık sık göz ardı edilir. Aynı şekilde, bu niteliğin devrim öncesinde olduğu kadar devrimin ardından da elzem olduğu konusu da ihmal edilen konular arasındadır. Oysa bu gereklilik bizzat Bolşevik partinin Leninist niteliğini yitirmesi sürecinde de tayin edici bir önem taşımıştır.

1922'de, On Birinci Kongre arefesinde Zinoviev'in önerisiyle SBKP'ye hızla üye kaydetme yönünde bir tüzük değişikliği gündemdeydi. Zinovyev'in önerisi aday üyelik sürelerini kısaltma

yönündeydi; Lenin bu değişikliğe şiddetle itiraz etti. Lenin önce Merkez Komitesi'ne gönderdiği bir mektupla bu değişikliği önlemeye çalıştı. Merkez Komitesi Zinoviev'in önerisini benimsedi; hem Troçki hem de Stalin bu konuda hemfikirdi. Hastalığı nedeniyle kongreye katılmama olasılığını göz önünde bulundurarak, Lenin kongreye sunulmak üzere bir mektup daha yazdı.

Partiye üye olacaklar için aday üyelik süresinin kısaltılması için Zinoviev tarafından sunulan tüzüğü esnetme önerisi, bu itiraza rağmen Merkez Komitesi'nden sonra, parti kongresinde de kabul edildi. Her ne kadar Lenin'in ölümüne kadar bu karar uygulanmadıysa da, ölümünün hemen ardından, adeta nispet eder gibi, 'Lenin kampanyası' adı altında yeni ve deneyimsiz unsurlar hızla partiye katıldı.

Lenin'in ölümünden, yani Ocak 1924'ten Mayıs 1924'e kadar üye kaydedilenlerin sayısı 240.000 idi. 1923'teki on ikinci kongrede temsile edilen üyelerin sayısı ise 386.000 idi. Yeni ve deneyimsiz unsurlar bir yana, Lenin'in korktuğu gibi, bir sürü eski Menşevik de parti saflarına girmekteydi. 1930'ların ortasına gelindiğinde bu yeni unsurlar partinin çoğunluğunu oluşturmuştu bile. O bakımdan o tarihte adı SBKP (B) olan partinin Bolşevik niteliğinden artık eser kalmamıştı. Troçkistler bu süreci 'partiye ele geçiren bürokrasinin bolşevizmi temsil eden muhalefet taraftarlarını tasfiye etmesi' olarak anlatmayı pek severken, asla altında Troçki'nin de onayı olan partinin Leninist normlarının gevşetilmesi doğrultusundaki ölümcül kararın bu süreçteki rolünden bahsetmeyi akıllarına getirmezler.

Troçki'nin ve troçkist akımların bolşevizmin mirasçısı olma iddiaları sadece bu bolşevizmin temel ayırdedici özelliği bakımından dahi doğrulanması mümkün olmayan bir iddiadır. Bu iddia da pek çok başkası gibi ve Troçki ve taraftarlarının açıkça da söyledikleri gibi esasen 'teorik/ideolojik kazanımlara sahip çıkma' çerçevesinde kalmıştır. O çerçevede dahi sadakatleri tartışmalıdır.

Troçki ve Troçkistler Komünist Enternasyonal'in İlk Dört Kongresinin Çizgisine Sadık mıdır?

Troçki'nin ve troçkistlerin tıpkı bolşevizmin mirasına sahip çıkma iddiası gibi en çok tekrarladıkları iddialardan biri de Komünist Enternasyonal'in mirasına sahip çıkma iddiasıdır. Bu iddianın pratik olarak irdelenmesine girmenin alemi yoktur; zira bu iddianın ardından neredeyse bir asır geçmişken hala bir Komünist Enternasyonal ihtiyacı bütün yakıcılığı ile kendini hissettirmektedir.

Ama bu iddia lafzi olarak da doğru değildir ve sadece bazı temel metinlere ve referanslara bakılarak çürütülmesi zor değildir. Fazla ayrıntıya girmeye ve neredeyse bitmez tükenmez sayfaların arasında kaybolmaya da gerek yoktur bunun için. Sadece Komünist Enternasyonal'e katılmanın 21 Koşulu'na ve bizzat Troçki'nin ve onun takipçilerinin buna ilişkin tutum ve görüşlerine bakıldığında dahi onların Komünist Enternasyonal'e üye olma koşullarının en önemlilerinden birine uymadıklarını görmek zor değildir.

Söz konusu 21 Koşul'un yedincisinde şöyle denmektedir:

1. "Komünist Enternasyonal'e katılmak isteyen partiler, reformizmden ve 'merkez'in politikasından tam ve kesin bir kopuşun gerekli olduğunu kabul etmek ve parti üyeleri arasında bu kopuşun propagandasını yapmakla yükümlüdürler. Bu olmadan tutarlı bir komünist politika yürütmek mümkün değildir.

2. Komünist Enternasyonal'in bu kopuşun en kısa zamanda gerçekleştirilmesi yolunda yaptığı talep, kayıtsız şartsız bir ultimatom niteliğindedir. Komünist Enternasyonal, artık Turuti, Modigliani, Kautsky, Hilferding, Hillquith, Longuet, Macdonald, vb. kişilerin temsil ettiği tescilli reformistlerin kendilerini Üçüncü Enternasyonal üyesi olarak görmelerini ve burada temsil edilmelerini kabul edemez. Bu durum Üçüncü Enternasyonal'in fazlasıyla İkinci Enternasyonal'e benzemesine yolaçacaktır."

Henüz Sibiry'a'da sürgünde iken Komünist Enternasyonal'in Buharin-Stalin imzasıyla tartışmaya açılan program taslağını eleştiren Troçki, bu programın neden ve nasıl Komünist Enternasyonal'in çizgisinden ayrıldığını ve daha çok merkezci (iki buçukuncu Enternasyonal çizgisi) bir çizgiye oturduğunu, bu nedenle de İkinci Enternasyonal çizgisine varma doğrultusunda olduğunu izah ve ispat etmeye kalkışmıştı. Bu eleştiri ve tespitlerin haklılığının değerlendirilmesinin yeri burası değildir. Ama açıktır ki, Troçki burada bir merkezcilik tespiti yapmakta ve SSCB'de

başlayan 'bir bürokratik karşı devrim' sürecinin uluslararası harekete yayılarak gelişmekte olduğuna dikkat çekmektedir. Bu takdirde, Komünist Enternasyonal'in temel ilkelerine sahip çıkma iddiasında olanların ilk yapması gereken, tıpkı Lenin ve yoldaşlarının Zimmerwald sürecinde yaptığı gibi davranmaları icap ederdi. Yani, 'sadece İkinci Enternasyonal'in tescilli oportünistlerinden kopmak yetmez, onlardan daha tehlikeli olan merkezden (o zaman Kautsky ve aralarında Troçki, Rosa Luxembourg, Karl Liebknecht, Clara Zetkin ve başkalarının da bulunduğu tereddütlü merkezilerin tümünden de) koparak yeni bir parti ve yeni bir enternasyonal inşa etmek gerekir' tutumuna uygun bir tutumu benimsemeleri icap ederdi. Nitekim Sapranov gibi eski Bolşevikleri barındıran SSCB'deki 'Desist'ler bu tutumu ve Bolşeviklerin önce Menşevikler sonra likidatörler konusunda ve gerek Zimmerwald sürecinde gerekse de Komünist Enternasyonal'in ilk yıllarında izledikleri ilkesel tutumda ısrar etmekteydiler ve Troçki ile bağlarını bu nedenle koparmıştılar.

Oysa Troçki bu program taslağı hakkındaki eleştirilerinin bir bütün olarak ve 'Lenin'den Sonra Üçüncü Enternasyonal' başlığı altında Fransızca yayınlanan ilk baskısına yazdığı 1930 tarihli (yani taslak Komünist Enternasyonal'in altıncı kongresinde benimsendikten iki yıl sonra) önsözde hala şunu söylüyordu:

"Bu kitaptan hangi genel sonuç çıkarılmalıdır? Bir Dördüncü Enternasyonal yaratma projesini bize mal etmek için değişik yönlerden girişimlerde bulunuluyor. Bu fikir tamamen yanlıştır. Komünizm ve demokratik 'sosyalizm', kökleri sınıf ilişkilerinin derinlerinde olan iki büyük tarihsel eğilimdir. İkinci ve Üçüncü Enternasyonal'in varlığı ve mücadelesi, kapitalist toplumun kaderiyle sıkı sıkıya birbirine bağlı uzun bir süreçtir. Belirli anlarda orta yolcu veya 'merkezci' eğilimler büyük bir etki elde edebilirler, fakat uzun süre için asla. Friedrich Adler ve şürekâsı tarafından bir orta yolcu –iki buçukuncu– Enternasyonal yaratma gayretleri başlangıçta çok umut verici gibi göründü, fakat çabucak iflâs etti. Stalin'in politikası, farklı temellerden ve farklı tarihsel geleneklerden çıkıyorsa da, aynı 'merkezçiliğin'in bir çeşididir. Friedrich Adler, elinde cetvel ve pusulayla, Bolşevizm ve sosyal demokrasi arasında politik bir köşegen oluşturmayı denedi. Stalin, kendi adına bu tür doktriner görüşlere sahip değildir. Stalinist politika, Marx ile Vollmar arasında, Lenin ile Çan Kay-şek arasında, Bolşevizm ile ulusal sosyalizm arasında gidip gelen bir dizi ampirik zikzaklardır. Fakat eğer en temel ifadeleriyle bütün bu zikzakların toplamını alırsak, aynı aritmetik toplamı buluruz: İki buçuk. Yaptığı bütün yanlışlar ve sebep olduğu zalim bozgunlardan sonra, Stalinist merkezilik, hâlâ Ekim Devriminden doğan bir devletin ideolojik ve maddi kaynaklarına dayanıyor olmasaydı, uzun süre önce politik olarak ortadan kalkardı. Bununla birlikte, en güçlü aygıt bile umutsuz bir politikayı kurtaramaz. Marksizm ile sosyal-yurtseverlik arasında Stalinizme yer yoktur. Komünist Enternasyonal, ancak bir dizi test ve krizden geçtikten sonra, ideolojik ilkelerden yoksun, sadece dümeni çılginca sallamaya, zikzaklar çizmeye, baskıya ve bozgunlar hazırlamaya muktedir olan bürokrasinin boyunduruğundan kendini kurtarabilecektir. Bir Dördüncü Enternasyonal inşa etme gereğini hiç duymuyoruz. Savaş sırasında hazırlıklarını yaptığımız ve Ekim Devrimi'nden sonra Lenin'le birlikte kuruluşuna katıldığımız Üçüncü Enternasyonal'in çizgisini sürdürüyor ve geliştiriyoruz. Bir an için bile ideolojik mirasın elimizden kayıp gitmesine izin vermedik. Yargılarımız ve ileri görüşümüz tarihsel açıdan büyük önem taşıyan olgular tarafından doğrulanmıştır. Bu hapis ve sürgün yılları boyunca, fikirlerimizin doğruluğuna ve zaferlerinin kaçınılmazlığına asla şimdi olduğu kadar sarsılmaz bir şekilde inanmamıştık."

Söz konusu eleştirilerin içeriği göz önünde bulundurulduğunda, bu önsözün sonuç tespiti Troçki'nin en azından 21 Koşul'un yedinci maddesiyle hemfikir olmadığını belgesidir ve Komünist Enternasyonal çizgisinin değil, kendisinin Zimmerwald sürecinde savunup temsil ettiği ve hatta kimi Bolşevikleri de ikna etmeyi başardığı merkezci çizginin takipçisi olduğunu anlatır. Komünist Enternasyonal bu çizgi ile değil, bu çizgiye karşı tavizsiz bir mücadele yürütülmesi sayesinde kurulabilmiştir. Aynı nedenle Troçki'nin başında olduğu bir girişimle ve onun izinden gidenlerin peşinde Komünist Enternasyonal'in yeniden kurulması mümkün değildi; nitekim vaki de olmamıştır.

Troçki'nin nice tereddütten sonra nihayet yeni bir enternasyonal kurma fikrine vardığı doğrudur. Ama Uluslararası Sol Muhalefet bunu 1933'te resmen ilan ettikten sonra bile, bu tereddütlü tutum 1938'e kadar sürmüştür. Bu ilanın üzerine aslında Zimmerwald döneminden beri Troçki'nin tereddütlü tutumundan ötürü onunla mesafeli duran, aralarında Hollanda'dan Sneevliet ve Almanya'dan Brandler gibi tanınmış muhalif komünistlerin de bulunduğu üç örgüt ile Uluslararası Sol Muhalefet yeni bir enternasyonal inşa etmek üzere bir dördümlü deklarasyon

yayınladı. Ama bu deklarasyonun mürekkebi kurumadan Troçki yeniden kimi sol sosyal demokratları ve başka grupları da bu girişime katmak için oyalamacı bir tutum benimseyince, bu ittifak Troçki'nin eski alışkanlıklarından kopmadığının dile getirilmesiyle dağıldı.

Bunun ardından Uluslararası Sol Muhalefet tek başına da olsa bu hedefe kararlı bir biçimde yürüdü mü sanırsınız? Aksine akla gelen ilk iş hareketin en güçlü kanatlarından biri olan Fransız örgütünün, oradaki sözümona sol kanadı kazanma sevdasıyla, Fransa'daki İkinci Enternasyonal seksiyonu olan SFIO içine girmesi kararı oldu. Yine güçlü seksiyonlardan olan ABD ve İngiltere'deki örgütler de benzer bir yönelimi benimsediler.

Bu tutumdan anlaşılması gereken sol sosyal demokratları yeni bir komünist enternasyonal fikrine celbedemeyince bu fikri zaten benimsemiş olan militanları sosyal demokrat partinin içinde boğma fikridir. Troçki bunu 'birkaç tane sosyal demokrat işçinin gözünü açmak için bile olsa bu tutum isabetlidir' gibi bir gerekçeyle savundu. Sonuçta kaç tane sosyal demokrat işçinin gözünün açıldığı belli değildir, ama uluslararası sol muhalefetin belli başlı örgütlerinin felçleşip budanması ve yeni bir enternasyonalin kurulmasının 5 yıl daha gecikerek daha da zayıf temellerde gündeme gelmesi olmuştur.

Buradan da Troçki'nin Komünist Enternasyonal'in veya bolşevizmin yolundan değil, oportünist karakterini herkesten önce tespit ve ilan ettiği Sosyal Demokrat Parti'den bir türlü kopmayan ve kopmak isteyenleri de engelleyen Rosa Luxembourg'un izinden gittiğine delalet eder. Rosa Luxembourg ancak Alman Devrimi fiilen başladıktan sonra bağımsız bir komünist parti kurmaya karar vermişti. Tıpkı Parvus'un 1905 devriminin ortasında Lenin'e hak vermesi gibi. Oysa leninist örgüt anlayışının özü ise, devrimci partinin önceden kurulup hazırlanmasında yatar.

Troçki ise nihayet bir Dördüncü Enternasyonalh'in kurulmasının acil bir görev haline geldiğini şöyle izah etmişti:

“Savaşa karşı mücadele devrimci bir mücadele aygıtını, yani bir partiyi gerektirir. Şu anda ne ulusal ne de uluslararası ölçekte böyle bir parti yok. İkinci ve Üçüncü Enternasyonal deneyimlerini kapsayan geçmişin tüm deneyimi temelinde, devrimci bir parti kurulmalıdır.”

Açıkça bu ifade bir devrimci partinin her zaman gerekli ve devrim yahut savaş anında ise elzem olduğunu vurgulamaktan bir hayli uzaktır. Bu nedenle işçilerin birliğinden önce devrimcilerin partisinin kurulup her şart altında yaşatılması gerektiğini vazedenden Lenin'den ziyade, parti kurmaya girişmek için devrim günlerini bekleyen ve bu nedenle kendi hayatını kaybettiği gibi, ilk Alman Devrimi'nin de iskanmasında belirleyici bir rol oynayan Rosa Luxembourg'u hatırlatmaktadır.

Troçki ve troçkistlerin bu konudaki asıl kusuru merkezilere ve sol sosyal demokratlara gereğinden fazla ümit bağlamaları ve iyimser bir bakış açısına sahip çıkmaları değildir. Asıl sorun bizzat Troçki'nin (1917-1924 dönemi bir kenara) bilhassa örgütsel sorunların kavranışı ve partinin inşası konusunda merkezci bir tutumu temsil etmesinde yatar. Troçkistlerin en belirgin ve değişmeyen özelliği de bu merkezci oportünizmde ifade bulmaktadır.

Kaldı ki sorun sadece merkezci akımlara ve sol sosyal demokratlara ümit bağlayarak devrimci partinin inşası görevinin ertelenmesinden ibaret de değildir. Troçki bu çizgiyi daha sonra da ısrarla sürdürmüştür. O gün bugündür muhtelif troçkist akımların da kılavuzu bu merkezci oportünist çizgidir.

Bütün bu hatırlatmaların sonucu açıktır: Troçki'nin ve troçkistlerin sık sık tekrarladıkları bolşevizmin mirasına sahip çıkma ve Komünist Enternasyonal'in ilk dört kongresindeki Leninist çizgiyi takip etme iddiası her ne kadar Troçki ve troçkistlerin muarızları tarafından hiçbir zaman itibar görmemiş olsa da Troçkistlerin kendi kendilerine yarattıkları efsanelerin başında gelmiştir. Bunun bir efsane oluşu da hem teorik bakımdan hem de pratik bakımdan söz konusu iddianın hiçbir temeli olmamasıyla açığa çıkmaktadır. Bu sadece troçkistler bakımından kof kibirle malul bir iddia olmakla kalmaz. Zira böyle bir kof iddianın tarih içinde sonuçta merkezci bir oportünizme bağlanarak sürekliliğini korumuş olması daima Bolşevik mirasa bağlanma ve Komünist Enternasyonal'i kuruluş döneminin amaç ve ilkeleri temelinde yeniden kurma ihtiyacının önünü kesen, bu hedefin umutsuz ve yanlış bir ütopya olarak görülmesine hizmet eden bir sübjektif etken olmuştur.

Troçkistlerin kendileri hakkındaki bu efsaneye değindikten sonra, Troçki ve troçkizm

hakkında her iki cenahta da yaygın olan diğer efsanelere de aynı gözle bakmakta yarar var: yani sürekli devrim, köylülüğün küçümsenmesi, dünya devrimi ve tek ülkede sosyalizm.

7. Troçkistlerle Troçkizm Karşıtlarını Buluşturan ‘Sürekli Devrim’ Efsanesi

“Sürekli devrim” teorisi herhalde Troçkizmle özdeş kabul edilen başlıca kavramlardandır. Hatta Lenin sonrası sosyalist kuşaklar arasında Troçkizm bahis konusu olduğunda kullanılan en yaygın fetişlerden biridir. Troçki’nin taraftarları için her sıkışık durumda başvurulabilecek bir tılsımlı sözcük; karşıtları için ise, cehennemin kapılarını aralayan bir kara büyü tekerlemesi gibi algılanır olmuştur “sürekli devrim”. Bu kavram Troçki ve Troçkizmle o kadar özdeşleşmiştir ki, Troçkist olarak adlandırılmama kaygısıyla bu kavramı kullanmaktan öcü gibi kaçma refleksi yaygınlaşmıştır. Hatta bu kavramı icat edenin ve ilk kullananın Troçki olduğunu sanmak işten bile değildir. Oysa sürekli devrim kavramı olarak ilk kez 1850’de Komünistler Birliği örgütünün Merkez Komitesi’nin örgüte hitabında kullanılmıştır:

“... demokratik küçük burjuvalar ... demokratik parti içinde her türlü fikri kapsayacak büyük bir muhalefet partisinin kurulmasına çalışıyorlar; yani içinde genel sosyal demokratik lafazanlıkların ağır bastığı ... sevgili barış uğruna proletaryanın belirli isteklerinin öne sürülmesine imkan vermeyecek bir partide işçileri tutsak etmeye çalışıyorlar. Böylesi bir birlik, doğrudan doğruya onların yararına, proletaryanın ise hepten zararınadır. ...İşçiler, ... burjuva demokratlara alkış tutan bir koro olmaya rıza göstereceklerine, ... bağımsız, gizli ve genel bir parti örgütünü kurmaya gayret etmeli... ve bu örgütün her bölümünü proletaryanın tavir ve çıkarlarının burjuva etkilerden bağımsız olarak tartışıldığı işçi topluluklarının merkezi ve çekirdeği haline getirmelidir.

... Ama daha zaferin ilk saatlerinden itibaren işçilere ihanet edecek olan bu partiye (küçük burjuva demokratlarının partisine -çn) ... karşı koyabilmek için işçiler silahlı ve örgütlü olmalıdır ... İşçiler kendilerince seçilmiş komutanlar ve kendi seçtikleri genel kurmayla bağımsız olarak proleter muhafızlar olarak örgütlenmeli ve devlet otoritesinin değil, işçilerin belirleyeceği devrimci topluluk konseyleri komutasına geçmelidirler. ... Silahlar ve donanım hiçbir biçimde teslim edilmemeli, her türlü silahsızlandırma çabası gerekirse zora başvurarak püskürtülmelidirHatırası halkta sadece nefret duygusu uyandıran kişilerle, kamu binalarına karşı halkın giriştiği intikam hareketlerine, sözde aşırılıklara, muhalefet etmek şöyle dursun, bu gibi hareketleri hoşgörüle karşılamakla da yetinilmemeli, bunlara önderlik edilmelidir.

Demokratik küçük burjuvazi, devrimi mümkün olduğu kadar çabuk ... sona erdirmek istedikçe; az çok mülk sahibi tüm sınıflar egemen konumlarından def edilene dek; proletarya devlet iktidarını fethedinceye ve bütün proleterlerin birliği, bir tek ülkede değil, dünyanın tüm hakim uluslarında proleterler arasındaki rekabeti ortadan kaldıracak ölçüde gelişinceye; ve en azından başlıca üretici güçler proleterlerin elinde toplanana kadar devrimi sürekli kılmak çıkarımız ve görevimizdir. .. Alman işçileri sınıf çıkarlarının ne olduğunu açık seçik saptayarak, en kısa zamanda bağımsız bir partide mevzi tutarak, ve demokrat küçük burjuvaların iki yüzlü sözlerine kanıp, proletaryanın partisinin bağımsız örgütünü kurmaktan çekinmek gibi bir davranışa bir an olsun kapılmayarak, nihai zaferleri uğruna ellerinden geleni kendileri yapmalıdır. Savaş naraları Sürekli Devrim olmalıdır.” (Köln Davası Üzerine Açıklamalar derlemesi içinde, Ana yayınları, İstanbul 1977, s. 142-150, altını biz çizdik)

Bu bildiri Marx’ın kaleminden çıkmıştır. Besbelli ki yönetiminde bulunduğu örgüt tarafından da paylaşılmaktadır. Bu bildirgeden önce de Marksistlerle Blankistlerin 1850 yılında Londra’da birlikte kurdukları ve kısa ömürlü olan Devrimci Komünistlerin Evrensel Derneği adlı derneğin tüzüğüne amaç maddesinde de şöyle bir ifade geçmekteydi:

“Derneğin amacı tüm ayrıcalıklı sınıfların ortadan kaldırılması, bu sınıfların proletaryanın diktatörlüğüne tabi tutulması ve insan ailesinin son örgütlenme biçimi olacak olan komünizmin gerçekleşmesine kadar devrimin sürekli kılınmasıdır.” (Marx-Engels T.E. cilt 7, s. 553-554. altını biz çizdik)

Buna rağmen, her nedense, “sürekli devrim” dendiğinde akla Komünistler Birliği, Blankistler veya Marx değil, Troçki gelmektedir. Oysa Troçki’ye atfedilen “sürekli devrim teorisinin” temellerinin atıldığı iddia edilen “Sonuçlar ve Olasılıklar” başlıklı broşürde sürekli devrim kavramı bir kez bile

geçmemektedir. Hatta bu kavramın ilk kez kullanıldığı Komünistler Birliği'nin söz konusu metnine bir gönderme dahi yoktur. Bununla birlikte, her nedense bu kavramı Troçki'nin adıyla anmak gerek taraftarları gerekse de muarızları arasında adettendir.

Oysa "Onyedinci Yüzyıl'da İngiltere'dekinden, Onsekizinci Yüzyılda ise Fransa'dakinden daha gelişkin bir Avrupa uygarlığı koşullarında ve çok daha gelişmiş bir proletarya ile yapılmak zorunda olan bir burjuva devrimi arifesinde olan" Almanya için ve devrimci partinin bağımsızlığını vurguyla savunarak söylenen bu sözler en çok Lenin'in 1917 Şubat-Ekim arasında savunduklarına yakındır. Lenin'in, 1900'lü yılların başında "Avrupa devrimini ateşleyecek olan" "burjuvazisiz bir burjuva devrimi" perspektifiyle Rusya için söylediklerine de fazlasıyla benzemektedir. Komünist Manifesto'daki "Almanya'daki burjuva devrimi, onu hemen izleyecek bir proleter devriminin başlangıcı olacaktır" sözleri dahil, Komünistler Birliği'nin gecikmiş bir burjuva devrimi hakkındaki saptamalarının pek çoğu 1900'lerin başından itibaren Rusya için uyarlanarak, Lenin tarafından tekrar tekrar ifade edilmiştir. Ama buradan hareketle Lenin'in Komünistler Birliği Merkez Komitesi'nin sürekli devrim fikrini savunduğunu ileri sürmek kimsenin aklına gelmiş değildir.

Lenin'in 1905'teki formülasyonunda en önemli nokta devrimci partinin bağımsız varlığı ve başlı başına bir etken olarak rolüdür. Bu açıdan bakıldığında bile, 1850'lerin başında Komünistler Birliği Merkez Komitesinin formüle ettiği anlayışla Lenin'in devrime bakış açısı ve küçük burjuva ve burjuva demokratlarına ilişkin tutumunun benzerliği tartışmasızdır.

1905'teki Lenin'i hem 1850'deki Komünist Birlik ile, hem de Nisan 1917'deki Lenin ile buluşturan çizgi de buradadır. Bolşevikleri Menşeviklerden de, Troçki'den de, hatta bugün güya Leninizme sahip çıktığını iddia edenlerin birçoğundan da ayırdeden kalın çizgi de buradadır. Bu çizgi aynı zamanda 1905'te Menşeviklerle bolşevikleri, 1917'deki Nisan Konferansı'nda "eski bolşevikler" diye anılanlarla Lenin'i birbirlerinden ayırdeden çizgidir. Troçki ile Lenin de aynı ayırım çizgisi üzerinden ayrışır. O gün bugündür bütün menşeviklerle bolşeviklerin ayrışmasından hala bu çizgi önemli bir eksen oluşturmaktadır.

Bununla birlikte, Sürekli Devrim kavramının patenti Troçki'ye atfedildiği gibi, Lenin'in 1917 Nisanında bu fikre geldiğini söyleyenler de az değildir.

Bu nedenle Troçki ve sürekli devrim teorisi arasındaki özdeşliğin hangi süreçte nasıl kurulduğunu hatırlamakta ve bu çarpıtmanın nasıl kurgulandığını irdelemekte yarar var.

Troçki ile Sürekli Devrim Teorisi'nin Özdeşleştirilmesi Ne Zaman Gündeme Geldi?

SBKP Merkez Komitesi 1923 yılında Troçki'nin o zamana kadar yazılmış eserlerini bir toplu eserler dizisi halinde yayınlama kararı almıştı. Sovyet Devlet Yayınevi tarafından derlenip basılan bu dizinin üçüncü cildi, Troçki'nin 1917 yılı boyunca yaptığı konuşmaları ve yazdığı yazıları kapsamaktaydı. Sonradan ünlü olarak "Ekim Dersleri" diye bilinen makale de, 1924 Eylül'ünde basılan ve "1917" başlığını taşıyan bu cilde yazılmış bir önsözdür. Ama tarihte ve Troçki'nin kaderinde herhangi bir önsözden çok daha derin bir anlam kazanacaktır.

Bu önsözde Troçki, o zaman uluslararası komünist hareket çerçevesinde sığacağı sığacağına tartışılmakta olan Almanya ve Bulgaristan'daki 1923'teki yenilgileri 1917 Ekim deneyimiyle karşılaştırarak değerlendirmektedir. Ama bu önsöze asıl önemini kazandıracak olan bu yönü değildir. Orada Troçki aynı zamanda şunu söyledi:

"Hiç şüphesiz eski anlaşmazlıkları alevlendirme tehlikesini göze almadan Ekim'i incelemenin ya da Ekim ile ilgili belgeleri yayınlamanın bile imkansız olduğu şeklinde bir itirazda bulunulabilir. 1917'deki anlaşmazlıklar gerçekten pek derin olup, hiç bir suretle raslantı değildi. Fakat aradan bir kaç yıl geçtikten sonra bugün, bunları o zaman yanılmış olanlara karşı bir silah olarak kullanmaya çalışmaktan daha bayağı bir şey olamaz. Ne var ki basit kişisel mütalaalar dolayısıyla Ekim Devrimi'nin uluslararası bir anlam taşıyan en önemli meseleleri hakkında sessiz kalmak hiç kabul edilemez."

"Eski Anlaşmazlıklar"

Kastettiği "eski anlaşmazlıklar" somut olarak Lenin'in 1917'de Rusya'ya dönmesiyle birlikte Bolşevikler arasında iyice gerginleşen anlaşmazlık ve tartışmalardı. Daha somut olarak bir yandan o sırada Pravda'yı yöneten Stalin, Kamenev ve onlar gibi düşünen yoldaşlarıyla, savaşa ve Geçici

Hükümete karşı tutum konusundaki anlaşmazlık söz konusudur. Diğer yandan ise Zinoviev ile Zimmerwald'dakiyle başlayan konferanslar dizisine ilişkin tutum konusundaki anlaşmazlık söz konusudur.

Troçki'nin "... bu konuda sessiz kalmak kabul edilemez" diyerek, "daha bayağı bir şey olamaz" demeyi de ihmal etmediği şeyi yaptığı sırada, Stalin, Zinoviev ve Kamenev SBKP yönetiminde bir ittifak oluşturmuş durumdaydı (o zaman bu ittifak Rusçada "üç atın çektiği bir tür kızak" anlamına gelen "Troyka" diye anılıyordu).

Üstelik bu önsözün yayınlanmasından bir yıl kadar önce (15 Ekim 1923), partinin 46 ünlü ve tanınmış sorumlusunun imzasını taşıyan bir muhalefet bildirisi yayınlanmış bulunuyordu. İzlenen ekonomi politikalarını ve parti içi rejimi hedef alan kimi eleştirileri ifade eden ve "46'lar platformu" diye anılan, bu oldukça heterojen platform, Polit Büro çoğunluğunu oluşturan Stalin, Zinoviev, Kamenev, Tolski ve Rykov'u hedef alıyordu. Bu bildirgedeki parti rejimine dair eleştirilerin birinci elden muhatabı olanların başında, adı konmasa da, elbette tüm yetkileri elinde toplamış olan genel sekreter Stalin geliyordu.

"Ekim Dersleri" yayınlandığında Zinoviev Komünist Enternasyonal'in resmi yöneticisi durumundaydı. Dolayısıyla söz konusu önsözdeki Alman ve Bulgar yenilgileri hakkındaki değerlendirmeler de doğrudan doğruya onu sorumlu tutan bir içerik taşımaktaydı.

Bu bakımdan, öyle bir iklimde böyle bir önsöz, açıkça, SBKP yönetimini elinde tutan ve aynı zamanda uluslararası komünist hareket üzerinde tartışmasız bir otoritesi olan Stalin – Zinoviev – Kamenev ittifakına karşı bir tür savaş ilanı anlamına geliyordu. Hiç kuşkusuz tastamam öyle algılandı.

Bu nedenle, Troçki'nin niyeti ve beyanları ne olursa olsun, "Ekim Dersleri", Alman ve Bulgar yenilgilerinin Ekim Devrimi'nin dersleri ışığında irdelenmesi olarak değil, SBKP içi mücadeleye ilişkin yönüyle öne çıkmıştır. "Ekim Dersleri" başlıklı önsöz Sovyet Rusya'dan başlayarak uluslararası alanda yayılarak derinleşen bir kutuplaşmanın patlak vermesini sağlayan fitilli ateşlemiştir.

"Edebi Tartışma"yı Tetikleyen Süreç "Troçkizme Karşı Kampanya"ya Dönüşüyor

Nitekim "Ekim Dersleri"nin yayınlanmasının hemen ardından, o zaman "edebî tartışma" diye anılan bir polemik, SBKP içinde başlayıp uluslararası alana yayıldı. Bu çerçevede, her ne kadar "Ekim Dersleri" doğrudan doğruya kendisine dönük bir içerik taşımasa da, ilk tepkiyi Stalin verdi. Kasım 1924'te Sovyetler Birliği İşçi Sendikaları Merkez Kurulundaki Komünist grubun tam katılımlı toplantısında yaptığı konuşma, doğrudan doğruya "Ekim Dersleri"ne bir cevap niteliği taşımaktadır. Bu konuşmaya başlarken Stalin şunları söyledi:

"Bu arada, leninizle bağdaşmaz özel bir ideoloji olarak troçkizm ve Troçki'nin son edebî taşkınlıkları ile ilişkili olarak partinin görevleri üzerinde duracağım." (J. Stalin, Leninizm mi, Troçkizm mi? derlemesi, Sol Y., 1976, s. 7)

Bu konuşmada Stalin, Ekim arifesinde Lenin'le partinin Rusya'daki yöneticileri arasında görüş ayrılıkları olduğunu doğruladı; ama kısa sürede bunun giderildiğini de ekledi. "Ekim Dersleri"nde kendi adı geçmediği halde, Nisan konferansı öncesinde yalpalayan bolşevik yöneticilerden birinin de kendisi olduğunu, fakat kısa zamanda Lenin'in önerdiği çizgiyi benimsediğini açıkladı (Bkz. age. s.15). Zinoviev ve Kamenev'in 7 Kasım'daki ayaklanma kararına da karşı çıkmakla birlikte, onlarla geri kalanların arasındaki anlaşmazlığın esaslı bir anlaşmazlık olmadığını söyledi ve vurguladı:

"Ortada bir bölünme yoktu ve anlaşmazlıklar bir kaç gün sürdü; çünkü Zinoviev ve Kamenev leninisttiler, bolşeviktiler." (age. s.10).

Aynı konuşmada Stalin, Troçki hakkında da oldukça dikkatli ifadeler kullandı:

"Troçki'nin ayaklanmadaki önemi söz götürmez rolünü tartışma konusu yapmayı istemek aklımdan geçmez";

"Troçki'nin iç savaş sırasındaki rolünü tartışma konusu yapmayı istemek aklımdan geçmez";

"...evet, doğrudur, Ekim döneminde Troçki gerçekten iyi savaştı".

Elbette bu ifadeler her seferinde, “ama özel bir rolü olduğu söylenemez”; “asıl başarı fedakar işçilerindir”; “zaten herkes iyi savaştı” gibi düzeltmelerle geçti. (Bkz. age., s. 10, 12 ve 17)

Stalin, ayrıca tam da Troçki'nin kayıt düşmek istediği soruna parmak bastı:

“Bugün yedi yıl sonra, Troçki Bolşevikler arasındaki eski görüş ayrılıkları üzerinde kasten duruyor..... Ama, birincisi Troçki burada işi olağanüstü abartıp şişiriyor; çünkü Bolşevik Partisi bu görüş ayrılıklarını hiç sarsılmaksızın atlatmıştır. İkincisi, partimiz bir devrimci parti değil de bir kast olsaydı kendi içinde görüş ayrılıklarına izin vermezdi....”

Asıl karşı saldırı da bu girizgah cümlelerini takiben geldi:

“Üçüncüsü, bugün Bolşevikler arasındaki ayrılıklar üzerinde kasten duran Troçki'nin bir zamanlar hangi tutumu benimsediğini sormak gerekmez mi?” (age. s. 16)

Böylece eski defterleri karıştırma faslının esaslısı başlayacaktı. Brest Litovsk konusunda Troçki ile Lenin arasındaki anlaşmazlık ve daha eskileri peşpeşe sıralanmaya başlayacaktı. Troçki'nin sürekli devrim teorisi, köylülüğün rolünü küçümsemesi, likidasyoncuların safında yer alışı vb. bunlar arasındadır.

Demek ki, Troçki'nin yedi yıl önceki anlaşmazlıkları kurcalamasının bedeli daha eski ve derin anlaşmazlıkların gündeme getirilmesine katlanmakla da kalmayıp yoğun bir karşı saldırı ile yüzyüze olacaktı. 1917 Temmuzundan beri unutulmuş olan Troçkizm terimi de o zamana kadar olduğundan çok daha yaygın ve sıklıkla kullanılmak üzere, yeniden tedavüle girmektedir.

Nitekim Stalin'in konuşması şu sözlerle bitti; ve o günden itibaren bu sözlerde geçen terime atfen, bu ilk tartışma furyası “Edebi Tartışma” olarak anıldı ve sonradan hızla unutuldu:

“Troçkizmin şimdiki atılımının amacı, bolşevizme hakaret etmek, onun temellerini kemirmektir. Partinin görevi ideolojik bir akım olarak Troçkizmi gömmektir...”

Baskı tedbirlerine gelince, kesinlikle buna karşıyım. Şimdi yeniden dirilen Troçkizme karşı, baskı tedbirleri değil, ideolojik bir savaş gerektiriyoruz.

Bu edebi tartışmayı biz istemedik. Troçkizm anti-leninist saldırıları ile bizi buna zorladı. Evet artık hazırız yoldaşlar.” (Age. s. 35)

Doğrusu Kamenev ve Zinoviev de hazırıldılar ve dört bir koldan paralel bir saldırıyı sürdürdüler: “Yoldaş Troçki partimizdeki küçük burjuva unsurların içinde hareket ettiği kanal oldu. Konuşmalarının bütün niteliği, bütün tarihi geçmişi, bunun böyle olduğunu gösteriyor. Bugün o, partimize karşı mücadelesinde, ülkemizde partimize karşı yöneltilen herşeyin simgesidir.”

“... Partimizin güvendiği tabakaları, yani partinin kaderini elinde tutan, partinin gelecekteki varlığı olan gençliğimizi bu anti bolşevik öğretinin bulaşmasından kurtarmak için bütün tedbirleri almalıyız. Bunun için,... Troçkizm ve Leninizm arasında seçme yapmanın zorunluluğu, bunların birbiriyle bağdaştırılamayacağı konusundaki açıklamaların arttırılması partimizin en ivedi görevi olmalıdır.” (Aktaran Stalin, age., s. 176)

Zinoviyev aynı kampanya çerçevesinde “Ekim Dersleri”ni şöyle yorumlamıştı:

“Yoldaş Troçki'nin son çıkışı (“Ekim Dersleri”) artık oldukça açık bir revizyondan, hatta leninizmin esaslarını doğrudan doğruya tasfiye çabasından başka birşey değildir. Partimizin tümü, Enternasyonal'in tümü bunu en kısa zamanda anlayacaktır.”

“... Şimdi Troçkizmle birleşerek bolşevizme açıkça karşı çıkan, Troçkizmle birlikte çalışarak partiyi düzenlemek isteyen kimse, leninizmin esaslarından ayrılmış olur. Troçkizmin geriye dönük bir aşama olduğunu, Lenin'in partisinin şimdi yalnız Troçkizme karşı geliştirilebileceğini kavramak gerek.” (aktaran Stalin, age., s. 177)

Bu çerçevede, Rus devriminin izleyeceği yol hakkında Troçki ile Lenin arasındaki görüş ayrılığı da yeniden gündeme oturdu. Sürekli Devrim teorisi hakkındaki Troçkist ve anti-Troçkist efsanelerin temelleri de bu polemikğin hengamesi içinde atılmış oldu. Böylece aslında Bolşeviklerle Menşevikler ve orta yolcular arasındaki asıl ayrımların belirgin olarak çizildiği “Demokratik Devrimde Sosyal Demokrasi'nin İki Taktiği” başlıklı programatik belgeni içerdiği de bu polemikğin başlıca tarafları tarafından elbirliği ile bulanıklaştırıldı.

Bunun başlıca nedeni söz konusu kutuplaşmanın Ekim Dersleri makalesinin tetiklediği bir tartışmayla şekillenmiş olmasıyla, dolayısıyla bu önsözün içeriği tarafından belirlenmiş olmasıyla yakinen ilgilidir. Zira, Kamenev, Zinoviev ve Stalin ile Lenin arasında ciddi ayrılıklar olduğunu göstermek amacıyla kaleme alınan bu yazı, ağırlıklı olarak ünlü Nisan Konferansı'na ve o dönemdeki tartışmalara gönderme yapmaktadır. Bu konferansta ise başlıca tartışmaların "İki Taktik"teki perspektif ve formülasyonların nasıl anlaşılması gerektiği hakkında olduğu sır değildir.

Böylece bu ekseninde gelişen bir polemik furyası içinde hem "sürekli devrim" hakkında efsanelerin temellerinin atılmış olması, hem de "İki Taktik" hakkında bir bulanıklığın yaratılmış olması şaşırtıcı olmasa gerektir.

1917 'Nisan Dönemeci' Hakkındaki Efsaneler

1936'daki durumla uygun bir "resmi tarih" mahiyeti de taşıyan ve çok okunan SBKP (B) Tarihi" başlıklı kitapta, Nisan Tezleri ve Nisan Konferansı hakkında söylenen şudur:

"Lenin'in Nisan Tezleri, Parti için, burjuva demokratik devrimden sosyalist devrime, devrimin birinci aşamasından ikinci aşamasına –yani sosyalist devrim aşamasına- nasıl geçileceğini gösteren parlak bir mücadele planı oldu. ... Daha 1905 yıllarında Lenin, Demokratik devrimde Sosyal-Demokrasinin İki Taktiği adlı broşüründe, Çarlık devrildikten sonra proletaryanın sosyalist devrimi gerçekleştireceğini söylemişti.

24 Nisan 1917'de Bolşevik Partisi Yedinci (Nisan) konferansı toplandı. ...Parti tarihinde bu konferans bir parti kongresi kadar önemli bir yer tutar.

...Nisan Konferansı Kamenev, Zinoviev, Piatakov, Buharin, Rikov ve onların az sayıda taraftarının oportünist, anti-leninist tavrını açığa çıkardı." (SBKP (B) Tarihi, Kaynak Y., s. 205, 209, 212)

Alıntının son cümlesi Troçki'nin "Ekim Dersleri"ni teyit eder gibidir. Oysa o yazının yayınlandığı dönemde bunun iftira olduğunu göstermeye çalışan bir dizi polemik yapıldığı da bir gerçektir. Bununla birlikte, Lenin'in ölümünden sonra yazılan muhtelif "resmi tarih" kitaplarında bu tür zigzaglı ve birbirini tekzip eden düzeltmelere sık sık rastlandığı için, bu konu üzerinde durmak akla ziyan olur.

Bu alıntıda asıl önemli olan, "Nisan konferansının devrimin burjuva demokratik aşamadan sosyalist devrim aşamasına nasıl geçileceğini" gösterdiği ve böylece "İki Taktik'teki tespiti doğruladığı" hakkındaki saptamadır. Bu saptama sadece Nisan Konferansı'ndaki tartışmaların çarpıtılmasından ibaret değildir; aynı zamanda "İki Taktik"te söylenenlerin çarpıtılması anlamına gelmektedir.

Lenin Nisan Konferansı'nda Hangi İki Aşamadan Söz Etti?

Lenin'in Nisan Konferansı'ndaki müdahalesi demokratik devrim aşamasından bir an evvel sosyalist devrim aşamasına geçmek amacıyla değildir. Çünkü tam tersine çarın devrilmesinin ardından hükümetin burjuvazinin eline geçmesi nedeniyle, bu demokratik devrimin gerçekleşmediğini ve gerçekleşemeyeceğini vurguyla söylemektedir. Demokratik devrimin tamamlanabilmesi için, "İki Taktik"te öngörüldüğü gibi, iktidarın "işçilerin ve köylülerin devrimci demokratik diktatörlüğü"nü eline geçmesi gerektiğini yoldaşlarına hatırlatmaktadır.

"Devrimi yapan işçiler ve askerlerdi. Ama başka devrimlerde sık sık olduğu gibi, önce iktidarı ele geçiren burjuvazi oldu... Çarı deviren ayaklanmış işçiler ve askerler olduğu halde yeni geçici hükümeti tayin eden çarın Devlet Duması oldu. Bu geçici hükümet liberal kapitalistlerin ve büyük toprak sahiplerinin temsilcilerinden oluşmaktadır." (TE. c.23, s. 372-374)

Bu hükümette aynı zamanda Sosyalist Devrimci partiden bir bakan, yani Kerensky de vardı. Kuşkusuz demokratik devrimde burjuvaziyi desteklemek ve/veya onunla koalisyona girmek gerektiğini düşünen Menşevikler için bu tablo makul ve uygun olabilirdi. Onların düşman ikizleri olan Sosyalist Devrimciler'in bir kısmı da öyle düşünmeye başlamıştı. Böylelikle demokratik devrim uğruna burjuvazinin peşine taktığı köylülere, bir de işçilerin ve sosyalistlerin desteğini katmak gerektiği fikri yayılmaya başladı.

Kuşkusuz "İşçilerin Köylülerin Devrimci Demokratik Diktatörlüğü" ile demokratik devrimi taçlandırmak üzere mücadele eden Bolşeviklerin bu formüle ayak uydurması mümkün değildi.

Mamafih bu koalisyona girmeyi savunup desteklemek değilse de, devrimi ayaklanan işçilerin ve köylülerin yapmış olmasına ve hükümette bir Sosyalist Devrimci bakan olmasına bakarak, bu hükümete köstek olmamak, hatta dolaylı biçimde bile olsa destek olmak gerektiği fikri, Bolşevikler arasında da dikkat çekici bir oranda baş göstermişti.

Üstelik söz konusu olan sadece geçici hükümetin yapısı hakkında bir yanılgıdan ibaret de değildi. Bu hükümetin bilhassa savaşa karşı tutum konusunda Bolşeviklerinkine tamamen aykırı tutumu, yani savunma çizgisinde savaşa devam etme ve bozgunculuğu “ayakları yere basmayan bir tutum” olarak görme tutumu da Bolşevikler arasında, hatta yayın organları düzeyinde yankı bulmaktaydı.

İşte Lenin, bilhassa bu iki konuda müdahale etmek üzere Nisan Konferansındaki kürsüye çıktı.

Bereket, sonuçta Konferans delegelerinin çoğunluğu bu iki konuda da Lenin’in önerilerini benimsediler. Lenin’in arzu ettiği toklukla olmasa da, konferans çoğunluğu, Geçici Hükümet’in desteklenmemesi ve “bütün iktidar sovyetlere!” şiarının benimsenmesi doğrultusunda oy kullandı. Lenin’in Menşeviklerle ve Sosyalist Devrimcilerle yakınlaşma taktiklerinin reddedilmesi yolundaki uyarıları da itibar gördü.

Ama bunlar esasen Bolşeviklerin İki Taktik’te çizilen perspektifle ve İkinci Enternasyonal’in yozlaşması konusundaki tahlille, bundan çıkan sonuçları yeniden benimsemesi çerçevesindedir. Yani söz konusu olan, asla Lenin’in Bolşeviklere yeni fikirler kabul ettirmesi anlamına gelmekte değildir. Olsa olsa, Bolşevik Parti’nin Rusya’daki yöneticilerinin kısa bir dönem için benimsediği hatalı bir çizginin doğrultulması anlamında görülebilir; ki bu da Bolşeviklerin tarihinde ilk defa görülmekte değildir.

Buna karşılık asıl yeni olan, Lenin’in partinin isminin değişmesi, Stockholm konferansına gidilmemesi, derhal yeni bir enternasyonal girişiminin başlatılması gibi önerileriydi. Bu yeni öneriler ise hiç mi hiç itibar görmemiştir; partinin isminin komünist parti olması önerisine bir tek Lenin’in kendisi olumlu oy vermiştir örneğin. Bu yeni öneriler bağlamında bir tek parti programının yeniden yazılması önerisi kabul edilmiştir; ama bu da ancak 1919’da gerçekleşecektir.

Öte yandan, SBKP (B) Tarihi kitabında söylendiği gibi, “devrimin demokratik aşamadan sosyalist aşamaya geçmesi” konusunda bir tartışma veya bir karar Nisan Konferansı’nda bahis konusu bile edilmiş değildir. Zaten o tartışmalarda Troçki’nin 1905’te Bolşeviklerin formülasyonuna karşı ifade ettiği sloganı hatırlatarak, kendi tutumunu izah eden Lenin’in böyle bir yönelimi savunması bahis konusu olamazdı:

“Eğer, “Kahrolsun Çar, Yaşasın işçi hükümeti” dese ydım, böyle bir (özelcilik) tehlikesiyle karşı karşıya bulunurdum. Ama böyle bir şey demedim, tamamen başka bir şey dedim. Rusya’da (burjuva hükümetinden başka) işçilerin, tarım ücretlilerinin, askerlerin ve köylülerin vekillerinin sovyetlerinden başka bir hükümet olamayacağını söyledim. Bugün Rusya’da, iktidar ancak içinde açıkça köylülüğün, askerlerin, küçük burjuvazinin egemen buldukları sovyetlere geçebilir, dedim.” (Nisan Tezleri, s. 23)

Bu ifade Nisan Konferansı’nda sık sık tartışılan devrimin “birinci aşamasından ikinci aşamasına geçiş” konusunun anlaşılması için kilit bir anlam ifade eder. “Demokratik Devrimde Sosyal Demokrasinin İki Taktiği” kitabının yazarı, (başta Kamenev olmak üzere) bir kısım yoldaşını “İşçilerin Köylülerin Devrimci Demokratik Diktatörlüğü” formülüne saplanıp kalmakla eleştirirken, sık sık altını çizerek, bunu, bu formülü çöpe atmak gerektiği için söylemediğini ifade etmektedir. Bu vurguyu yapmaktan maksadını açıklarken de “İşçilerin Köylülerin Devrimci Demokratik Diktatörlüğü bir anlamda, bir yere kadar gerçekleşmiştir” demektedir. Bundan anlaşılması gerekeni de kuşkulu bir boşluğa bırakmakta değildir. Bu ifadeyi ikili iktidar durumunun özgülüğü çerçevesinde izah etmektedir. Bu izah özetle şöyledir:

İşçilerin köylülerin ayaklanmasıyla başlayıp çarın devrilmesine varan devrim iki ayrı hükümete hayat vermiştir. Bir yanda iktidarı devrimi yapan işçilere ve köylülere bırakmak istemeyen burjuvazinin geçici hükümeti, bir yanda da işçilerin köylülerin devrimci demokratik iktidarını ifade eden Sovyetler iktidara ortaklırlar.

Bu bakımdan, ikili iktidarın bir ayağı zaten İKDD'yi ifade etmektedir; bu nedenle bu formül "bir anlamda ve bir yere kadar" gerçekleşmiştir. Ama Lenin'e göre böyle kalamaz.

Eğer Sovyetler veya orada temsil edilen güçler geçici hükümeti destekleme gafletine düşerse, ikili iktidar geçici hükümetin lehine son bulur ve işçilerin köylülerin başlattığı devrim yeniden monarşistlerle anlaşma yolunu tutacak olan burjuvazinin eline geçer.

Eğer Sovyetler tüm iktidarı ellerinde toplamak üzere ikili iktidara son verirse, o zaman, otokrasinin yıkılmasıyla başlayan ve iktidarın işçilerin köylülerin devrimci demokratik diktatörlüğünün eline geçmesiyle açılan devrim, "kesintisiz bir süreklilik içinde" (Lenin'in deyişi) sınıfsız topluma doğru uzanır.

"İki Taktik"te öngörülen de budur ve bu bakımdan o perspektif 1917'de tamamen doğrulanmıştır.

Kaldı ki, bunu görmek için bilhassa RSDİP ikinci kongresinde tüzük tartışması üzerinde beliren Bolşevik/Menşevik ayrışmasının, nasıl, Lenin'in öngördüğü gibi iki ayrı stratejiye hayat verdiğini hatırlamak da yerinde olur.

İki Taktik'in ana konusu, "ilk Bolşevik kongre" olarak da anılan Londra'daki RSDİP Üçüncü Kongresinin kararlarıyla, Menşeviklerin buna alternatif olarak topladıkları Cenevre Konferansının kararları arasındaki ayrımı ifade eder. Zaten kitabın başlığındaki "İki Taktik" ifadesi bu ayrıma işaret etmek içindir. Söz konusu kitapta döne döne karşılaştırılan bu iki taktikten bir tanesi "Londra Kongresi" kararlarında apaçık bellidir:

"1) Konumu gereği en ileri ve tek tutarlı devrimci sınıf olan proletarya Rusya'daki devrimci demokratik hareket içinde de önder rolünü oynamak zorundadır.

2) Bu hareket (devrimci demokratik hareket-çn) şimdiden bir silahlı ayaklanma zorunluluğunun meydana çıkmasına varmıştır.

3) Proletarya bu ayaklanmada en enerjik rolü üstlenmekten kaçınmaz; ve bu da Rusya'daki devrimin kaderini tayin edecektir.

4) Proletarya ancak, ona mücadelesinde hem ideolojik bakımdan hem de pratik bakımdan rehberlik eden sosyal demokrat işçi partisinin bayrağı altında, tek ve bağımsız bir siyasal güç olarak bir araya geldiği takdirde bu devrimde bir önderlik rolü üstlenebilir.

5) Proletarya ancak bu rolü yerine getirebildiği takdirde, burjuva demokratik Rusya'nın mülk sahibi sınıfları karşısında sosyalizm mücadelesi için en elverişli koşulları elde edebilir.

Bu itibarla RSDİP Üçüncü Kongresi, proletaryayı otokrasiye karşı silahlı ayaklanma yoluyla doğrudan mücadele etmek için örgütlemenin, mevcut devrim döneminde partinin en acil ve en önemli görevlerinden biri olduğunu kabul eder." (Bkz. TE. c.9, s. 68)

İki Taktik'te sık sık gönderme yapılan bu kongre kararının tam metnini Lenin kitabın 1907 baskısında aynen aktarılmasını da istemişti. Bu baskının içinde yer aldığı On İki Yıl derlemesinin Önsöz'ünde ise, bu hususta şunları söyledi:

"Burada bu kez sistematik olarak menşeviklerle aramızdaki temel farklılıklar sergilenmektedir. Baharda Londra'da toplanan "RSDİP 3. Kongresi" (Bolşevik) ve Cenevre'deki menşevik konferans tamamen bu anlaşmazlıkları ele almakla uğraşmıştır; ve nihayet proletaryanın görevleri bakımından burjuva devrimimizin bir bütün olarak değerlendirilmesinde temel bir görüş ayrılığına vararak sonuçlanmıştır. Bolşevikler demokratik devrimde proletaryaya önderlik rolünü atfederken, menşevikler ona bir "uç muhalefet" rolü biçmekteydi. Bolşevikler devrimin sınıf karakterini ve sınıfsal anlamını olumlu bir tarzda tanımlayıp, "muzaffer bir devrim 'proletarya ve köylülüğün devrimci demokratik diktatörlüğüne' varan bir devrimdir." diyorlardı. Menşevikler ise burjuva devrimi kavramını o kadar yanlış bir biçimde yorumluyorlardı ki, proletaryanın devrimde burjuvaziye kölece tabi bir rol üstlenmesine razı olmaya varıyorlardı. ..." (T.E., c. 13, s. 113)

Besbelli ki, Lenin Nisan Tezleri'nde savunduğu fikirleri oluşturmak için 1917 Nisanı'nı beklemiş değildir. Bolşevikler de o konferansta olumlu oy verdikleri görüşleri ilk kez o zaman işitmiş değillerdi.

Kaldı ki, Lenin'in 1905'teki formülasyonunun doğruluğunu ve 1917 deneyimi içinde doğrulandığını teslim edenlerden biri de Troçki'dir. Üstelik Troçki, Lenin'in Nisan'da vardığı nokta ile kendi teorisi arasındaki ilişki konusunda, efsanelere mahal vermeyen bir açıklama yapmıştır. Sürekli Devrim kitabının girişinde, uzunca bir dipnot düşerek şunları söyler:

"... 1919'da Lenin'in benim öngörümü doğru bulması için, benim tavrımla kendisinininkini karşı karşıya getirmesine gerek yoktu. Her iki bakış açısını tarihsel gelişimleri içerisinde ele alması yeterliydi. Lenin'in "Demokratik Diktatörlük" formülünü her kullanımında içini doldurduğu ve bu varsayımsal formülün kendisinden çok, sınıflar arası ilişkilerdeki somut değişimlerin tahlilinden çıkarsanan somut içeriği burada hatırlatmaya gerek yok. Bu taktik ve örgütsel içerik devrimci gerçekçiliğin klasik bir örneği olarak ebediyen tarihe geçmiştir.

Taktik yahut örgütsel bakımdan Lenin'e karşı çıktığım hemen hemen her durumda, hiç değilse bunların en önemlilerinde haklı olan oydu. İşte bu nedendir ki, sadece tarihsel anıları hatırlatma anlamına geldiği sürece benim eski tarihsel öngörüm lehine bir müdahalede bulunmayı gerekli görmüyordum." (Sürekli Devrim; Köz Yayınları, s. 58)

Bu sözlerde Troçki bir yandan bir tarihsel öngörünün doğruluğunu vurgularken, bir yandan da "hemen hemen her durumda" "örgütsel ve taktik bakımdan" Lenin'in haklı olduğunu söylüyor. Bu ifade, hem anti-troçkist efsanelerin, hem de troçkist efsanelerin teorik margariniyle beslenmiş olanlar için bir muammadır. Zira birinciler "Troçki'nin mütemadiyen Lenin'i inkar ettiğine" inanırlar. İkinciler ise, 1917'de Nisan Tezlerini sunan Lenin'in sürekli devrim teorisini benimseyerek Troçki'nin görüşlerine geldiğini; berikinin de Lenin'in örgüt teorisini benimsemesi suretiyle bir sentezin oluştuğunu sanmaktadırlar.

Üstelik böyle bir sentez olduğunu ifade edenler sadece Troçkistler değildir. Hatta bizzat Troçki'nin kendisi dahi bunu söylemeye cesaret etmemiş ve bunu böyle söylemiş değildir. Hatta o, kendi tezinin doğruluğunu ve Lenin'inkine üstünlüğünü göstermeye çalıştığı polemik kitabında bile şunu ifade etti:

".. 1919 yılında devlet yayınevi "Sonuçlar ve Olasılıklar"ı bir broşür halinde bastı. Lenin'in bütün eserlerinin baskısına, sürekli devrim teorisinin "şimdi", Ekim Devriminden sonra, özellikle önem kazandığını belirten bir not düşülmesi de aşağı yukarı aynı tarihe rastlar. Lenin 1919'da "Sonuçlar ve Olasılıklar"ı okudu mu, yoksa şöyle bir göz mü attı? Bu konuda kesin birşey söyleyemem." (Sürekli Devrim; Köz Yayınları, s. 58)

Troçki Lenin'in kendi görüşlerini 1919'da bile okuyup okumadığının şüpheli olduğunu söyleyerek, buradaki tezleri benimseyip kendi görüşlerini değiştirmiş olmasının mümkün olmadığını ifade etmiş oluyor. Kaldı ki başka örneklerde açıkça görülebileceği gibi, Lenin bu tür durumlarda açıkça böyle bir şey yaptığını ilan etmekle maruftur.

Ne var ki, pek çok "gayri resmi" Rus devrimi tarihçisi de, aynı gelişmeleri kimi eski Bolşeviklerle ters düşen Lenin'in, İki Taktikteki güya eskimiş formülasyonlarını terk ettiği bir dönüm noktası olarak tarif etmektedir. Bu bakımdan troçkistlerin söz konusu dönemeç hakkındaki hüsnü kuruntulu saptamalarıyla örtüşen bir tutum akademik marksist çevrelerde olduğu kadar, siyasal gıdasını buralardan alma eğiliminde olanlar, yahut buna mecbur kalanlar arasında yaygındır.

Ancak seçeneklerin bunlardan ibaret olduğu sanısı, aynı madalyonun bir yüzünden öteki yüzüne doğru gidip gelmekle sonuçlanan bir kısır döngüyü beslemektedir. Bu kısır döngüden kurtulmanın yolu, sınıf mücadelelerinin tarihine örgütsel-politik bir mercekten bakmaktır. İşte 1917 Devriminin içinden geçtiği "Nisan Dönemeci" tam da bu açıdan paha biçilmez bir hazine sunmaktadır. Rus devriminin en kritik safhası bu dönemeçte yer almaktadır. Lenin'in Nisan Tezleri ve bu tezleri ortaya koymasını izleyen süreç, proletaryanın yoksul köylülüğü de peşinden sürükleyerek iktidara yürüyüşünün pratik-siyasal adımları ve aşamaları hakkında çok değerli dersler içerir. Ama genellikle bu dönem efsanevi anlatılarla örtbas edilerek es geçilmektedir. Ya Troçkistlerin yaptığı

gibi, "Nisan Tezleri ile Lenin Troçki'nin Sürekli Devrim teorisini benimsedi, Troçki de onun örgüt anlayışını kabul etti" biçiminde eklektik bir çarpıtmayla bu dönemin üstü örtülmektedir. Yahut Bolşevik Partisi'nin, Ekim Devrimi'nin ve hatta Komünist Enternasyonal'in kaderini belirleyen bu dönemeç noktasında, Lenin'in tüm önerilerinin benimsenmiş olmadığına örtbas edilmesi yoluyla aynı kapiya varılmaktadır. Demek ki önce bu iki çarpıtmaya da ışık tutup düzeltmek gerekir.

Nisan Tezleri'nde Lenin, Troçki'nin Görüşlerini Kabul Etmış Değildir

Her şeyden önce ilk yaklaşım doğru değildir. Lenin ne Nisan Tezleri'nde ne de başka bir zaman Troçki'nin 1906'da savunduğu "sürekli devrim teorisi"ni benimsemiştir. Zaten bu Lenin'in 1900'lerin başından beri savunduğu temel çizgi bakımından mümkün değildir. Troçki'nin teorisi esas olarak proleter devriminde devrimci partinin rolünü es geçen ve devrimin karakterini eşitsiz ve bileşik gelişme tezi ile açıklanan nesnel koşulların belirlediği bir çerçevede ele alan bir teoridir. Bu yönüyle de esas olarak İkinci Enternasyonal'in mekanik determinizmi ile maluldür. Bir başka deyişle Troçki'nin yaklaşımı, bugünlerde sosyalist devrim fikrini benimseyenlerin yaptığı gibi, devrimin aşamalı yahut aşamasız olmasından ziyade, hangi aşamada olduğuna dair bir tartışmayı ifade eder. Troçki'ye göre atlanmış bulunan yahut atlanabilecek olan aşama (işçi hareketinin kendiliğinden gelişimi de dahil olmak üzere) nesnel süreçlerin belirlediği bir mecrada aşılmıştır, yahut aşılabacaktır. Rusya eşitsiz ve bileşik bir gelişme sayesinde nesnel olarak bir aşamadan diğerine geçmiştir bile, o nedenle gündemde iktidarın sosyal demokrat parti tarafından alınmasını sağlayacak bir devrim bulunmaktadır. O nedenle hedef ne Menşeviklerin dediği gibi, işçiler tarafından desteklenen burjuvazinin iktidara gelmesi olabilir, ne de işçilerin köylülerin koalisyonu olabilir. Troçki'nin sloganı "Kahrolsun Çar Yaşasın İşçi Hükümeti"dir.

Rusya'daki devrimin hangi aşamada olduğu konusunda Lenin'in fikri ise, hem İki Taktik yazıldığı zaman, hem de 1917'de net ve tektir: bu devrim burjuva demokratik aşamadır. Dolayısıyla her ne kadar kendisi de ısrarla "temel sorunun toprak mesesi olduğunu ben de vurguluyorum" demesine rağmen, Troçki'nin yaklaşımının Lenin'in baştan beri savunduğu çizgiyle bağdaşmasının mümkün olmadığını görmek için fazla gayret gerekmez. Ama Lenin'in Troçki'den hem 1905'te hem de 1917'de ayrı durduğu bir başka konu vardır: bu aşamanın hangi güçler tarafından ve nasıl kat edileceği konusu; yani devrime önderlik edecek öznenin tanımı ve stratejik bir anlam taşıyan "taktikleri" konusu. Ama bu noktadaki yaklaşımı Lenin'i yalnız Troçki'den değil farklı sınıflar taşıyan pek çok başkalarından da hala ayırır.

Oysa Troçki'nin kendi söylediklerinden de açık seçik anlaşılacağı gibi, Lenin'in görüşü "kendi tarihsel gelişimi" içinde bir noktaya varmıştır. Eğer bu varış noktası Nisan Tezleri ise, çıkış noktası olan İki Taktik tezleri işe yaramaz bir kenara atılması gereken tezler midir?

Lenin'in Nisan Tezleri'nde katıyen böyle demediğini görmek zor değil. Troçki'ye gelince; o da bilakis İki Taktikte formüle edilen yaklaşımın "devrimci gerçekçiliğin bir klasik örneği olarak tarihe geçtiğini" söylüyor.

Nitekim mekanik-evrimci bir devrim anlayışının aşılması yönünde pratik adımların tarif edilmesi ve bunun program anlayışına yansıtılması da Lenin'in ve Bolşevik hareketin pratiğinin sayesinde olmuştur.

Troçki'nin Asıl Kusuru Parti Kavrayışında Aranmalıdır

Troçki'nin 1906'daki "öngörü"sünde yer almayan unsur, 1917'de, Şubat'tan Ekim'e giden yolun döşenmesini sağlayan Lenin'in partinin devrim stratejisindeki rolüne ilişkin katkısıdır. Hatta bu, 1905 Devrimi'nin zaferle sonuçlanmamasına bakıldığında da, gören gözler için tersinden kanıtlanmış olmaktadır. 1905'te eğer İşçilerin Köylülerin Devrimci Demokratik Diktatörlüğü gerçekleşmediyse bunun nedeni, "İki Taktik"ın yanlış bir perspektifi ifade etmesi değil, proletaryaya önderlik edecek partinin yeterince hazırlıklı olmayışındandır. Zira bu perspektifin gerçekleşmesi ne "İki Taktik"te ne de başka yerde Lenin tarafından nesnel koşulların bir hediyesi olarak tarif edilmiş değildir. Aksine asıl vurgu, eğer sosyal demokrasi bu yönde hareket ederse ve işçi köylü yığınlarına bu doğrultuda önderlik edebilirse bu seçeneğin gerçekleşebileceği üzerindedir. 1905'te bu olmamıştır. 1917'de Bolşevik parti Nisan konferansında tutumunu değiştirmemiş olsaydı da gerçekleşmemiş olacaktı.

Eğer 1905 devrimini 1917'dekinin "provası" olarak ele almak doğru bir yaklaşımsa, besbelli bu iki olay arasında bir süreklilik bağı da kurmak gerekir. Bu sürekliliği sağlayan Bolşevik hareketten başkası değildir. 1905 devriminin dersleri Bolşevik parti tarafından 1917'ye taşınmıştır ve bu sayede Bolşevikler 1905'te eksik olan temel koşulu ikmal etmişlerdir. Aynı nedenledir ki, 1917'ye gelindiğinde, sözümona bu devrimin seyrini önceden görüp göstermiş olduğu iddia edilen Troçki, güya öngördüğü devrimin gerçekleşmesi için Bolşevik Partisi'nin özgünlüğünü ve anlamını kavrayarak bu partiye katılmak zorunda kalmıştır. Lenin'in, Troçki'nin "kehanetini" kabul ederek katılabileceği bir yer bulunmayışı da başlı başına bir ölçü sayılmalıdır.

Zaten bu durum da esasen Troçki'nin ve onun takipçilerinin temel bir kusurunun yansıdığı bir ibret aynasıdır. Troçki ve Troçkistler oldum olası hep en doğru fikirleri temsil ettiklerini iddia ve ispat etme gayreti içinde olmuşlardır ve her ne hikmetse bu kendi doğru öngörülerini daima başka partilerin yerine getirmesinde ısrar etmekle marufturlar. Hatta çoğu kez bu öngörülerini gerçekleştirmek için sık sık başka partilerin içine girip orada bu çizgide bir muhalefet yürütmek başlıca pratiklerindedir. Bu yolda bir engellemeye yahut dışlanmaya maruz kaldıklarında bürokratism ve/veya sekterlikten şikayet etme de başlıca adetleri arasındadır. Bu durum nedeniyle, Troçkist örgütlerin hep en doğruları vazedip, anlaşılılmamaktan şikayet eden mızumsuz bir muhalefet kimliği ile anılmaları ve sürekli başka örgütlere akıl vermeyi kendilerine iş edinmiş olmaları da tesadüf olmasa gerektir.

Bu olgu belki de sürekli devrim tartışmasının özü ve yönü hakkındaki en kritik sorunu öne çıkarmaktadır. Troçkizm hakkındaki Troçkist efsanelerin başladığı yerlerden birisi tam da burasıdır. Hatta Troçkizm diye bir akımı Troçki'nin özgün fikirleri üzerine kurmak isteyenlerin (bunu ister Deutscher'inki gibi eklektik bir tarzda yapsınlar, ister "eşitsiz bileşik gelişme kanunu"yla, isterse de "sürekli devrim teorisi"ni ve Troçki'nin Lenin'e yönelik jakobenizm eleştirilerini tutarlı bir biçimde birleştirsınler) varacakları yer Troçki'nin 1917 öncesinde durduğu yerden farklı bir yer olmayacaktır; türlü Troçkist akımların hepsi öyle ya da böyle bu adreste ikamet etmeye devam etmektedirler. Bu yer aynı zamanda orta yolcu/merkezci oportünizmin oldum olası durduğu yerdir.

Troçki'nin Merkezçiliği Sadece Devrimde Partinin Rolü Konusundaki Tutumundan Kaynaklanmaz

Ama merkezçilik sadece devrim stratejisi ve devrimde partinin rolü bahsiyle sınırlı bir tutumu ifade etmez. Daha önemlisi devrimci partinin rolü kadar yapısı ve bileşimi konusunda da kendini gösterir. Nitekim Troçki Bolşeviklerin karşısına ilk kez bu konuya ilişkin tartışma sırasında Menşeviklerin yanında yer alarak geçmişti.

Bu duruşun ardında Troçki'nin Axelrod gibi kimi sosyal demokratlara olan kişisel muhabbetinin olduğunu ileri sürenler ve bunu ispat için muhtelif kanıtlar sürenler az değildir. Ama böyle bir kişisel tutum söz konusu olsa bile, esas olan devrimci partiyi sınıfın tümünü ve bağrındaki tüm eğilimleri barındırması gereken biricik bir parti olarak tasavvur eden bakış açısı vardır. Bir başka deyişle Troçki de, pek çok çağdaşı gibi, kendini hem sınıf içindeki diğer akımlardan hem de işçi sınıfının bütününden ayırdeden bir profesyonel devrimciler örgütü fikrinin karşısındadır. Devrimci partinin yahut işçi sınıfı partisinin devrimci merkezci ve oportünist eğilimleri de içinde barındıran ve sınıfın bütününe kapsama eğiliminde ve iddiasında olan bir parti olarak tasavvur etmektedir. Bir başka deyişle, İkinci Enternasyonal'de hakim olan parti modelini benimsemektedir. Bu nedenle Lenin'in modelini "blankizm" diye eleştiren Rosa Luxemburg'a paralel olarak aynı modeli "jakobenizm" ile malul bir model olarak eleştirmektedir. Bu mesele Troçki'yi 1917 Temmuzuna kadar Bolşeviklerden ayrı tuttuğu gibi, devrim ve devrimin sonucunda kurulacak iktidarın yapısı konusunda Bolşeviklerle ayrı yerlerde durmasıyla da ilgilidir. Zira sosyal demokrat (sosyalist/komünist) partiyi işçi sınıfının ta kendisi gibi kabul eden anlayışın iktidarın işçi sınıfının eline geçmesini tasavvur edişi de buna uygun olacaktır.

Nitekim Troçki için de, o zaman İkinci Enternasyonal bünyesindekilerin ezici çoğunluğu gibi, iktidarın proletarya tarafından ele geçirilmesi demek, proletaryayı temsil eden partinin hükümet olması demektir. Bu kavrayışı Troçki Lenin'in "İşçilerin Köylülerin Devrimci Demokratik Diktatörlüğü" formülüne itiraz ederken de görmek zor değildir. Troçki, bu formülü iki parti arasında bir koalisyon gibi idrak etmekte ve köylülerin bir partisinin olamayacağını ileri sürmek suretiyle bu formülün anlamsız ve geçersiz olduğunu iddia etmekteydi.

Doğrusu "İki Taktik"te bu İKDD'nin nasıl şekilleneceğinin somut olarak tasvir edilmediği bir vakıadır.

Ama böyle olsa da bunun bir parlamenter rejimdeki koalisyon hükümeti gibi iki partinin bir araya gelmesi anlamına gelmeyeceği de açıkça belli idi. Zaten bu formülü izah ederken Lenin bu diktatörlüğün “komün tipi” bir rejim olacağına işaret etmekle bu tür bir koalisyon fikrinden açıkça ayırdetmekteydi.

Nihayet 1905'te Sovyet zuhur ettiği zaman Sovyetin başkanı Troçki “kahrolsun Çar Yaşasın İşçi hükümeti” derken sosyal demokrat partinin hükümet olmasını kastetmekteyken, Lenin şöyle diyordu:

“Bana öyle geliyor ki, siyasal açıdan bakıldığında İşçi Vekilleri Sovyeti, geçici devrimci hükümetin bir embriyonu olarak tasavvur edilmelidir. Sovyetin en kısa zamanda kendini tüm Rusya'nın geçici devrimci hükümeti olarak ilan etmesi veyahut (bir başka bir biçim altında da olsa aynı anlama gelmek üzere) bir geçici devrimci hükümeti yaratması gerekir.” (T.E., c.10, s. 15-16)

Böylece “İki Taktik”te soyut bir biçimde ortaya konmuş olan siyasal formülün Lenin tarafından sovyet örneğiyle nasıl somutlandığını görmek zor değildir.

“Bugün siyasal mücadele, tas tamam öyle bir gelişme derecesine ulaşmıştır ki, devrim güçleriyle karşı devrim güçleri neredeyse denge halindedir. Çarlık hükümeti daha şimdiden devrimi ezecek kudrete sahip değildir; ama devrim de henüz “Yüz Kara”lar hükümetini süpürecek kadar güçlü değildir. Çarlık hükümeti tamamen çözülmektedir. Ama ayak üstünde çürürken saldırdığı ceset kokusuyla tüm Rusya'yı zehirlemektedir. Karşı devrimci Çarlık kuvvetlerinin çözümlenmesini daha şimdiden gecikmeksizin, tereddüt etmeden devrimci güçlerin örgütlenmesiyle karşı koymak mutlak surette önemlidir. Özellikle bir süredir bu örgütlenme müthiş bir hızla ilerlemektedir. Devrimci ordunun ilk birliklerinin (savunma grupları vs.) oluşması; proletaryanın sosyal demokrat örgütlerinin hızla gelişmesi; devrimci köylülük tarafından köylü komitelerinin oluşturulması; denizci yahut asker üniforması giymiş proleter kardeşlerimizin ilk özgür toplantılarını yapmakta oluşu buna tanıktır. Bu gelişmeler özgürlük ve sosyalizm doğrultusunda zahmetli ve çetin ama aydınlık ve emin bir yol açmaktadır.

Bugün eksik olan gerçekten devrimci olan tüm güçlerin, kendilerini gerçekten devrimci olarak gösteren tüm güçlerin birliğidir. Bugün eksik olan tüm Rusya çapında bir siyasal merkezdir; canlı, zinde ve güçlü bir merkez; kökleri halkın derinliklerinde olan ve kitlelerin mutlak güvenine sahip olan kıpır kıpır bir devrimci enerjiyle hareketlenen ve örgütlü sosyalist ve devrimci partilere bağlı bir merkez. Böyle bir merkez olsa olsa siyasal grevi parlak bir biçimde yürütmüş olan; şimdi tüm halkın silahlı ayaklanmasını örgütlemiş bulunan Rusya için yarı yarıya bir özgürlüğü kazanmış ve tam özgürlüğü kazanacak olan devrimci proletarya tarafından oluşturulabilir.

Neden İşçi Vekilleri Sovyeti, böyle bir merkezin embriyonu olmasın? sorusu belirir. Orada sosyal demokratlar tek başlarına bulunmadığı için mi? Bu bir elverişsizlik değil, avantajdır. Sosyal demokratlarla devrimci burjuva demokratlar arasında bir kavga birliğinin gerekli olduğunu daima kabul ettik. Biz bunun lafını ettik, işçiler gerçekleştirdi. İyi de yaptılar. ...

Benim kanımca bir devrimci siyasal önderlik merkezi olarak İşçi Vekilleri Sovyeti fazla geniş değil, aksine çok dardır. Sovyet kendini geçici devrimci hükümet olarak ilan etmeli, ya da böyle bir hükümet oluşturmalıdır. Bu maksatla yalnız işçiler tarafından belirlenmiş vekilleri değil, şimdiden özgürlüğe yönelen denizci ve askerlerden başlayıp sonra devrimci köylüleri ve üçüncü olarak devrimci burjuva entelektüellerini çekmelidir. Sovyet, geçici devrimci hükümeti sağlam bir çekirdekle taçlandırılmalıdır. Bu çekirdek bütün devrimci partilerin ve bütün devrimci demokratların (ama dikkat edin liberal değil devrimci olanların) temsilcilerini barındırılmalıdır. Böyle yaygın ve çeşitli bir bileşim bizi ürkütmez bilakis bunu isteriz. Çünkü köylülükle proletaryanın ittifakı olmadan, sosyal demokratlarla devrimci demokratların savaştan yakınlaşmaları olmadan, büyük Rus devriminin tam zaferi mümkün değildir. Bu belirli, acil ve pratik görevler için geçici bir ittifaktır. Ve sosyalist proletaryanın daha esaslı, ağır basan çıkarlarını ve nihai hedeflerini sürekli gözetecek olan, ilkelerine sadakatle bağlı ve bağımsız bir parti olan RSDİP'tir.” (T.E., c.10, s. 15-16 vurguyu biz ekledik)

Açıktır ki bu tasviri bir işçi partisiyle köylü partisinin koalisyonu olarak algılamak mümkün değildir. Ama “kesintisiz bir süreklilik içinde sınıfsız topluma” doğru evrilecek olan, ve “komün tipi bir devlet” olması gereken “İşçilerin Köylülerin Devrimci Demokratik Diktatörlüğünün” neye benzeyeceğini merak edenlerin alacakları yanıt bu satırlardadır. İçinde yurtsever Parislilerin, Ulusal Muhafız

komutanlarının, siyasi mültecilerin hatta masonların vb. temsilcilerinin de bulunduğu Paris Komünü “proletarya diktatörlüğünün tarih tarafından nihayet bulunmuş bir örneği” ise, bu biçimde tarif edilen “İşçilerin Köylülerin Devrimci Demokratik Diktatörlüğü”nü ondan apayrı bir şey olarak görmek ve göstermek kasıtlı bir tutumdur ve abesle iştigaldir.

Ne var ki, bu satırlarda Lenin’in tasvir etmeye çalıştığı gelişme 1905’de olmadı. Ama 1917 yılının şubat ayı ile ekim ayı arasında olanlar ise tastamam 1905’te çizilen bu perspektif doğrultusunda gerçekleşti.

Buna bakıldığında Lenin’in 1917 Nisan’ında eski görüşlerini terk edip, Troçki’nin fikirlerine geldiğini kim söyleyebilir? Bunu söylemek için Troçkist efsanelerin margarininden başka gıda almamış olmak gerekir.

Yine bu satırlara bakarak Şubat ile Ekim arasında Rus Devrimi’nin demokratik aşamadan sosyalist aşamaya geçtiğini söyleyen SBKP (B) Tarihinden başka kitap okumamış olmak gerekir.

Ne hazindir ki bu iki katık, pek çok devrimcinin başlıca gıdası durumundadır. Bu gıdayla beslenenlerin Sürekli devrim teorisi hakkındaki anti-troçkist efsanelerle aynı teori hakkındaki troçkist efsanelerin kakofonik ninnisiyle salınıp durmalarına engel olmak mümkün değildir . Bu uyuklama halinden uyanmak için, Ekim Devrimi’nin zaferini sağlayan Bolşevik Parti’nin parti modelini rehber edinmekle kalmayıp, aynı zamanda bu partinin Ekim Devrimi’ne önderlik etmesini sağlayan programatik perspektifini rehber edinmek de şarttır. Bolşevizmin Ekim devrimiyle doğrulanan tezleri ve perspektifleri bu devrimin dersleriyle zenginleşmiş biçimde Komünist Enternasyonal’in ilk dört kongresinin karar ve tezlerinde ifadeye kavuşmuş durumdadır. Bu gün aynı yoldan proleter devriminin zaferine önderlik edecek olan komünist partiyi kurmak için evvel emirde yapılması gereken bu tezleri ve kararları referans olarak kabul eden ve kılavuz edinen bir yürüyüş içinde Bolşeviklerinki gibi bir komünist partiyi yaratmak emperyalizmin cenderesinde sıkılmaya devam eden insanlığın kurtuluşu için, ücretli köleliğin sona ermesi için, acil bir ihtiyaçtır. Komünistlerin öncelikli ödevi de budur. Menşevizmin ve merkeziliğin çeşitli türlerinin gözbağcılığından kurtulmak bu acil ve ehemmiyetli ödevin yerine getirilmesi için elzemdir. Ancak o takdirde Menşeviklerin yahut merkeziliğin türlerinin peşinde sağa sola yalpalayarak sürüklenen pek çok devrimcilerin de nihayet saflarında yer alacakları adına layık komünist parti bu yolda elbirliği ile mücadele eden komünistlerin birliği sayesinde yaratılacaktır .

8. Troçki’nin Tasfiyecilik Karşısındaki Tutumu Hakkındaki Yanılsamalar

Troçki ve Troçkizm sorunu gündeme geldiğinde, bu akımın karşısında yer alanlar bakımından ‘sürekli devrim’ konusu kadar, hatta belki ondan fazla akla gelen konulardan biri de Troçki’nin tasfiyecilik karşısındaki tutumudur. Zira her şeyden önce Troçki, Lenin tarafından en sert eleştirilere Ağustos Bloku döneminde likidatörler karşısındaki tutumu nedeniyle muhatap olmuştur. Ama daha önemlisi ve sıklıkla üzerinden atlanan bir başka husus ise, Troçki’nin, sadece bu evrede değil, siyasi hayatının büyük bölümü boyunca tasfiyeci bir çizgi izlemiş olmasıdır.

‘Troçkist tasfiyecilik’ konusu, bilhassa Türkiye solunun literatüründe özel bir önem ve anlam kazanmıştır demek yanlış olmaz. Troçki ile tasfiyeciliği buluşturup özdeşleştiren ‘Troçkist tasfiyecilik’ kavramı, Türk solunu oluşturan akımların belleğinde ve onlara bağlı militanların zihninde, başka yerlerde olduğundan fazla bir yer işgal eder. Ama bu yaygın kullanıma inat, bu kavramı bir tekerleme gibi tekrarlayanların çoğu, ne Troçkizm hakkında ne de Troçki’nin tasfiyeci tutumları konusunda fazla bir şey öğrenmiş olmazlar. Aksine bu etiketi taşımayan ve üzerine alınmayanlar, tasfiyecilik sapmasını Troçki’ye ve Troçkistlere havale etmek suretiyle, sık sık kendi tutumlarının ve attıkları adımların aynı yönde olduğunu göremezler.

Bu bakımdan hem Troçkizm’in, hem de tasfiyeciliğin kavranmasına engel olan bu bilgisizliğin muhtelif yönleri üzerinde durmakta yarar var.

Troçki ve Troçkistler Örgütlenmeye Karşı mıdır?

Pek çokları 'Troçkist tasfiyeciliğin' mutlak bir örgütsüzlük ve örgütlenmeye karşı biteviye direnmek anlamına geldiğini sanır. Örgüt vurgusu yapmak suretiyle kendilerinin bu hastalığa karşı şerbetli olacakları yanılışına kapılırlar. Troçkistlerin tasfiyeci niteliğini göstermek için onları 'bir türlü örgütlenememekle' suçlama tutumu da oldukça yaygındır; halbuki bu doğru değildir.

Dünyanın pek çok köklü örgütünün yerinde yeller estiği günümüzde, birçok ülkede pek çok Troçkist örgüt, varolan akımlar içinde en eskiye dayanan örgütler olarak varlıklarını sürdürmektedir. Sadece bu olgu bile, bu konudaki yaygın inanışın aksine delalet etmektedir.

Öte yandan yaşadığımız topraklarda en köklü örgütlerin birçoğu sorun yaşayıp daralırken ve hatta kimileri ortadan kalkmışken, yakın tarihte peydah olan irili ufaklı pek çok Troçkist çevre de bu saptamayı pekiştiren bir olgudur. Birçok somut örnek; Troçki'nin ve Troçkistlerin örgütlenmeye karşı bir tutum ve düşünceyi taşımadıklarını göstermektedir. Troçki'nin kendisi, hayatının büyük bir bölümünde devrimci bir örgüt dışında kalarak siyaset yapmış olsa da, ne onun ne de genel olarak Troçkistlerin, örgütsüzlükten yana oldukları ve örgütlenmeye mutlak bir direnme gösterdikleri doğru değildir. Bu iddia temelsizdir.

Troçki'nin ve Troçkistlerin örgütsel sorunlar karşısında teori alanında ilgisiz oldukları da doğru değildir. Aksine Troçki de, Rosa Luxembourg gibi, örgütsel sorunlarla en fazla ilgilenen ve bu konuda pek çok yazı yazarlardan biridir. Onları Lenin'den ve Bolşeviklerden asıl ayırt eden genel olarak örgütsel sorunlar hakkında görüşleri olup olmaması değildir. Asıl fark bu sorunları hangi ölçü ve bakış açısıyla ele aldıkları ve bilhassa örgütsel sorunlara somut bir örgütün somut bir örgütsel sorununa çözüm aramak üzere yaklaşıp yaklaşmadıkları noktasındadır.

Sorun Bolşevik-Leninist bir örgütün yaratılıp yaşatılması noktasındadır; genel olarak örgütlenmeye karşı olup olmama noktasında değil. Troçki'nin acemisi olduğu ve Troçkistlerin bir türlü üstlenemedikleri ödevlerin başında da bu gelmektedir.

Örgütsel sorunlara yaklaşım konusu bu somutluğu ile alındığında, Troçki'nin ve Troçkist hareketin asıl mahiyeti ve zaafı daha belirgin hale gelir. Nitekim RSDİP'in İkinci Kongresi'nin son bölümünden itibaren kendini gösteren bu zaaf, Troçki'ye hayatının sonuna kadar eşlik etmiştir. Troçkistler de oldum olası ve hala bu zaafın etkisi altındadır.

Troçki ile Lenin Arasındaki Temel Ayrım Nerededir?

Troçki'nin ve onu takip eden Troçkistlerin tasfiyecilik ve oportünizmle ilişkisinin anahtarı buradadır. Troçki'yi Bolşeviklerden ayıran başlıca yanılışı da tastamam bu noktada bulunur.

RSDİP'in İkinci Kongresi'nde Troçki ile Lenin'in yollarının ayrılmasına neden olan başlıca konu, Lenin'in parti anlayışı hakkındaki ayrılıklarıdır. Troçki, onların oportünist karakterini kabul etmekle birlikte, Menşeviklerle Bolşeviklerin ayrı düşmesine karşı çıkmakla ve iki akımın aynı parti çatısı altında kalmasını savunmakla, yolunu Lenin'den ve Bolşeviklerden ayırmıştır.

Troçki'nin Savunduğu, İkinci Enternasyonal'in Parti Modelidir

Troçki'nin o dönemde savunduğu parti kavrayışı, işçi sınıfının bağrındaki farklı akım ve eğilimleri bir arada içinde barındıran bir partiyi ifade eder. Bugün pek çok Troçkist örgütün hala böyle bir parti arayışı içinde türlü birlik projelerinin başında yahut kuyruğunda olması şaşırtıcı değildir; bu sürükleniş içinde Troçkistlerin tek başlarına olmadıkları da ibretle izlenecek bir durumdur. Bu da pek orijinal bir tutum değildir.

Zira o zaman hakim olan ve hala hüküm sürdüğü anlaşılan İkinci Enternasyonal'in parti modeli böyle idi ve bu modeli benimseyip savunan bir tek Troçki değildi. Örneğin Rosa Luxembourg ve onun gibi pek çok başka devrimci de içinde farklı eğilimleri barındıran bir tek işçi partisi olması gerektiğini düşünüyorlardı.

Onlara göre oportünizmin kesin olarak alt edilmesi, ancak sınıf mücadelesinin yükseldiği bir iklimde olabilirdi. O aşamaya kadar, oportünizmle mücadele, parti içinde sürdürülecek bir ideolojik/politik mücadele kertesinde kalmalıydı. Bir bakıma oportünizmi işçi hareketine sızmış burjuva siyaseti olarak değil, bir yanılış olarak görüyorlardı; bu nedenle oportünizme karşı mücadele de bir tür ikna sorunu olarak algılanmaktaydı. Böyle düşünenler halen az değildir.

Kuşkusuz, sınıf mücadelesinin gelişimi içinde oportünist saflardan sıyrılıp devrimci bir çizgiye gelenler hiçbir zaman eksik olmamıştır. Ama bu olgu oportünizme karşı mücadeleyi bir ikna

sorununa indirgemeyi ve oportünizmin hakkından gelmek için sınıf mücadelesinin nesnel dinamiklerine bel bağlamayı gerektirmez. Zira sınıf mücadelesi nice doruklara çıkmış olduğu halde, oportünizmin hala dünya çapında kol gezmekte olduğu da apaçıktır.

Troçki, Vişinski iddianamesine karşı yazdığı kısa otobiyografisinde Menşeviklere karşı mücadele bağlamındaki hatalı tutumunu idrak ettiğine şu sözlerle değinmişti:

"...Bu dönemde (1904-1905) Lenin'le benim aramdaki en önemli farklılık, benim Menşeviklerle birleşmek suretiyle bunların büyük kısmının devrim yoluna çekilebileceğini ümit etmemden ileri geliyordu. Bu yakıcı sorunda Lenin tamamen haklıydı..."

Bu sözlerin peşinden de, aynı yerde 1 Kasım 1917'de partinin Petrograd komitesindeki bir konuşmasına gönderme yaparak ayırım noktası hakkındaki aynı tespiti Lenin'in sözleriyle tekrarlamaktadır: 'Troçki, çoktandır (Menşeviklerle Bolşevikler arasında -çn.) bir birliğin imkansız olduğunu fark etmiştir. Troçki'nin bunu kavramasından itibaren ondan iyi Bolşevik yoktur.'

Kritik ayırım noktası gerçekten buradaydı. Üstelik bu ayırım sadece Lenin ve Bolşevizm ile Troçki arasında değildir. Genel olarak merkezcilik (ya da ortacılık / orta yolculuk denilen) oportünizm türüyle Leninizm arasındaki temel ayırım da buradadır.

Ne var ki bu farklılığın, Troçki'nin ve Troçkistlerin iddia ettiği gibi 1917 Temmuzu'nda bir kerede ve ebediyen ortadan kalktığı, Troçkist efsanelerin anlattıklarına rağmen, doğru değildir. Ayrıca bu yanılığın sadece Troçkistlere mahsus olduğu da hiç mi hiç doğru değildir.

Troçki Eski Tutum ve Görüşlerinden Büsbütün Kopmuş Değildir

Bilindiği gibi Troçki, RSDİP İkinci Kongresi'nde 'bir tüzük maddesi yüzünden!' Menşeviklerle köprülerin atılmasına tahammül edememiş ve Lenin'in karşısına geçmişti. Sonra bu güya 'bir tüzük maddesi' hakkındaki ayrılığın yaklaşan 1905 Devrimi'ne ilişkin bir stratejik ayırma tekabül ettiği ortaya çıktığı zaman dahi, Troçki kendi perspektifinin her iki taraftan da farklı ve daha isabetli olduğunu söylemeye devam etti ve bunu hayatı boyunca değişik vesilelerle tekrar etti.

Oysa Lenin Menşeviklerle Bolşevikler arasında bir tüzük maddesi hakkındaymış gibi görünen tartışmanın kaçınılmaz olarak devrimin niteliği ve devrimin izlemesi gereken yol hakkında da bir ayrılığa tekabül etmek zorunda olduğuna açık seçik işaret etmişti. Tüzük hakkındaki ayrılığın tali değil esaslı bir ayırım olduğunu ve başka politik sorunlar karşısında da kendini göstereceğini altını çize çize izah etmişti.

Buna karşılık, Troçkistler başka merkezci akımlar gibi, hala örgüt sorununu adeta teknik bir sorun gibi algılayıp, program meselesini öne çıkarmayı sürdürmektedir. Programın sanki renksiz ve nötr bir araçmış gibi algılanan örgütün niteliğini belirlediğini vurgulamaya devam etmektedir. Oysa 'örgütün niteliğinin eyleminin muhtevası tarafından belirlendiğini' unutmayan Bolşeviklerin Ekim Devrimi'ne ve hatta sonrasına kadar Plehanov'un programından başka programları olmadığını (her ne kadar Lenin, Nisan Konferansı'nda bu programın değiştirilmesini önermiş olsa da) gözden kaçırmaktadırlar. Keza devrimci partilerin programından kopya edilmiş programlara sahip nice partinin dosdoğru oportünizme yöneldiğini de hatırlamak adetten değildir. Lenin'in de hatırlattığı 'teori gridir, hayat ağacı yeşil' vecizesini hatırlarsak, canlı olan, değişen ve değiştiren militanlardan oluşan partidir; parti dışında program, teori kadar gri kalmaya mahkum olur.

Doğrusu Troçki'nin kendini hem Menşeviklerden, hem Bolşeviklerden ayıran bir perspektifi olduğunu iddia ettiği durumda, 'aynılar aynı yerde, gayrılar ayrı yerde' diyerek, iki akımdan ayrı bir parti kurmaya yönelmesi beklenirdi. Böyle yapmış olsaydı, kendi iddialarına uygun, tutarlı bir tutum almış olurdu. Ama Troçki üç farklı yol olduğuna işaret etmekle birlikte, Menşeviklerle Bolşeviklerin 1905'teki kritik evre dahil her aşamada bir araya gelmesini savunmuştur; kendisinin de bu birliğin parçası olmaya hazır olduğunu sık sık belirtmiştir. Böyle bir birliğe engel olarak gördüğü Lenin'in karşısında ve dolayısıyla oportünizmin yanında yer almaya devam etmiştir.

Oysa Rus sosyal demokrasinin kurucusu olduğu kadar, merkezci oportünizmin de en önemli figürlerinden biri olarak tarihe geçen Plehanov dahi, RSDİP İkinci Kongresi'nden Ekim Devrimi'ne kadar her kritik aşamada, Bolşevik tutumu destekleyen, hatta bilhassa likidatörlerle mücadele aşamasında inkar edilemez katkılar da sunan bir tutumu korumuştur.

Buna karşılık Troçki, akıl hocalarından sayılması gereken Parvus'un bile gözlerini açmasına vesile

olan 1905 deneyiminin derslerine rağmen, özellikle Ağustos Bloku sürecinde bir kez daha aynı tutumu göstermiş, legalist tasfiyecilerden kopmamayı aksine onlarla birlik olmayı vazedenlerin başında gelmişti. Kendisi de hizipler üstünde ve bu hizipleri birbirine yapıştıracak odağı temsil etme iddiasındaydı. Bu evrede Troçki'nin Bolşevikler arasında da görece etkili olan bu tutumu, en şiddetli polemiklere neden olmuştu. Troçki en çok o zaman 'likidatörlere karşı olma kisvesi altında likidatörlere hizmet ettiği ve likidatörlerin kendilerinden daha tehlikeli bir likidatör olduğu' için sert eleştirilere muhatap olmuştu. Nitekim Troçkist tasfiyecilik etiketi esasen bu dönemden itibaren üzerine yapışacaktı.

Troçki'nin Merkezci Tutumu Zimmerwald Sürecinde Kendini Tekrar Gösterdi

Bu etiket ondan sonra üzerinden düşmedi. Birinci emperyalist paylaşım savaşını takiben, Zimmerwald sürecinde Troçki'nin bu tutumu bir kez daha kendini gösterecekti. Bu aşamada Troçki bu kez Kautsky'ci merkezçilerle birlik savunusunu üstlenerek Bolşeviklerin karşısında yer alacaktı.

Oysa ihanet eden İkinci Enternasyonal'in karşısına yeni bir Enternasyonal ile çıkılmasını tartışmak üzere, Zimmerwald Konferansı'nın örgütlenmesinde Troçki'nin payı büyüktü; nihai bildiri taslağını kaleme alan da o oldu. Troçki nihayet sosyal şovenizm olarak kendini gösteren oportünistlerden kopmak gerektiğini kavramış görünüyordu. Ama onu Bolşeviklerden ayırdeden temel yanılığısı burada da yönelimini belirleyecekti.

O vakit, Kautsky de, sembolü olarak anıldığı SPD'yi savaş karşısındaki ihanetçi tutumu nedeniyle Bernstein gibi başka sembolik figürlerle birlikte terk edecekti. Yeni bir partiyi, USPD'yi kurmuşlardı ve Rosa Luxembourg ile kimi yoldaşları da ancak o zaman, nihayet SPD'yi terk etmeye razı olup bu partiye katılmışlardı. Bu koşullarda Troçki ve onun gibi düşünenler, Kautsky başta olmak üzere, sol görünümlü oportünistleri terk etme konusunda tereddütlü bir tutum içindeydi. Rosa Luxembourg ve sonradan onun gibi doğru yolu bulan yahut bulamayan pek çokları da o dönemde Troçki'ninkine benzer bir merkezci tutumla maluldüler. Bu itibarla da o zaman 'merkez' diye de anılan ve 'merkezçilik' terimine vesile olan Kautsky oportünizmiyle devrimci tutum arasındaki ayrım çizgilerini bulanıklaştırmaya hizmet eden bir tutumu temsil ettiler.

Bolşevikler ise, Lenin'in 'tereddüt edenlere yardım etmek için bile tereddüt edenlerden ayrı durmak gerekir' öğüdünü tutmaktaydı.

Zimmerwald'da hakim olan çizgi Bolşeviklerinki gibi kararlı ve sonuna kadar devrimci ve enternasyonalist bir tutumu reddetmekteydi; savaş zamanında daha da elzem hale gelen komünist bir enternasyonalin kurulmasını kösteklemekteydi. Bu durumda Kautsky ve benzerlerinden kopmamakta direnmek de aynı değirmene su taşımak anlamına geliyordu. Bu tutum sonuçta tasfiyeciliğe varan bir uzlaşmacı oportünist tutum anlamına gelmektedir.

Zimmerwald Konferansı'nda çoğunluk bu tutumu benimsedi, onu izleyen Kienthal Konferansı da bunu tasdik etti. Bu şartlarda Komünist Enternasyonal'i kurmak için gerekli hamleyi yapmanın önemli bir koşulu da bu süreci terk etmektir. Troçki ve benzerlerinin tereddütlü merkezci tutumunun Bolşevikler arasında da yankı bulması nedeniyle, Lenin Nisan Konferansı'nda ısrarla üzerinde durduğu halde, bu adımın atılmasını sağlayamayacaktı.

Bu dönemde Bolşevik Parti konferansının Troçki ve benzerleri gibi her şeye rağmen Stockholm Konferansı'na katılmaya karar vermesi; Komünist Enternasyonal'in kuruluşunu geciktireceği gibi, ileride partinin adım adım merkezci oportünist bir çizgiye oturmasını kolaylaştıran etkenlerden biri olacaktır. Bilhassa 'Troçkizme karşı mücadele' görüntüsü altında Troçki'ninkine benzer bir tasfiyeciliğin partiye ve Komünist Enternasyonal'e egemen oluşunun fark edilmesini önleyen önemli bir etken olacaktır.

Bu orta yolcu oportünizm o zamandan itibaren merkezçilik olarak adlandırılmıştır. Troçki ve takipçileri bu merkezci oportünizmden ne o zaman ne sonradan kopabilmiş değildiler. Bu çizgiyi hala takip etmekte olanlar ise onlardan ibaret değildir. Hala zaman zaman muhtelif ('kardeş') örgüt ve partileri bir araya getiren, ortak bildiriler ve kimi ortak kampanyalara dair açıklamalarla sona eren uluslararası toplantıları düzenli olarak sürdüren akımlar vardır. Bu toplantıların Zimmerwald, Kienthal veya Stockholm konferanslarından yegane farkı bileşenlerinin taşıdıkları etiketlerden ibaret gibidir. Bu tür toplantıları düzenli olarak sürdürmeyi enternasyonalist görevlerin yerine getirilmesi olarak görmek ise esas olarak Zimmerwald sürecine damga vuran tereddütlü merkezci çizgiyi, yani aynı zamanda Troçki ve Luxembourg'un çizgisini takip etmektir. Doğrusu bu eğilim

Komünist Enternasyonal'in Birinci Kongresi'nde de (bilhassa Alman delegeleri tarafından) kendini göstermiş ve bu kongrenin bir kuruluş kongresi değil, bir çağrı konferansı olarak kalması önerisiyle ifade bulmuştu. O zaman bu kongrenin Komünist Enternasyonal'in kurulduğunun ilan edilmesiyle sonuçlanmasını sağlayan Leninist tutumu temsil eden bir akım çoktan beri eksiktir. O nedenle Troçkist etiketini taşıyan veya taşımayan türlü merkezci akımlar, enternasyonalist ve Leninist olma iddiasıyla kol gezmeye devam etmektedirler.

'Troçkist Tasfiyecilik' Troçki'ye ve Troçkistlere Mahsus Değil

Bu nedenle Troçki ve benzerlerinin çizgisinin özünün kavranması, aynı zamanda kendilerini ısrarla Troçkizm'den ayırt etmeye çalışan ve Troçkistlerden çok daha kalabalık olan başka merkezci tutumların kavranması için de önemlidir.

Troçki'nin merkezci oportünizminin neye benzediğini anlamak için Zinoviev'in Zimmervald sürecinde Lenin'le ortaklaşa kaleme aldığı ve 'Akıntıya Karşı' başlığıyla derlenen polemik yazılarından birinde yaptığı tanım yerindedir:

"Troçki'nin yazılarından anlaşılın o ki, siyasi çıkarları, kendi siyaseti sosyal şovenlerden ve oportünistlerden tamamen kopmaktan kaçınma yönündedir. Bu bakımdan savaşın derslerinden hiçbir şey öğrenmemiştir. Troçki hala Troçki'dir. Nasıl ki eskiden likidatörlerle birliği savunuyordusa, bugün de sosyal şovenlerle birliği savunuyor.

'Ama biz ayrılmayı (ayrı örgütlenmeyi -çn.) 'ilkesel olarak' kabul ediyoruz' diye itiraz ediyor Troçkistler (bkz. Tutumlarımız, Nashe Slovo). 'Biz sadece ayrılmanın yerinde olup olmadığını, amaca uygun olup olmadığını sorun ediyoruz. Sosyal şovenlerden kopmak ancak bu çözüm izlenen amaca uygun olduğunda yerinde bir tutum olur' --- İşte etkileyici makalelerde bize sunulan müthiş hakikat bu.....

Savaş içinde bir yıl geçti; bütün eğilimler derinlemesine ifade buldu. Artık zahmet edip de bize Rusya'da sosyal şovenlerle ve onların savunucularıyla birliği korumanın 'amaçlara uygun olup olmadığını' söylemeyecek misiniz?

Bu basit ve açık soruya Nashe Slovo'nun ikirciksiz bir yanıt vermesini boşuna beklersiniz. Birçok dolambaçlı yolu dolaştıktan sonra Troçki'nin vereceği cevap da bininci defa şu gerçeği doğrulamaktan öte gitmeyecektir: Troçkizm Birlik Komitesi'ne (Menşevik Partisi'ne) ve sosyal şovenlere tıpkı, Troçki'nin savaştan önce likidatörlere bağlı olduğu gibi bağlıdır.

Troçki bizimle sadece örgütsel sorunlarda ayrı olduğunu söylemekten hoşlanır. Bu hiç de doğru değil. Parti yapısının biçim ve ayrıntılarını tartışmıyoruz. Devrimci sosyalizm için bugün örgütsel sorunlar yok; bir örgütsel sorun var. Bu, partinin varlığı sorunudur; sosyal demokrat bayrağa alçakça ihanet edip, sosyalizmi sosyal şovenizm şerefsizliğine düşürenlerden partiyi ayırma sorunudur. Burada, yani sosyal demokrasinin oportünizme karşı tutumunda -ki bu İkinci Enternasyonal'in çöküşünün nedenidir- sorunun bam teli bulunmaktadır." (Zinoviev, "Rus Sosyal Demokrasisi ve Sosyal Şovenizm", Akıntıya Karşı Derlemesi içinde, Maspero-EDİ yay., c.1, s. 246, 247, 248)

Bu tarifteki Troçki ibareleri çıkarılıp genelleştirdiği takdirde, hem yaşadığımız topraklarda hem de başka yerlerde hiç de Troçkizm etiketi taşımadıkları halde ve Leninizm'e bağlılık iddiaları etmelerine rağmen, bu yolu izlemeye devam edenlerin ne kadar kalabalık olduğunu görmek zor değildir.

Troçkizm'in Aynasında Merkeziliğin Ortak Özellikleri

Komünist Enternasyonal'in kuruluş ve ilk örgütlenme aşamasını ifade eden ilk iki kongresine sosyal demokrasi ve oportünizmin türlü örnekleriyle komünistlerin ayırım çizgilerinin altının çizilmesi ve ayrı bir duruşun vurgulanması damga vurur. Üçüncü ve dördüncü kongrelerde ise, sosyal demokrat ve sosyal şoven olanlar dahil, diğer akımlarla eylemlerde yan yana gelmek üzere girişimleri ifade eden taktiklerin vurgulanması öne çıkar. Bolşeviklerin 'ayrı dur birlikte vur' şiarının açıklanıp genelleştirilmesi bu süreçte önem kazanır.

Orta yolcular ve sağlıklı sollu oportünistler tarafından bu tutum ekseri göz ardı edilmektedir. Bu tutum, oportünizmle uzlaşmadan, düşmana karşı en geniş cepheyle savaşma becerisini edinmeyi ve kendi çizgisinden ve örgütlenme ilkelerinden emin olmayı gerektirir. Leninist bir önderliğin

yaratılması için anahtar sorunlardan biri de budur. Bunun için her temel konuda ve güncel gelişmeler karşısında diğer akımlarla ayırım çizgilerini belirgin bir biçimde çekmek ve daima belirgin tutmaya özen göstermek şarttır.

Ama bu şart bir eylem birliği koşulu değildir. Bu şart, esas olarak eylem birliğinin başlıca güvencelerinden biri olan devrimci partinin örgütlenme kriterleri bakımından önemlidir; o örgüte bağlanacak militanlar bakımından ve örgütün Leninist niteliğini korumak için gerekli ve anlamlıdır. Buna karşılık, reformist yahut oportünizme karşılık düşen başka sıfatlarla anılan örgütlerle eylem birliği yapmak için bu koşulu aramak, doktrinerlik denilen sol oportünizm türüne hastır.

Ne yazık ki eylem birliklerini adeta bir parti kuruyormuş gibi hassas kriterler üzerine kurma arayışı içinde olanlar da, bir partiyi eylem birliklerinin içinden çıkarmayı hayal edenler de ne yaşadığımız topraklarda ne de başka yerlerde az değildir.

Oysa doktrinerliğe düşmeme adına ve eylem birliğini sağlama uğruna, farklı ve bilhassa oportünist nitelikler taşıyan akımlarla yan yana gelebilmek için, militan normlarını, parti örgütlenmesinin yapısını değiştirmek ise, bilhassa legalist tasfiyeci denilen oportünizm türünün işaretlerindedir.

Ayrı durmaya devam ederek birlikte vurabilmek üzere her türlü esnekliğe hazır olma tutumunu bir türlü kavrayıp kuşanamayanlar, başka akımlarla birlikte mücadele etme konusunda daima özürlü olmaya mahkum olur. En geniş eylem birliğini sağlama uğruna programatik hedeflerini esnetip, siyasi uzlaşmalar peşinde koşanlar bu hastalıktan kurtulamaz. Troçkist etiketi taşıyan yahut taşımayan muhtelif merkezci akımların sık sık bu tutumlardan kah birine kah diğerine savrulduklarını görmek zor değildir.

Siyasi/ilkesel uzlaşma ve anlaşmaları eylem birliğinin önüne geçirmek isteyenlerin, siyasi saflıklarının koruma adına en geniş kitleleri seferber edebilecek eylem birliklerini desteklemeleri yahut bunlardan uzak kalmaları kaçınılmazdır. Bu madalyonun öbür yüzünde ise, ilkesiz uzlaşmalar peşinde sürüklenerek devrimci komünist bir siyasetin temel çizgisini asgari müştereklere kurban etme tutumu yer alır.

Bu kısır döngüden kurtulmadıkça, kah reformist küçük burjuva devrimcisi vb. etiketleri nedeniyle muhtelif akımlar ve peşlerinden gidenler dışlanır ve eylem birlikleri daraltılır; kah birlik adına, aynı etiketlerin yakıştırıldığı akımlarla aynı parti çatısı altında buluşma arayışları da dahil olmak üzere, türlü oportünist ve tasfiyeci birlik projelerinin arkasından usanmadan koşuşturulur.

Bu tutumun kaçınılmaz sonuçlarından biri daha da esnek hareket edebilme kaygısı yahut bahanesiyle, boylu boyunca legalist tasfiyecilik bataklığına uzanmaktır.

Bu tutumun zengin çeşitlemelerinin yaşadığımız topraklarda, bilhassa 80'li yılların sonundan beri, defalarca kendini gösterdiğini fark etmek zor değildir. Ama bu tutumun münhasıran Troçkist çevrelere mahsus olmadığını görmek için de alim olmak şart değildir. Bilakis, bunu görmemek için özel bir tedrisattan geçmiş olmak gerekir ki Bolşevizm'in mirasçısı bir önderliğin olmadığı koşullarda, sol kadroların ezici çoğunluğunun aldığı tedrisat genellikle böyle bir tedrisattır.

Bu yüzden, Troçkist hareketin tarihinde zengin örnekleri görülebilecek bu oportünist merkezci tutumu ayırt etmek için elzem olanların başında, bu merkezci oportünizmin Troçkist etiketi taşıyanlara mahsus olmadığını kavramak gelir. Bilhassa 'Troçkizme karşı mücadele şampiyonluğuna' soyunanlar arasından bu gibilerin çıkması da şaşırtıcı olmamalıdır.

Troçki'nin Bir Dönem Bolşevik Saflarda Yer Alması Troçkizm Hakkındaki Efsanelerin Yaşamaya Nasıl Katkı Yaptı?

Troçki, Zimmerwald sürecinde oportünist tutumunu muhafaza etmiş olsa da, Ekim Devrimi'nin arefesinde pek çok başka merkezci kişi ya da çevre ile birlikte geçmişteki hatalarının bilincine vardığını itiraf ederek, Bolşeviklere katıldı. Devrimin zaferinden sonra, Bolşevik Parti'ye katılanlar artacak, bilhassa Lenin'in hastalığından itibaren ve ölümünün ardından bu dalga daha da büyüüp hem Rusya'da hem de uluslararası düzlemde muazzam bir boyut kazanacaktı.

Troçki 1905'te ilk sovyetin ilk başkanı olduğu gibi, katılmasından itibaren 10 yıl boyunca Bolşevik Parti merkez komitesinde (8 yılı politbüroda) yer aldı; ilk Sovyet Hükümeti'nin ilk Dışişleri Halk Komiseri oldu; sonra Savaş Halk Komiserliği'nin yanı sıra Kızıl Ordu Komutanlığı'nı üstlendi; Komünist Enternasyonal çerçevesinde bir dizi işlevi yerine getirdi.

Arşivlerde, fotoğraflarda vb. yapılan tahrifatlara ve belleklerden silinmesi yönündeki muazzam çabalara rağmen bu olguların üstü örtülememiştir. Troçki'nin hataları ve yanlışları da bunları tümüyle gölgelememiştir. Bilakis üstlendiği bu görev ve sorumlulukların hatırası, Troçki'nin siyasi yaşamına damga vuran orta yolcu oportünizmi Bolşevizm kisvesi altında sürdürmesine katkı sunmuştur. Aynı tutumu hiç de Troçkizm etiketini taşımadan sürdürenler de hiç eksik olmamıştır.

Bu sayede Lenin'den sonra Bolşevik Parti'de ve Sovyet Cumhuriyeti'nde olduğu gibi, Komünist Enternasyonal'de de sorunların baş göstermesi karşısında pek çok çevre ve militan yüzünü önce başını Troçki'nin çektiği Rusya'daki Sol Muhalefet'e, sonra da Uluslararası Sol Muhalefet'e dönmüştür. Ama bu durumun hayırla anılacak sonuçlar doğurmadığı da çok açıktır.

O dönemin önemli ve deneyimli çok sayıda militanı bu süreçte etkisiz hale gelmiştir. Kah oportünist partilerin içinde deşifre olarak telef olmuş, kah güya doğrultmayı hayal ettikleri sağ oportünizme ve merkeziliğe savrularak işlevsizleşmişlerdir.

Elbette Troçki, Ekim Devrimi ve iç savaş sürecinde olduğu gibi, Komünist Enternasyonal'in kuruluş sürecinde de Bolşevik çizgiye uygun bir tutumu korumuştur. Bunu Troçki'nin bir kerameti zannedenler az değildir. Hatta Lenin'den sonra Leninizm'in savunusunu Troçki'nin üstlendiğini savunan Troçkistlerin başlıca dayanakları arasında Troçki'nin yaşam serüveninin bu kısa kesiti önemli bir yer tutar. Bunu teyit eden güya bağımsız akademisyenler de az değildir.

Sonrasında Troçkizm tabusunun nispeten bulanıklaştığı koşullarda, doğrudan doğruya Troçki ve Troçkizm'e kulak verenlerin veya dolaylı yollardan yüzlerini aynı yöne çevirenlerin artmasında da bu etkenin rolü ihmal edilemez. Tıpkı Rosa Luxembourg ve yoldaşlarının Komünist Enternasyonal'in ilk şehitleri olarak anılmasının veya Karl Liebknecht'in savaş karşısındaki tutumunun onların bir komünist partinin zamanında kurulmasına engel olan tereddütlü merkezci tutumunu unutturduğu gibi...

Oysa, Bolşevik Parti saflarında olduğu dönem boyunca Troçki'nin o çizgide durmasında onun kişisel meziyetlerinden çok, Bolşevik Parti'nin bağrında oportünizme ve merkeziliğe müsaade etmeyen yapısı belirleyicidir. Troçki'nin parti çizgisine bağlı kalmadığı takdirde asla orada duramayacağından da kuşku duymamak gerekir. Nitekim partinin Leninist karakterinin bozulmasına paralel olarak, oportünist eğilimlerin giderek etkili olduğu bellidir. Bu disiplinin gevşemesiyle ve nihayet tümüyle partinin dışında kalmasıyla Troçki'nin de yeniden önceki tutumunu benimsediğini görmek zor değildir.

Devrimci örgüt dışında devrimcilik yapılabileceği düşüncesi yaygın bir yanılsamadır. Bu yanılsama, Leninist parti modelinin bizatihi bir devrimci etken olduğunu kavramamaktan ileri gelir. Devrimci niteliği devrimci bir örgüt dışında da edinilip korunabilecek bir nitelik olarak algılama kusurundan ötürü, pek çok militan şu ya da bu konjonktürde, şu ya da bu nedenle devrimci örgütlerin dışına çıkma ve orada kalarak devrimci bir niteliği koruma eğilimine kolaylıkla kapılmaktadır. Bu kusur aynı zamanda devrimci bir partinin bağrında oportünist unsurları öğütme kapasitesini de küçümsemeyi de peşinden getirir. Bu takdirde de, belli bir anda, şu ya da bu konuda bir oportünist fikri ifade eden bir unsurun yahut eğilimin herhangi bir devrimci parti içinde baş göstermesini bu partinin niteliğinin onulmaz biçimde değiştiğine hüküm vermek işten bile değildir.

Oysa bu yargının saçmalığını görmek için, Ekim Devrimi'ne öngelen süreçte, Bolşevik Parti Merkez Komitesi'nde ayaklanmaya ilişkin tartışmaları hatırlamak yeter de artar. O zaman Zinoviev, Kamenev veya Troçki'nin bu konudaki tutumlarının yanlış ve hatta ölümcül sonuçlara gebe olduğu sonradan açıkça görülmüş ve muhtelif başka deneyimlerle de teyit edilmiştir. Bu tutumlarda ifade bulan tereddütlü ve merkezci tutum barizdir.

Ama bu gerçek, ne Bolşevik Parti'nin niteliğini sorgulamayı gerektirir ne de Ekim Devrimi'nin akıbetini etkilemiştir. Buna karşılık, bu konudaki görüş ayrılığına kıyasla bir teferruat gibi algılanabilen aynı aşamadaki bir başka tutum ekseri unutulur: Lenin, iktidarın alınması konusundaki derin görüş ayrılığı nedeniyle değil, parti disiplininin çiğnenmesi nedeniyle bu merkez komite üyelerinin ihraç edilmesini talep etmişti. Zira Zinoviev ve Kamenev partinin kural ve geleneklerini çiğneyerek bu tartışmayı başka yayınlara (somut olarak Gorki'nin gazetesine) yansıtmışlardı. Sonuçta Lenin'in bu önerisi kabul görmedi ve Zinoviev ile Kamenev'in yerlerinde kalması da Bolşevik Parti'nin Ekim Devrimi'ni zafere ulaştırmasına engel olmadı.

Bu durum da göstermektedir ki, o süreçte ne Zinoviev ve Kamenev gibi kritik aşamalarda yanlış

tutum benimseyenlerin Merkez Komitesi'nde yer almış olması ne de Lenin'in kimi çok önemli önerilerinin kabul görmemiş olması, Bolşevik Parti'nin niteliğini değiştirmiş değildir. Tersine belirleyici olan partinin devrimci niteliğidir; bu nitelik Bolşeviklerin ilk muzaffer proleter devrime önderlik etmesini sağlamaya yetmiştir.

Troçki'nin de Bolşeviklere katılmasından sonra pek çok katkıları olduğu gibi, birçok kritik sorunda, Zinoviev ve Kamenev gibi, hatalı tutum ve önerileri olduğu besbellidir. İktidarın alınması aşamasındaki önerisi, Brest Litovsk Anlaşması sırasında Sorumlu Halk Komiseri olduğu dönemdeki tutumu, sendikalar konusundaki yanlış önerileri vb. bunlara örnektir. Ama ne bunlar onun Bolşevik Parti saflarında önemli sorumluluklar üstlenmesine ve önemli işlevleri yerine getirmesine engel olmuştur ne de onun varlığı Bolşevik Parti'nin niteliğinin değişmesine yol açmıştır.

Troçki'nin bilhassa 1920'li yıllardan itibaren ve hayatının sonuna kadar izlediği tutuma damga vuran çizgi de, ana hatlarıyla daha önceden izlediği merkezci/uzlaşmacı oportünist çizgiden esasta farklı değildir. Ama Lenin zamanında mutlak tasfiyeci sonuçları önlenen bu tutum, Bolşevik Parti'nin Leninist çizgisinden uzaklaşmasına ve Komünist Enternasyonal'in ilk dört kongre çizgisinden kopmasına koşut olarak, daha derin tasfiyeci sonuçlar doğurmuştur. Zira Lenin'in uzlaşmaz çizgisinin damga vurduğu dönemde oportünist ve tasfiyeci eğilimlerin zararlı etkisi sınırlanabildiği halde, sonrasında durum aynı değildir.

Bolşevik Bir Önderliğin Olmadığı Koşullarda Merkezilik Boy Verir

Leninist çizginin mirasçısı olan bir devrimci önderliğin olmadığı koşullarda tasfiyeciliğin yaygınlaşması ve oportünizmin sınıf mücadelesini kösteklemesi daima kaçınılmazdır. Proleter devriminin zaferi ve sürekliliği için olduğu gibi, oportünizme karşı mücadelenin etkili ve kalıcı olması için de Bolşevizm'in mirasçısı bir devrimci partiye ihtiyaç vardır.

Bu etkenin eksikliğinin damga vurduğu koşullarda Troçkist hareketin muhtelif türevleri, değişik dönemlerde, farklı ülkelerde, çeşitli kılıklarda Menşeviklerle birleşerek, merkezicilerden kopmayı sürece havale ederek, merkezci bir çizgiyi sistematik bir tutum haline getirmiş ve türlü çeşitlemeleriyle zenginleştirmişlerdir.

Troçkizm'e karşı mücadele iddiasıyla ortaya çıkan muhtelif akımların da aynı doğrultuda katkıları olmuştur. Öyle ki bu çeşitlilik içinde sağ ve sol oportünizmden kopma eğiliminde olan pek çok devrimci eğilimin beslenebileceği ve beslediği hatırı sayılır bir cazibe alanı oluşmuştur.

Nitekim pek çok akım ve militan; doğrudan doğruya Bolşevizm'in ve Komünist Enternasyonal'in kaynaklarından yararlanmak yerine (kendilerine daha somut ve güncel görüldüğü için olsa gerek) kimi Troçkist yazar ve çevrelerden yahut bunlardan beslenen kimi sözde bağımsız tarihçilerden yararlanarak aynı merkezci oportünizmin tuzağına düşmektedirler. Kimileri de bu bakımdan Troçki'nin tutumundan daha hayırlı olmayan Rosa Luxembourg vb.'nin merkezci tutumlarını kılavuz edinme eğilimindedir. Yahut bunlara karşı mücadele etme iddiasındaki oportünist merkezlere bağlanma eğilimi yaygınlaşmaktadır.

Yaşadığımız topraklarda da özellikle 1980 sonrası süreçte bu eğilimlerin çeşitlerinin kendilerini bir hayli çarpıcı biçimde gösterdiğini görmek zor değildir.

Troçki'nin ve Troçkizm'in yanı sıra muhtelif oportünist eğilimlerin tasfiyeci çizgisinin ibretle gözlenebileceği asıl süreç, Lenin'in ve Bolşevizm'in mirasına sahip çıkan bir komünist önderliğin olmadığı dönemdir. Hem Troçkizm'in hem de Troçkizm'e karşı mücadele etme iddiasıyla ortaya çıkan başka oportünizm türlerinin tasfiyeci sonuçlar doğuran tutumları, bu koşullarda doruk noktasına çıkmaktadır.

Bu sürecin toplam sonucu bir yanda Komünist Enternasyonal'in fiilen ve sonrasında resmen tasfiye oluşuna, beri yanda da komünist bir dünya partisi kurma iddiasıyla bu hedefe giden yolun önünün kesilmesine varmıştır. Bu nedenledir ki hala bu hedefe ulaşmak komünistlerin önündeki öncelikli ödevdir. Aynı nedenle, böyle bir partinin olmadığı koşullarda oportünizmin türlü çeşitleri birbirleriyle 'oportünizme karşı mücadele' adı altında dalaşırken türlü oportünist akım ve eğilim boy göstermeye devam etmektedir.

Oysa oportünizme ve revizyonizme karşı oportünizmin bir başka türünün peşinde mücadele edilemeyeceği, en çarpıcı görünüşleriyle Leninist bir önderliğin olmadığı koşullarda kendini

göstermektedir.

Oportünizme Karşı Bir Başka Oportünist Çizgiyi Takip Ederek Mücadele Edilemez

Troçki'nin kendisi gibi, Troçkistler de merkezci oportünizmin nasıl tasfiyeci sonuçlar doğurduğunu kavrayamama özründen kurtulamazlar. Anti-Troçkist olanlar ise tasfiyecilikle mücadeleden çok, Troçkist etiketi yakıştırdıkları yahut bu etiketle anılması bile benzer biçimde mütalaa edilen eğilimleri tasfiye etme konusuna yoğunlaşırken asli ödevlerinden uzaklaştıklarını fark etmeyip üzerini örttüğü ölçüde aynı değirmene su taşımaktadırlar.

Oportünizm konusundaki başlıca yanılgılardan biri onun münhasıran iktidarın ele geçirilmesi aşamasında veya belli başlı siyasi sorunlar karşısında kendini gösteren bir sapma olduğuna inanmaktan ileri gelir. Örgütsel sorunların da politik sorunlar olduğunu unutanlardan Rosa Luxembourg; Rus sosyal demokratları arasında örgütsel sorunlar hakkındaki tartışma ve ayrışma baş gösterdiğinde 'örgütsel sorunlar hakkında oportünizm nedir anlamıyorum' diyerek bu kavrayış eksikliğini itiraf etmişti. Troçki de hayatı boyunca bu kavrayış kıtlığından muzdarip olmuştur.

Ama bu sorun sadece oportünizm hakkında bir kavrayış eksikliği anlamına gelmez. Aksine esas olarak 'bağrında oportünizme yer vermeyen ve işçi sınıfının tümünü kucaklamayı hedeflemeyen, kendini sadece profesyonel devrimci militanlarla sınırlı tutan bir parti' anlayışı konusunda, yani Leninist parti anlayışı konusunda bir kavrayış eksikliği demektir.

Nitekim SBKP, SSCB veya Komünist Enternasyonal'in gidişatı hakkındaki Troçkist eleştiri ve uyarılar hiçbir zaman Leninist parti anlayışının terk edilmesine dair eleştiri ve uyarıları kapsamadı. Troçkistlerin Lenin sonrası dönemde örgütsel konulara ilişkin eleştirileri daima demokrasi eksikliği, bürokratism, ikamecilik, Jakobenizm vb. kavramlar etrafında şekillenmiştir. Rosa Luxembourg'un kiler de öyle. Başkalarının benzer değerlendirme ve eleştirilerine de aynı hassasiyet ve kuşkuyla yaklaşmak herhalde gereklidir.

Ama ilginçtir ki, Lenin parti anlayışını ilk dile getirdiğinde onların yaptıkları eleştiriler de bu çerçevedeydi. Bu bakımdan, Lenin'in ardından Troçki'nin partinin yapısı ve gidişatı hakkında yaptığı eleştiriler, Leninizm'in savunusundan ziyade, büyük ölçüde kendisinin Leninizm'e yönelttiği eleştirilerin (Jakobenizm vb. kimi terimlerden arındırılarak ve Leninizm'in savunusu kisvesi altında) tekrarını andırır. Zaten Rus Devrimi'nin akıbeti üzerine tahlil yapan pek çok tarihçi de bu ilk tartışmadan hareketle, Troçki'nin yüzyılın başında yaptığı kehanetin gerçekleştiğinden söz etmekte sakınca görmemektedirler.

Troçki Lenin'in parti modeline karşı ilk polemğinde bu modeli eleştirirken, 'partinin sınıf üzerinde, merkez komitesinin parti üzerinde ve sonuçta tek bir kişinin hepsi üzerinde diktatörlüğüne varacağını' söylemişti. Sonradan kehanet diye adlandırılan bu tespiti.

Doğrusu SSCB ve SBKP'nin evrimine ve akıbetine yönelik liberal veya liberter eleştirilerin büyük kısmı da buna benzer değerlendirmelerde buluşmaktadır. Oysa bu, Ekim Devrimi'nin zafere ulaşması ile onun rayından çıkmasını aynı kefeye koymayı ve kopuşsuz tek bir süreç olarak ele almayı gerektirir. Victor Serge'in benzer bir tartışmada söylediği gibi, 'morgdaki kadavra üzerinden elde edilen bulgularla canlının kim olduğu hakkında hüküm vermek' gibi bir işlemdir. Her halükarda bu tür bir işlem sonucunda varılabilecek sonuç son tahlilde 'böyle bir partiyle bu devrime kalkışmamak gerekirdi' türünden bir sonuç olabilir. Oysa zaten bu tür görüşler Ekim Devrimi öncesinde ve sonrasında oldukça yaygındı; günümüze kadar da benzer kritik dönemlerde hiç eksik olmamıştır. Şu ya da bu gerekçeyle bir devrime kalkışmamak gerektiği fikrinin bir devrime ne katabileceği sorusu ise hiç gündeme gelmez. Oysa Lenin'in kalkış noktası tastamam bu sorudur: devrimin bize neler öğrettiğinden ziyade bizim devrime neler öğretebileceğimiz/katacağımız önemlidir...

Yine de Ekim Devrimi'nin akıbetinin başlıca sorumluluğunu, benzer nesnel koşulların pek çok yerde hatta bazen ziyadesiyle bulunmasına inat, bu devrimin gerçekleşmesini sağlayan biricik belirleyici etken olan Lenin'e ve onun parti anlayışına yüklemeye eğilimi oldukça revaçtadır. Bu değerlendirmeyi paylaşanlar sık sık Troçki ve Rosa Luxembourg'un yirminci yüzyılın başlarında Lenin'in parti modeline yönelik eleştirilerinden de esinlenip destek almaktadırlar.

Troçkistler Liberal Akımlardan Kendilerini Ayırt Edemezler

Her ne kadar Troçki 1903-1905 döneminden sonra bir daha bu ilk eleştirilerini yeniden ele alıp

kullanmadı ve Stalin döneminden Lenin'in parti anlayışını sorumlu tutan bir tek satır yazmadıysa da, oldukça geniş kapsamlı eserleri içinde bu konuda bir özeleştiriyeye de rastlanmaz. Bu nedenle olsa gerek, Lenin'in 'profesyonel devrimciler örgütü' olarak tarif edilen parti anlayışının açık seçik tanımı ve savunusu da orada bulunmaz. Aynı nedenle, Troçkist akımlar içinde liberal Leninizm eleştirilerinin etkisi de hayli fazladır.

Bir kez Troçkistlerin 'Stalinizm' diye vaftiz ettikleri oportünist eğilim; 'bürokratism, ikamecilik, tepeden inmecilik, tek şef diktatörlüğü' vb. terimlerle tanımlamaya başlandı mı, aynı sıfatları genel olarak Bolşevizm için kullanan liberal ve liberter çizgilerden ve genel olarak karşı-devrimci burjuva ideolojisinin terimlerinden kendini ayırt etmek güçleşir, hatta imkansızlaşır. Kaldı ki Troçki'nin Lenin'in örgüt modeli hakkında 1900'lü yılların başında yaptığı eleştirilerin de aynı terimleri içermesi, bu güçlüğü katmerli hale getirmektedir. O nedenle söz konusu olan 'Stalinizm' hakkındaki tartışmalar olduğunda Troçki ve Troçkistler sık sık liberal veya başka burjuva akımlarla aynı safa düşmektedir.

'Peki hırsızın hiç mi suçu yok?' diye soruyor Troçkistler. Bu Nasreddin Hoca masallarında sorulabilecek bir sorudur; üstelik hırsızın kim olduğu konusunda bir çarpıtma ile maluldür.

Pek çok Troçkist düşünür yahut çevre Dördüncü Enternasyonal geleneğine bağlı örgütlerin başarısızlığını kah nesnel koşullarla, kah 'Stalinistlerin tertip ve saldırılarıyla' açıklama eğilimindedir. Oysa bu iki bahanenin ardında yatan da başlıbaşına birer yanılgıdır.

Her şeyden önce, devrim sorununu nesnel koşullara bağlamak İkinci Enternasyonal'in mekanik devrimci bakış açısının bir ifadesidir. Troçki'nin sürekli devrim teorisi de bugün Türkiye'de 'sosyalist devrim' perspektifini savunanlar gibi bu hatayla maluldür. Devrimde nesnel koşulların belirleyiciliğine dayanan ve öznel etkenin belirleyici rolünü küçümseyen bu bakış açısı Troçkist etiketi taşıyan taşımayan pek çok akımın ortak kusurudur. Ama Troçkist hareket söz konusu olduğunda bu bakış açısı bir başka yanılsamaya daha hayat vermektedir. Troçkistler başarısızlıklarını daima nesnel koşulların elverişsizliği ile açıklama alışkanlığına sahiptirler.

Buna karşılık bazen de tamamen öznelci bir başka yanılgıya sivrulurlar. Bu başarısızlığı 'Stalinizm'in marifetleriyle' açıklamak adeta burjuva diktatörlüğü nedeniyle bir devrime önderlik edememekten söz etmek gibi bir tutumdur ve esasen devrimcilikle alakası pek azdır. Öte yandan bu başarısızlık nesnel koşullardan çok, bu hareketin kurucularının ve takipçilerinin öznel zaaflarıyla ilişkilidir. Bu zaaf lar örgütsel sorunlarda baştan beri merkezci bir tutum; felsefi sorunlarda Avrupa-merkezci determinist bir anlayış; politik sorunlarda ise sol sosyal-demokratlıkla ve/veya popülizmle Bolşevik çizgi arasında salınan bir merkezcilik olarak somutlanabilir.

Troçkizm'i sadece bir tür 'Stalin karşıtlığı' olarak tarif etme kolaylığına alışmış olanlar için bu tarif anlamsız gelebilir. Oysa Troçkizm'in de bir türü olduğu merkezci oportünizmin bu biçimde tarif edilmesiyle Troçkist olma iddiasında olmayan, hatta aksini iddia eden pek çok akımın da aynı çerçevede tasnif edilebileceği görülebilir. Nitekim bunun somut örneklerini görmek için büyük gözlüklere ihtiyaç yoktur.

Hatta seçimler vb. durumlarda yahut anti-emperyalist sözüm ona enternasyonalist kampanyalar çerçevesinde pek çok merkezci oportünist akımın bu tür ortak paydalarda Troçkistlerle aynı çizgide buluşabildikleri ve/veya ittifak halinde buldukları da görülmemiş bir şey değildir.

Burjuva diktatörlüğünü alaşağı etmek ve emperyalizme karşı mücadele etmek iddiasıyla yola çıkıp, ondan sonra bu hedefe doğru ilerleyemeyişlerinin bahanesini Stalinistlerin baskılarıyla açıklayanların devrimci bir iddianın taşıyıcısı olmaları mümkün değildir.

'Stalinizm' Bahanesinin Kalkmasıyla Troçkizm'in Foyası da Meydana Çıkar

'Stalinizm'in somutlaşması olarak tarif ettikleri rejimlerin yerinde çoktan beri yeller estiği kendileri tarafından defalarca ilan edildiği halde, her türlü başarısızlığın faturasını hala aynı adrese çıkarmaya devam edenlerin çokluğu da ibret vericidir. Besbelli ki bu durumda 'Stalinizm' fiziki ve somut bir engelden ziyade bir ruh haline veya bir anlayış ve davranış biçimine indirgenmiş olmaktadır. Bu da oportünizmi ikna ile düzeltilecek bir yanılgı olarak görme kusurunun yeniden tezahüründen başka bir şey değildir.

Kaldı ki, böyle bir bakış açısı ancak 'Stalinizm'i' burjuvaziden ve safkan sosyal demokrasiden daha tehlikeli ve güçlü bir düşman olarak görenlerin meşrebine sahip olmayı gerektirir ve önünde sonunda onlarla buluşmaya varır.

Nitekim Troçki'nin ve onun çizgisini izleyenlerin serüveni incelendiğinde bunu görmek zor değildir.

Bu serüven boyunca, Troçki'nin kendisi gibi onun takipçileri de, bazen 'Stalinizm'e' karşı sade suya sosyal demokratlarla yahut başka oportünist akımlarla uzlaşma veya ittifak arayışı içinde olmuştur. Bazan bunlara karşı bu kez 'Stalinist' diye tarif ettikleri akımlarla benzer arayışlara yönelmişlerdir. Bu kısır döngünün başdöndürücü girdabından sıyrılmak istedikleri ölçüde ise zaman zaman büsbütün siyasetin dışına çıkarak, 'ideolojik mevzilerde' oyalanmayı tercih edenler de az değildir. İlginçtir ki buna benzer tutumların çeşitlerini kendilerine 'anti-Troçkist' etiketini yakıştıranlar arasında da görmek mümkündür. Bu tutumların ortak kusuru, Lassalle'den beri kendini değişik kisvelerde gösteren oportünizmin gerçek mahiyetini gizleyen etiketler arama ve her seferinde oportünizmin türlerinden birine karşı diğerleriyle kırıştıran veya bunlarla birbirine karışan tutumlardan kurtulamamaktır.

Oportünizm daima sınıf mücadelesine burjuvazi cephesinden sızan ve Komünist Manifesto'dan beri 'burjuva sosyalizmi', 'küçük burjuva sosyalizmi', yahut 'reel sosyalizm' diye tarif edilen tutumların bir ifadesidir. Bu tarifler Lenin'in emperyalizm tahlilinin en önemli ve özgün boyutunu oluşturan 'sosyal emperyalizm', 'sosyal şovenizm', 'sosyal hain' tanımlarıyla, yani sosyalist etiketi altındaki oportünizm tanımlamasıyla bir derinlik kazanmıştır. Bu itibarla oportünizme karşı mücadelede bu kılavuzu elden bırakıp yeni ve yanıltıcı tarifler peşinden koşarak adım atmak mümkün değildir.

Oportünizmin ancak Bolşevizm'in mirasına sahip çıkan bir devrimci partiyle etkisiz hale getirilebileceğini ve proleter devrimin ancak bu takdirde zafere ulaşacağını unutanların oportünizme ve revizyonizme karşı mücadele etmek yerine 'anti-Stalinizm' yahut 'anti-Troçkizm' etiketleri altında muhalif tutumlar benimseyenlerin tasfiyeciler bir tutumun aktörü haline gelmesi mukadderdir.

'Tasfiyecilerden daha tehlikeli bir tasfiyecilik' dediğinde Lenin'in kastettiği de bu olsa gerektir. 'Anti-Troçkizm' etiketiyle de aynı istikamette yol almanın mümkün olduğunu ibretle görmek için de sayısız örnek mevcuttur.

Parti Saflarından Kitlesele Tasfiyeler Stalin Dönemine Özgü Değildir

Troçkistlerin liberallerle yan yana düştüğü benzer bir durum da Stalin dönemini tasfiyeler, infazlar vb. ile anma durumunda gündeme gelir. Stalin döneminin eleştirisini ele alırken Troçkistler, çoğunlukla ürkütücü boyuttaki tasfiye rakamlarına, teröre vb. takılmaktadırlar. Sorun sanki esas olarak büyük tasfiyelerin yapılmış olmasıyla ilgiliymiş gibi ele alınmaktadır. Bu durumda da bütün bu işlemlerin muhtevası, büyük rakamların ve göz alıcı gelişmelerin ardında kaybolmaktadır.

Zira Bolşevizm'in burjuva, liberal ve liberter eleştirmenleri de Stalin dönemine ilişkin aynı eleştirileri Lenin zamanından başlayarak yapmaktadırlar. 'Genel olarak demokrasi', 'genel olarak diktatörlük' terimlerinden sıyrılmadıkça bu karmaşa içinden çıkmak da mümkün değildir.

Oysa Lenin hem Rus Devrimi'ni bu genel terimlerle eleştiren Kautsky ile ünlü polemğinde hem de Devlet ve İhtilal'de tam da bu konuya parmak basmıştı. İlginçtir ki aynı dönemde Troçki de, Kızıl Ordu Komutanı iken, iç savaşın ortasında ve Komünist Enternasyonal İkinci Dünya Kongresi'nin arifesinde kaleme aldığı 'Terörizm ve Komünizm' başlıklı polemğinde Kautsky'yi aynı doğrultuda eleştirip mahkum etmekte ve proletarya diktatörlüğü altında rejimin terör uygulamalarına başvurmasının meşruluğunu açığa savunmuştur:

"Bu hususta Sovyet Hükümeti'nin sadece devrim düşmanlarına karşı başvurduğu şiddet (Fransızca metinde terör diye geçiyor -ç.n.) tedbirlerinin -aramalar, tutuklamalar ve kurşuna dizmeler- bazıları tarafından Sovyet Hükümeti'nin halihazır güçler ilişkisine denk düşmediği için başvurmak zorunda olduğu tedbirler olarak değerlendirildiğini unutmamak gerekir. Ama bu gün tüm dünyada ayakta kalmak için korkunç bir kitlesele baskıya başvurmayan bir rejim bulmak mümkün değildir. Çünkü 'demokratik haklar' da dahil olmak üzere, bütün hak hukuk çerçevesini delen düşman sınıflar, acımasız bir kavga içinde güçler ilişkisini kendi lehlerine çevirme peşindedir." (L. Troçki, Terörizm ve Komünizm)

Troçki, o zaman Bolşevik Parti'nin resmi yayınları arasında sayılan bu kitabında proletarya diktatörlüğü altında rejim düşmanlarına karşı baskı tedbirlerinin meşru olduğunu savunmaktadır. Bu nedenle liberal ve liberter eleştirmenler, tıpkı vaktiyle Kautsky'nin de yaptığı gibi, genel olarak demokrasi ve genel olarak baskı tedbirleri oyununa başvurarak Bolşevikleri eleştirirken elbette Troçki'nin bu kitabını da zaman zaman kanıt olarak göstermektedirler. Buna karşılık Troçkistler bakımından bu kitaba gönderme yapıldığına nadiren rastlanır.

Aksine içinde aynı zamanda, zorunlu çalışma, sendikaların askerileşmesi vb. tedbirlerin de savunulduğu bu kitap; Troçkistler arasında adeta unutulmak istenen bir talihsizlik gibidir.

Bir Ayrılık Konusu da 'Savaşı İç Savaşa Çevirme' Konusundaydı

İlginçtir, Troçki ile Lenin arasında Zimmerwald sürecindeki ayrılıklardan biri de savaş ve barış konuları hakkındaydı. Lenin savaşı iç savaşa çevirme konusunda ısrar ederken, Troçki barış konusuna vurgu yapmaktaydı; zaten Zimmerwaldcılarla Zimmerwald Solu denen Bolşeviklerin başını çektiği grup arasındaki başlıca ayrılık da hemen barış tutumuna karşı savaşı iç savaşa çevirme ve 'kendi burjuvazimizin yenilgisi ehveni şerdir' fikri etrafında oluşmaktaydı. Troçki'nin bu konudaki tutumu az çok Paris Komünü arifesinde 'ayaklanmak çılgınlık olur' diyen Marx'inkini andırır. Ama sonradan 'göğü fethetmeye çıkan' komünarları selamlayan Marx gibi, Troçki de 'bu çılgınlığa' 1905'te olduğu gibi 1917 Temmuzundan itibaren (7 Kasım'da Bolşeviklerin Sovyetlere danışmadan ikili iktidara son vermesi konusunda malum tereddüdü geçirmesine rağmen) ortak olacaktı. Hatta Marx'tan farklı olarak bizzat içinde ve komuta kademesinde yer alarak.

Tam bu noktada ince bir ayrıma dikkat çekmekte yarar var: bir iç savaş ihtimali belirdiğinde buna kalkışmanın 'çılgınlık' olacağını söylemekle, eski Narodnik Plehanov'un 1905 Devrimi'nin ardından yaptığı gibi 'silaha sarılmamak gerekirdi' demek arasında muazzam bir fark vardır. Bu fark bizzat Troçki tarafından değilse de, Plehanov gibilerle ve daha beterleriyle kıvrıştırarak şekillenen takipçilerinin zihninde bir aykırılık doğmasına yol açmaktadır. Bunun en kritik ve trajik örneklerinden biri 1953-54 Bolivya Devrimi sırasında görülmüştür. O tarihsel dönemde silahlanarak ayaklanan Bolivyalı madencilerin önderliğini yürüten Dördüncü Enternasyonal Bolivya Seksiyonu POR (Devrimci İşçi Partisi) ve onun önderlik ettiği CUB'un (Bolivya Sendikalar Konfederasyonu) iktidarı bizzat ve derhal devirmesine Dördüncü Enternasyonal yönetimi, bu 'çılgınlık' mülahazasıyla engel olmuştu. Ama karşı-devrimci burjuvazinin bu 'alıcenaplığı' 'kötüye kullanmasıyla', Bolivya Devrimi bir kan gölünde boğulacaktı.

Ne var ki, tarihin bir cilvesi, Troçki Bolşevik saflara katıldıktan sonra, İç Savaş'ta tam da komuta kademesinde yer alacaktı. Bilhassa Kronstadt Ayaklanması ve onun bastırılması konusu, Troçkistler bakımından bu konuda en bariz ikilemlere neden olmaktadır. Her ne kadar Troçki'nin kendisi (kendisi bizzat bu hareketin içinde ve başında olmadığı halde) Kronstadt Ayaklanması'nın bastırılmasının bütün sorumluluğu üstlendiğini hayatının sonuna kadar söylemiş olsa da, Troçkistlerin büyük çoğunluğu bu konuda oldum olası kekeme kalmaktadır; en azından bu tedbiri tok bir biçimde savunana nadiren rastlanır. Liberal akımlarla ittifak ve işbirliği arayışları içindeki Troçkist akımların bu tür konulara girmekten kaçındığı apaçık bir olgudur.

Lenin Zamanındaki 'Tasfiyeler'

Buna benzer biçimde, Troçkistler Bolşevik Parti bünyesinde yapılan toplu tasfiyelerin sadece Stalin dönemine olduğunu vurgulayıp, Troçki'nin sorumluluk taşıdığı zamanlardaki uygulamaların üzerini örterek kendilerini liberal eleştirmenlerden ayırt etme gayreti içindedirler. Oysa genel olarak tasfiye veya genel olarak diktatörlük tedbirleri gibi terimlerden uzak durmadıkça bu ayrımı sağlamak mümkün değildir. Bu takdirde Lenin dönemi ile sonrası arasındaki gerçek farkın ortaya çıkması da imkansızlaşır. Troçkizm'in merkezci çizgisinin kendini gösterdiği hususlardan biri de buradadır.

Gerçekten de geniş ölçekte tasfiyelerin sadece Stalin dönemine özgü bir yöntem olduğu sanılmamalıdır. Aksine, Lenin zamanında da partinin 'arındırılması' için parti saflarından geniş kesimlerin ihraç edildiği uygulamalar olmuştur. Troçki de birçok durumda bu uygulamaların taraftarı olmakla kalmayıp, bizzat uygulayıcıları arasındadır. 1905 döneminde partiye katılanların arttığı ve ardından gericilik döneminin gelişine koşut olarak üye sayısının dikkat çekici bir tarzda düşürüldüğü de bir vakıdır. Bu durum esasen partinin profesyonel devrimciler örgütü niteliğinin korunması kaygısıyla ilgilidir.

Sınıf mücadelesinin yükseliş ve geri çekilme evrelerine paralel olarak, emekçi yığınlar arasında

devrimci mücadeleye aktif olarak katılanların artıp azaldığı rahatlıkla gözlenebilen bir olgudur. Bu nedenle kendini profesyonel devrimcilerle sınırlamak isteyen bir partinin üye sayısının da bu gelgitlere paralel olarak artıp azalması gayet tabiidir.

Yükseliş dönemlerinde saflarını aktif olarak mücadeleye katılan emekçilere açamayan bir parti, kitle hareketine müdahale etme ve yönlendirme imkanlarını yitirir, ödevlerini yerine getiremez ve doktrinerliğe, ultiatomculuğa mahkum olur (Lenin'in 1905 döneminde parti içinde açtığı ve 'kapıları açın' önerisini yaptığı tartışma buna ilişkindir).

Geri çekilme dönemlerinde ise tam tersi bir eğilim kendini gösterir. Yükseliş zamanı partiye yönelen unsurlar şartların değişmesiyle kendiliklerinden uzaklaşmazlar. Aksine partiyi bu dönemi atlatana kadar bir sığınak gibi görüp, riskleri azaltmak için fren rolü oynamaya başlarlar. Yükseliş döneminde itici bir rol oynayan unsurlar, geri çekilme döneminde bir ölü ağırlık haline gelirler. Bu durumda, partinin onları ileri çekemediği ölçüde kendini bu unsurlardan arındırması şarttır. Aksi takdirde partinin yapısını ve çizgisini bozan bir etken haline gelirler. Başka örnekler bir yana, bu durumu devrim sonrası Rusya'da gözlemek konu açısından anlamlıdır.

İç savaş arifesinde, 1919 yılında Bolşevik Parti'nin üye sayısı sadece 250 bin'di. Buna karşılık, 1921'de, onuncu parti kongresinde toplam 732 bin 521 asil ve aday üye temsil edilmişti. Demek ki, iç savaş sırasında, bilhassa bu savaşın Kızıl Ordu'nun zaferiyle sonuçlanması üzerine, parti üyelerinin sayısı üçe katlanmıştı. Bu üyelerin niteliğini ve sınıfsal bileşimini anlamak için şu gösterge yeterlidir: 732 bin küsur üyenin yüzde 57'si okur yazar değildi.

Anlaşılan iç savaş sırasında büyük kitlelerle köylü kökenli üyeler kaydedilmişti. Bunlardan yaklaşık 200 bini On Birinci Kongre'ye (1922) varmadan, kısmen kendiliklerinden ama büyük ölçüde planlı bir tutumun sonucunda tasfiye oldu: bu kongrede temsil edilen üye sayısı 532 bini. Arada geçen bir yıl içinde üyelerin yaklaşık dörtte biri tasfiye olmuştu. Bu tasfiyenin kimleri hedef aldığı konusunda fazlaca şüpheye yer yoktur: besbelli iç savaş sırasında partiye giren ve neden girdikleri de pekala anlaşılır olan köylü kökenli ve niteliksiz unsurlar tasfiyenin hedefi olmuştur.

Bu örnek de göstermektedir ki, Bolşevik Parti'de üyelerin kitlesel olarak parti dışına atılması Stalin dönemine özgü olan bu yöntem değildir. Lenin sonrasında hissedilir biçimde kendini gösteren şey bu değil, tasfiye işlemine hedef olanların nitelikleri ve kimlikleridir. Gerek parti içinde gerekse de parti dışı muhalefete ilişkin tutum bakımından da tablo aşağı yukarı böyledir. Bu bakımdan Lenin zamanı ve sonrası arasında parti üyeleri arasında yapılan 'arındırma' yahut 'temizlik'lere soyut olarak değil, bu uygulamaların hedefleri ve sonuçları göz önünde tutularak yaklaşmak gerekir. Bu takdirde iki dönem arasında tam bir zıtlık olduğunu görmek zor değildir.

Lenin Dönemindeki Tedbirler Partinin Bolşevik Niteliğini Korumaya Dönüktür

Ama konumuz Stalin döneminin ayrıntılı bir irdelenmesi olmadığından, tekrar Troçki'ye ve parti konusuna dönebilmek için, önemli bir dönüm noktasına değinmek gerekiyor. 1921'de parti saflarında büyükçe bir 'temizlik' yapılmış olmasına rağmen, 1922'de Lenin hala alarm işaretleri vermekteydi. Ama bu kez fazla ve niteliksiz üyelerin yarattığı sorunlar konusunda değil, partiye yeni üye alınmasına ilişkin normların değiştirilmesi konusunda alarm verdi.

1922'de, On Birinci Kongre arifesinde Zinoviev'in önerisiyle partiye hızla üye kaydetme yönünde bir tüzük değişikliği gündemdeydi. Yani bir önceki 'temizlik' hareketinin peşinden partiye yeniden hızla üye kaydedilmesi gündemdeydi. Zinoviev'in önerisi aday üyelik sürelerini kısaltma yönündeydi; bunun gerekçesi ise açıkça ifade edilmiş olmasa da Sovyet Cumhuriyetleri'ne yeni katılan Orta Asya'daki ülkelerde yeni rejimi oturtup sevk ve idare etmek için yeterli derecede eğitilmiş kadronun bulunmayışı ve parti kadrolarının sayısının da bu boşluğu doldurmaya müsait olmamasıydı.

Lenin bu değişikliğe şiddetle itiraz etti. Önce Merkez Komitesi'ne gönderdiği bir mektupla bu değişikliği önlemeye çalıştı; parti üyeliği için deneme sürelerinin işçiler için 6 aya, diğerleri için 12 aya düşürülmesine şiddetle karşı çıktı. Ona göre 10 yıldan tecrübeli ağır sanayi işçileri için bu süre 6 ay, diğer işçiler için 18 ay olmalı, köylüler ve Kızıl Ordu mensupları için 2 yıl, diğerleri için ise 3 yıllık bir deneme süresi konulmalıydı. Merkez Komitesi öneriyi benimsemedi. Troçki de Stalin gibi, partinin Leninist niteliğini tehdit eden Zinoviev'in önerisini destekleyenler arasındaydı.

Hastalığı nedeniyle kongreye katılamama olasılığını göz önünde bulundurarak, Lenin bir mektup daha gönderdi:

"Bugün partimizin bileşiminde yeterince proleter olmadığından kuşku yok. Kimse bunu inkar edemez ve istatistiklere kısa bir bakış bu tezi doğrulayacaktır. Savaşta beri Rusya'da fabrika işçileri öncesine kıyasla çok daha az proleter karakteri göstermektedir. Çünkü savaş sırasında askerden kaçmak isteyenler fabrikaya girmiştir. Bu, herkesin bildiği bir olgu. Öte yandan aynı şekilde kesindir ki partimiz genelde ve ortalama düzeyde, gerçekten proleter bir önderliğin gerektirdiğinin çok altında bir ortalama politik eğitime (eğer üyelerinin büyük çoğunluğunun düzeyi ele alınırsa) sahiptir; üstelik öylesine güç bir dönemde, hızla bağımsız bir sınıf politikasına yönelen köylülüğün devasa ağırlığı hesaba katıldığında bu daha çok böyledir. Sonra bir hükümet partisine girme girişimlerinin bu sıralarda son derece önemli bir eğilim olduğunu da hesaba katmak gerekiyor. Bolşeviklerin siyasi başarılarıyla bu günlerde heyecanlanan kamuoyunun proleter olan her şeyden ne kadar uzak olduğunu anlayabilmek için Smyena Uyek yayınlarını anımsamak yeterli.

... İşçiler için 6 aylık aday üyelik bu yönelişi hiçbir biçimde durduramayacaktır; çünkü bu kadar kısa bir aday üyelik süresini her bakımdan aşmaktan daha kolay bir şey yoktur. Üstelik bizim koşullarımızda birçok aydın ve yarı aydının işçi olmalarının önünde hiçbir güçlük yoktur. Bütün bunlardan çıkardığım şu sonuç şudur: beyaz muhafızlar partimizin proleter olmayan bileşimini bilinçli olarak hesaba katmaktadır; bu olguyu çok önemsiyorum ve gözümde büyüyor. Bu sonuç, üyeliğe kabul için aday üyelik süresini kesinlikle uzatmamız gerektiğini gösteriyor. Eğer işçiler için 6 aylık sürede ısrar edersek kendimizi ve başkalarını kandırmamak için işçi kavramını mutlaka tanımlamak zorundayız. Öyle ki işçi kavramını yalnızca yaşam koşulları nedeniyle fiilen proleter zihniyetini özümsemiş olanlarla sınırlamalıyız. Oysa proleter zihniyetinin özümsemesi ancak yıllarca fabrikada çalışmakla ve herhangi bir sebeple değil, ekonomik ve sosyal varoluş koşullarının dayattığı sebeplerle çalışmakla mümkündür." (TE, c.33, s. 259-260)

Lenin mektubunun sonunda partinin niteliğinin korunması için, partinin niteliksiz üyelerden arındırılması işlemlerinin pratikte bir çözüm getirmeyeceğinin farkında olduğunu belirtiyordu. Buna karşılık yeni üyelerin kabulü konusunda daha titiz davranmak; aday üyelerin eğitimini ve sınanmasını daha titizce yapmak ve yerel örgütleri yeni üye katılımları konusunda merkezi olarak denetlemek gerektiğini vurguluyordu.

Kongre de bu uyarıları dikkate almadı. Buna karşılık partiyi 'güvenilmez' unsurlardan temizleme doğrultusunda, muğlak ve keyfi yorumlara açık bir karar aldı.

Böylece partinin şişirilmiş bulunan üye sayısının kitlesel tasfiyelerle azaltılmasına 1922'den sonra da devam edildi. 1923'teki On İkinci Kongre'ye varıldığında 150 bin üye daha tasfiye olmuş ve üye sayısı 386 bine düşmüştü. Ne var ki, Lenin'in öngördüğü gibi, asıl çözüm kitlesel tasfiyelerle sağlanamazdı. Sonradan dönem dönem 'temizlik' yapma kapısı açıktır diye, kitleler halinde niteliksiz unsuru üye kaydetmek işe yarar bir yöntem olmadığı gibi, temizlikler sırasında kimin gidip kimin kalacağı da şüphelidir. Nitekim 1922'de 'güvenilmez' unsurlar diye tasfiye edilenlerin arasında Kolontay ve Şliapnikov'un başını çektiği İşçi Muhalefeti hareketinin tabanını oluşturan sanayi işçileri ve sendikacılar önemli bir yer tutuyordu.

Doğrusu, üye seçimini titizlikle yapmak ve uygun bir aday üyelik döneminde hem sınavarak hem eğiterek üye kaydetmeye özen göstermekti. Kaldı ki bu husus Leninist parti anlayışının en temel yönüyle ilgilidir: Leninist bir örgütün üyelerini seçerek alma hakkı ve ödevi vardır.

Ama aynı nedenle bir merkez komitesinin kendi seçtiği ve kendisini seçen üyeleri kitleler halinde tasfiye etmesi olağan ve kabul edilebilir bir durum değildir. Daha doğrusu eğer böyle bir zorunluluk kendini dayatmışsa, bunun sorumluluğunu 'niteliksiz' üyelerde değil, örgütün sorumlu organlarında aramak gerekir. Lenin'in temizlik yapma yerine, aday üyelik sürelerini uzatıp iyi değerlendirmeyi önermesi bu anlayışla uyum içindedir. Dolayısıyla rasgele üye kaydedip sonra tasfiyelere yönelmek yerine üye seçimi hakkında daha titiz bir sistem oturtmak, partinin karşı karşıya bulunduğu sorunlara en doğru yaklaşımdı.

Lenin On Birinci Kongre öncesinde Merkez Komite üyelerine gönderdiği mektupta şu uyarıda da bulunmuştu:

"Gerçeğe gözümüzü kapatmazsak bugün partinin proleter politikasının üyelerin tümü tarafından değil, partinin eski tüfekleri diyebileceğimiz çok ince bir tabakanın benzersiz ve devasa otoritesi tarafından belirlendiğini kabul etmek gerekir. Bu tabakanın içinde küçük bir iç mücadele; onun

otoritesinin tamamen yok olmasına değilse bile, hiç değilse zayıflamasına ve artık belirleyiciliğin elinden kaçmasına yetecektir." (TE., c. 33, s. 260)

Ne yazık ki, tam da böyle oldu. 1924'ten itibaren önce Ekim Devrimi'ne katılan Bolşevik kuşağı içinde bir çatışma suni zorlamalar ve çarpıtmalarla başlatıldı; sonra da daha 1922'de incelmış bulunan 'eski tüfekler' tabakası önce itibarını yitirip, özellikle 30'lu yıllarda tümüyle tasfiye oldu.

Stalin Dönemindeki 'Temizlikler' Partinin Bolşevik Niteliğini Korumaya Değil, Bolşevik Parti'nin Tasfiyesine Yöneliktir

Kongre Lenin'in uyarılarını dikkate almayıp bu değişiklik önerisini benimsediyse de, onu uygulamaya geçirmek için Lenin'in ölümünü beklemek gerekti. Lenin'in gözlerini yumduğu 1924 yılında üye sayısı tekrar iki katına çıktı: On Üçüncü Kongre'de temsil edilen üye sayısı 735 bin 881'di; yalnız Lenin'in ölümünden, yani Ocak 1924'ten Mayıs 1924'e kadar üye kaydedilenlerin sayısı 240 bindi; bunlar sanki Lenin'in son uyarılarıyla alay edercesine 'Lenin Kayıtları' adı altındaki kampanya ile partiye katılmışlardı.

Bu işlem bir kerede olup bitmedi, kah siyasi kah başka mülahazalarla art arda sürdü. Dikkat çekmek gerekir ki bu dalgaların en büyüğü 1936-1938 Moskova Duruşmaları'nın olduğu döneme tekabül etmez. Bu dönemin özgünlüğü partinin ve Kızıl Ordu'nun bilhassa yönetim kademelerinde görece büyük bir tasfiyenin olmasıyla ilgilidir; ve bunların büyük çoğunluğunun (Kamenev, Zinoviev, Buharin, Radek, Tuhaçevski vb. hatırlanırsa) Troçkizm'le bağlantılı olmadıkları bir sır değildir.

Bir nevi doldur/boşalt işlemini andıran bu zincirleme operasyonlarının sonunda partinin bileşiminin nasıl değiştiği incelendiğinde, 'partiyi arındırma' adı altındaki bu işlemlerin nasıl bir tasfiye operasyonunu ifade ettiği görülür. Bu işlemlerin sonucunda parti bariz bir biçimde, hem yapısı hem de bileşimi bakımından, Ekim Devrimi'ne önderlik eden partiden açık seçik uzaklaşmıştır. Sonradan, dönem dönem açılan arşivlerden yararlanan birçok araştırmada bu evrim hakkında çok ayrıntılı tahliller mevcuttur. Ama bu ayrıntılara girmeden, herhangi bir tartışmaya konu olamayacak şekilde Stalin döneminde sunulan bir rapordan bu evrimi izleyelim.

Malenkov'un 1939'da toplanan SBKP'nin On Sekizinci Kongresi'ne sunduğu rapora göre, partinin o kongrede temsil edilen 1 milyon 589 bin üyesinden sadece yüzde 8.3'ü partiye 1920'den önce kayıt olmuştu. Bir başka deyişle Lenin'in 1921'deki mektubunda 'partiyi asıl yöneten ince kuşak' dediği, eski Bolşevik kuşak neredeyse tamamen ortadan kalkmış durumdaydı. İç savaş sırasında partiye katılanların yüzde 80'i artık yoktu. 1921-1928 arasında partiye kaydolanların yüzde 75'i, 1929-1930 arasında kaydolanların ise yarısı tasfiye olmuştu. Daha ilginç, beş yıl önce toplanan bir önceki Merkez Komite üyelerinden yüzde 70'i de fiziki olarak tasfiye olmuştu.

Bir Dönüm Noktası: 'Zafer Kongresi'

Aynı zamanda 'Zafer Kongresi' diye de anılan On Yedinci Kongre Kruşçev'in ilk kez merkez komiteye seçildiği kongredir. 5 yıl sonra bu MK'nın yüzde 30'u geri kalanları tasfiye ettikten sonra, Kruşçev de 18. Kongre'de ilk kez politbüroya seçilecekti. 17. Kongre'de bulunan 1966 delegeden 1108'i bir sonraki kongreye kadar geçen beş yıl içinde 'karşı-devrimci suçları' nedeniyle tutuklandılar. Bu kongrede Merkez Komitesi'nin yedek ve asil üyesi olarak seçilen 139 kişiden 100'ü tutuklandı ve kurşuna dizildi.

1933-39 dönemine yakından bakıldığında On Yedinci SBKP kongresinin önemli bir dönemeç noktası olduğu görülmektedir; hatta bu dönemeç Sol Muhalefet'in tasfiye edildiği On Beşinci Kongre'den daha ilginçtir.

1934'teki On Yedinci Kongre sırasında partide 1 milyon 854 bin 488 asil ve 935 bin 298 aday üye vardı. Fakat On Sekizinci Kongre sayımlarına göre partinin üye sayısı 1.590.000'i asil üye ve 888 bini aday olmak üzere toplam 2.478.000'dir. 1934'den 1939'a kadar geçen beş yıllık sürede üye ve aday üyelerin toplamındaki eksilme 300 binin üzerindedir; fakat normal olarak 1939'daki On Sekizinci Kongre'den önce aday üyelerin en azından üçte birinin asil üye olmaları gerektiği gözönüne alınır, üye sayısındaki eksilme en az bu rakamın iki katından fazladır; resmi organ olan 'Partinin Hayatı'nın verdiği rakamlara göre, bu rakam 800 bindir.

O tarihte 1917 Devrimi'ne önderlik eden partinin merkez komitesinde yer alanlardan bir tek Stalin bu konumunu korumuştur; o merkez komitesinden o zaman hayatta kalan ise bir kendisi bir de Troçki vardı.

Genel Sekreter Stalin bu dönemi 1936'da sunduğu raporunda şöyle değerlendirmişti:

"Parti, 1930-33 yılları arasındaki koşullarda böylesine büyük bir katılma akımının, üye sayısının anormal ve istenmez bir artışı olduğunu sezmezlik edemezdi. Parti, saflarına sadece dürüst ve sadık kimselerin değil, bilakis rastlantı sonucu gelmiş ögelerin de, parti bayrağını kişisel çıkarları için kullanmak isteyen ikbal avcılarının da girdiklerini biliyordu. Parti, sadece üyelerinin sayısı ile değil, bilakis her şeyden önce nitelikleri ile güçlü olduğunu bilmezlik edemezdi. Bu nedenle, ortaya partinin bileşimini düzenleme sorunu çıktı. Partinin, üyeler ve aday üyeler bakımından 1933'te başlamış bulunan arındırılmasını sürdürme kararı alındı; ve bu iş fiili olarak 1935 Mayıs ayına değin uzatıldı. Ayrıca, partiye yeni üye alımının durdurulması kararlaştırıldı. Bu iş fiili olarak 1936 Eylül'üne değin durduruldu; yeni üyeler alınmasına ancak 1 Kasım 1936 günü başlandı... Partimiz şimdi biraz daha az kalabalık, ama buna karşılık üyelerinin niteliği bakımından daha iyi." (Aktaran Gül Özgür, 'Rusya'da 1917 Sosyalist Ekim Devrimi ve Kadınların Kurtuluşu', Dönüşüm Y., s.150)

Aynı dönemde Kızıl Ordu'daki durumun nasıl bir tablo arzettiğine bakmak da ibret vericidir.

Kızıl Ordu'daki Tasfiyeler

1940 sonbaharında Sovyet Piyade Teftiş Kurulu Komutanı bir generalin raporuna göre, o yaz 225 topçu komutanından hiçbirisi askeri akademide eğitim görmüş değildi. Bunların sadece 25'i askeri okuldan mezun olmuş, geri kalanları ise yalnızca asteğmenler için açılan kursları tamamlamışlardı. 1940'ın başında tümen komutanlarının % 70'inden fazlası, alay komutanlarının %60'ı sadece bir yıldır bu görevlerde bulunuyorlardı. Bütün bunlar tarihin en korkunç savaşının arifesinde oluyordu.

Sonradan Kruşçev bu tasfiyelerin ne kadar ciddi bir zaaf yarattığını teslim edecek ve idam edilenlerden bazılarının itibarını iade edecekti; tabii o sırada kendisinin de çiçeği burnunda ama tam yetkili ve sorumlu bir Merkez Komite üyesi olduğunu hatırlatmaktan kaçınarak. Bu konudaki açıklamaların yapıldığı ünlü kapalı oturum sırasında geçtiği rivayet edilen bir konuşma tabloyu güzel tarif etmektedir. Kruşçev raporunu okurken delegeler arasından biri 'Peki sen o zaman neredeydin Nikita Sergeyeviç yoldaş?' diye sorar. Konuşmasını kesen Kruşçev 'kim o soruyu soran?' dediğinde kimsenin sesi çıkmaz. Kruşçev de 'ben de tam senin olduğun yerdeydim' diyerek konuşmasını sürdürür.

Her şey bir yana, faşist Almanya'nın Sovyetler Birliği'ne saldırısından az önce Kızıl Ordu'da yapılan tasfiyelerin boyutları dehşet vericidir: bu dönemde en deneyimli, en nitelikli 82 bin kadar komutan ve askeri görevli tasfiye edilmiştir. Alman ordularının Barbarossa Harekatı sırasındaki inanılmaz hızlı ilerleyişinin açıklamalarından biri de burada olsa gerektir. Eğer işgale karşı (örneğin Stalingrad'daki gibi) muazzam bir sivil direniş ortaya çıkmamış olsaydı bu savaşın akıbetinin ne olacağı aşikar görünmektedir.

Ordudaki temizliğin komutanlar düzeyindeki dökümü şöyledir: 4 orgeneralden 3'ü, ikinci derecedeki 12 orgeneralin tümü, 67 korgeneralin 60'ı, 199 tümen komutanından 66'sı, 377 tugay komutanından 221'i; Deniz Kuvvetleri'nde ise 2 donanma oramirali, ikinci derecedeki 6 amiralin tümü, 11 ordu komiserinin tümü, 28 kolordu komiserinin 25'i, 97 tümen komiserinin 79'u, 36 tugay komiserinin 34'ü ya tutuklandı ya da kurşuna dizildi. Toplam üzerinden bir hesap yapıldığında üst düzey subayların yüzde 86'sının, toplam subayların da yarısının kurşuna dizildiği ortaya çıkmaktadır. Bir ordu, komutanlar düzeyinde, savaş sırasında bile, 1930'ların sonundaki tasfiyeler sırasındaki kadar büyük bir kayıp veremezdi (Bu rakamlar Kruşçev'in 1956'da sunduğu raporlardan derlenmiştir). Brejnev'in askeri hiyerarşide önemli basamakları hızla tırmanıp sonra parti yönetimindeki yerini alması da bu temizliklerin ardından başlayacaktır.

Kızıl Ordu'da rütbelerin ve nişanların geri gelmesi ve aynı zamanda merkez komitelerinde rütbeli ve madalyalı asker üyelerin göze çarpmaya başlaması da bu dönemin çarpıcı görünümlerindedir. Parti Genel Sekreteri'nin aynı zamanda Kızıl Ordu Komutanı olması da.

Ama hiç kuşkusuz konu sadece Kızıl Ordu'nun yapısı ve bileşiminin değişmesiyle ve partinin üye sayısındaki artış ve eksilmelerle ve üye bileşiminin niteliğindeki değişmelerle ilgili değildir. Partinin işleyişinde de önemli bir değişim göze çarpmaktadır.

Partinin Bileşimi ve İşleyişindeki Değişim

1918 başında 260-270 bin civarında olan partinin asil üyelerinden 200 bine yakını 1939 başında hala hayattaydılar; ama 1918'de üye olanların sadece yüzde 10'u 1939'da hala parti üyesiydiler.

Sık sık iç savaş sırasında hayatlarını kaybeden partililerin öneminden söz edilir; oysa rakamlara vurulduğunda bunların oranı yüzde 30'u geçmemektedir. Demek ki, 20 yılda 1918'de SBKP üyesi olanların yüzde 60'ı civarındaki bir kısmı ya 'fiziki olarak tasfiye' edilmiş yahut sadece partiden atılmıştır.

Buradan anlaşılabilir, 30'lu yıllarda parti üyelerinin iç savaşta iki misli oranında bir kıyım uğramış olduğudur. Üstelik tüm bu eksilme bütün bir dönem içinde, 1935-1938 yılları arasında yoğunlaşmaktadır. Daha net söylemeli; devrime önderlik eden kuşağın tasfiyesi ve yerine yeni bir kuşağın geçişi, tam da 'sosyalizmin geri dönüşsüz zaferi' ilan edildiği sıralarda gerçekleşmiştir.

Lenin 1922 yılının Kasım ayında Komintern'in Dördüncü Kongresi'nde yaptığı yaşamının son konuşmasında, parti ve devlet katındaki gelişmeler karşısındaki kaygılarını geniş bir dinleyici kitlesi önünde son defa dile getiriyordu:

"Biz eski devlet mekanizmasını devraldık, bu bizim talihsizliğimizdir. Sık sık bu mekanizma bize karşı çalışmaktadır. 1917'de iktidarı aldığımızda hükümet memurları bizi sabote ettiler. Bu bizi çok ürküttü ve 'lütfen geri gelin' diye yakardık. Hepsi geri geldi fakat bu da bizim talihsizliğimizdi. Şimdi koskoca bir devlet çalışanları ordumuz var fakat üzerlerinde denetim sağlayacak eğitilmiş güçler yok. Pratikte tepede biz politik iktidarı kullanırken mekanizma nasılsa işliyor fakat aşağıda hükümet memurları tamamen keyfi bir kontrole sahipler ve sık sık kontrollerini bizim tedbirlerimize karşı kullanıyorlar. Yukarıda, ne kadar olduğunu bilmiyorum, fakat her halükarda, sanırım birkaç bin, dışarıda ise birkaç onbin kendi insanımız var. Aşağıda ise, bazen bilerek ve bazen bilmeden bizim aleyhimize çalışan Çar'dan ve burjuva toplumundan aldığımız yüz binlerce eski memur var." (TE., c.34, s.394 ve devamı; ayrıca III. Enternasyonal Konuşmaları, Koral, s.162 ve devamı.)

Lenin Aralık 1922'de ikinci bir hamle yaparak daha sonraları 'Lenin'in Vasiyetnamesi' olarak adlandırılacak bir metinle, Merkez Komitesi'nin üye sayısının en az 100 kişiye çıkartılmasını önerdi. (Bkz. Son Yazılar, Son Mektuplar, Ekim Y., s.11-12.) On İkinci Parti Kongresi delegelerine hitaben yazılan bu metinde, bu yeni yüz üyenin tabandaki işçilerden alınması gerekliliğinin üzerinde duruyordu. Lenin'e göre Merkez Komitesi'ne alınacak işçiler Sovyet örgütlerinde uzun süre çalışmış olanlardan seçilmemeliydi; çünkü bu işçiler, mücadele edilmesi gereken geleneklere ve önyargılara alışmış durumdaydılar. Bu nedenle Merkez Komitesi'ne seçilecek işçi üyeler Sovyet örgütlerinde çalışma düzeyine çıkmış olanlardan daha alt tabakada olmalıydı. Lenin, ancak bu şekilde 'devlet cihazının yenilenmesi ve geliştirilmesinde etken rol oynayabilecek nitelikte, kendilerini Sovyet sistemine adanmış bir kadro'nun oluşturulabileceği kanısındaydı. (Bkz. Lenin, age, s.17.)

Merkez Komitesi'nin büyütülmesinin yanısıra Lenin, İşçi ve Köylü Denetimi Komiserliği'nin de radikalce yenilenmesini önermekteydi. Son yazdığı yazı olan 'Az Olsun Öz Olsun' makalesinde, Rusya'nın kültürel geriliğinden kaynaklanan geleneksel bürokrasinin Sovyet yönetimini de etkisi altına almasından yakınıyordu. Ancak yazının önemli bir bölümü, işçi köylü denetiminin önemi ve bunun eleştirisine ayırmıştı. Lenin'e göre, 'İşçi Köylü Denetimi kurumlarından daha kötü örgütlenmiş bir kurum' yoktu ve 'mevcut koşullarda İşçi Köylü Komiserliği'nden hiçbir şey beklememek' gerekiyordu, Lenin bu alanda radikal bir reform yapılmasını ve İşçi Köylü Denetimi'nin daha küçük ve örnek bir kurum haline dönüştürülmesini öneriyordu. (Bkz., 'Az Olsun, Öz Olsun', Son Yazılar, Son Mektuplar içinde, s. 60-78.)

Çoğu kez bu süreç ya nesnel etkenlerle yahut psikolojik/kişisel etkenlerle izah edilir. Oysa başka nesnel koşullarda ve farklı kişilerin rol aldığı süreçlerde benzer gelişmeler olduğu görülmüştür; bundan sonra da görülmesi muhtemeldir. Bu bakımdan söz konusu sürecin işleminde hatırı sayılır bir yeri olan bir işleyiş mekanizmasına dikkat çekmek gerekiyor. Çünkü ne nesnel koşullar ne de kişilikler kaçınılmaz niteliktedir. Kaçınılmaz olan devrimci partinin işleyiş kurallarındaki ve üyelerinin seçiminde gözetilmesi gereken ilkelerdeki değişikliklerdir; devrimcilerin üzerinde durmak zorunda oldukları asıl sorunlar, öznel alanın sorunları olmalıdır.

Troçki'nin oldum olası acemisi olduğu ve onun izinden gidenlerin bir türlü kavramadığı sorunlar da bu alandadır.

Kuşkusuz, devrim öncesinde ve devrim sırasında olduğu gibi geçiş döneminde de devrimci partinin önemli ve belirleyici bir rolü olduğunu görmeyenler; bu rolü küçümseyenler yahut büyük ve süslü lafların arasında kaybolmasına yol açanlar bu gelişmelerin açıklanmasında Bolşevik Partisi'ndeki

evrimi büyüteç altına koymayı da ihmal etmektedirler. Oysa tam tersi yapılmalıdır. SSCB'deki yozlaşma sürecinin anlaşılmasında anahtar sorunlar burada yatmaktadır. Bu bakımdan son bir noktaya daha dikkat çekmekte yarar var. Söz konusu olan Bolşevik Parti'nin alamet-i farikası sayılması gereken demokratik merkezîyetçi işleyişin akıbetiyle ilgili bir göstergedir.

1917'deki Altıncı Kongre'den 1925'teki On Üçüncü Kongre'ye kadar (1924 Mayıs), iç savaş koşullarına rağmen Bolşevik Parti'nin kongreleri birer yıl, bazan daha az arayla toplanmıştır; ki bu zaten tüzük gereğiydi. Bundan sonra, On Dördüncü Kongre bir öncekinden 19 ay sonra toplanabilmiştir (1925 Aralık); On Beşinci Kongre bundan tam 24 ay sonra (1927 Aralık), On Altıncı Kongre 30 sonra (1930 Haziran), On Yedinci Kongre 44 ay sonra (1934 Ocak) ve On Sekizinci Kongre tam 61 ay sonra toplanmıştır (1939 Şubat). Stalin'in sağlığında toplanan son kongre olan On Dokuzuncu Kongre bir öncekinden tam 13 yıl sonra toplanmıştır (1952 Şubat). Bu arada savaş yıllarında kongre yapılmadığı gibi, bir tek tam katılımlı (plenum) Merkez Komitesi toplantısı dahi yapılmış değildir. Demokratik merkezîyetçilik kavramını borçlu olduğumuz Lenin'in parti modelindeki değişimin en bariz göstergelerinden biri olsa gerektir. İlginçtir ki Leninizm'e sahip çıkma iddiasında olanların çoğu Lenin zamanındaki işleyiş ve uygulamalardan ziyade sonrasını kendilerine örnek almaktadır.

Benzer bir tabloyu Komünist Enternasyonal ile ilgili olarak da görmek mümkündür.

Lenin zamanındaki ilk dört kongre yaklaşık bir yıl arayla bazan da kısa zamanda toplanmışken ondan sonraki ilk kongre iki yıl aradan sonra toplanmıştır. Altıncı Kongre öncekinin 4 yıl ardından toplanmıştır. Yedinci ve son dünya kongresi bundan 7 yıl sonra 1935'te toplanmıştır. Bunun ardından Komünist Enternasyonal 15 Mayıs 1943'te bir kongre toplamaya bile gerek duyulmadan bir Yürütme Kurulu bildirisini tasfiye edilmiştir.

Bu uzayan kongre aralıkları boyunca Komünist Enternasyonal Yürütme Kurulu, Komünist Enternasyonal'in dünya kongrelerini ikame etmiştir. Bu değişimin dönüm noktası olan Beşinci Kongre ise Troçki'nin hazır bulunduğu son Komintern kongresidir ve Troçki bu değişiklik konusunda hiçbir tutum almamış, sessiz kalmıştır. O kongre aynı zamanda Troçkizm'e karşı uluslararası bir mücadele açılması kararının alındığı kongredir.

İlginçtir Troçkist tasfiyeciliğe karşı mücadele kararını alan Komintern sonuçta Bolşevizm'in en önemli mirası ve kazanımlarından olan Komünist Enternasyonal'i tasfiye etmiştir. Güya Komünist Enternasyonal'in ilk dört kongresinin mirasına sahip çıkma iddiasını dillerinden düşürmeyen Troçkistler ise bu politik ve örgütsel mevzinin elden gitmesine engel olmadıkları gibi yerinin doldurulması yönünde o gün bugündür somut bir adım atmış değillerdir. Zaten Troçki'nin Zimmerwald sürecindeki tutumunu takip ederek bunun gerçekleşmesi de mümkün değildir.

Bunun yerine Troçkist hareketin en sık tekrarlanan tekerlemelerinden biriyle karşı karşıya gelinir: savunulacak politik ve örgütsel mevzi kalmadıysa ideolojik mevzilere sarılmak gerekir. Kulağa hoş gelen bu tekerleme doğru değildir ve Troçkizm'in örgütsel sorunlar karşısındaki tutumunu yansıtır. Öte yandan Troçkistlerin iddia ettikleri gibi Komünist Enternasyonal'in ideolojik mevzilerine ve orada kristalleşmiş bulunan Bolşevizm'in ideolojik mevzilerine sahip çıktıkları da doğru değildir.

Troçki ve Troçkistler Komünist Enternasyonal'in İlk Dört Kongre Karar ve Tezlerine Kayıtsız Şartsız Sahip Çıkamazlar

Enternasyonalizm konusu belki de Troçkizm hakkında bir başka efsanenin perdesinin aralanmasına da katkıda bulunabilir. Komünist Enternasyonal'in tasfiye edilmesinden sonra uluslararası örgütlenme girişimlerinin neredeyse Troçkistlerin tekelinde bulunmasına ve dünya devriminden söz etmenin Troçkistlik kanıtı olarak ele alınmasına bakılırsa, enternasyonalizm ve dünya devrimi fikirlerinin adeta Troçki ve Troçkistlere özgü olduğu sanılabilir; böyle sananlar çoktur. Troçkistler ve bu nedenle Troçkizm'e iltihak edenler arasında da buna inananlar çoğunluktadır. Oysa bu da doğru değildir. Komünist bir dünya partisinin yaratılmasını ağırlık merkezi olarak alan ve bunu uluslararası bir sovyet cumhuriyetleri birliği perspektifine bağlayan Komünist Enternasyonal'dir; bu konudaki asıl katkı da Lenin'e aittir.

Troçki ise Komünist Enternasyonal'in ilk yıllarındaki katkıları ne olursa olsun; özellikle Bolşeviklere katılmadan önce başka bir tutuma sahipti. Bu tutum Zimmerwald bildirisine yansıyan ve sonra da yeni bir enternasyonalin kuruluşunu geciktiren tutumdur. Sonrasında da Troçki'nin ve takipçilerinin izlediği çizgi, Komünist Enternasyonal'in gösterdiği çizgiden çok Troçki'nin Zimmerwald sürecinde

izlediği merkezci çizgidir. O nedenle bu çizgi ne SBKP'nin ve proletarya diktatörlüğünün tasfiye olmasına ne de Komünist Enternasyonal'in tasfiyesinin önüne geçebilmiştir.

Troçki'nin ve takipçilerinin Zimmerwald'da olduğu gibi enternasyonalist ve sosyal şovenizme karşı bir tutumu takip ettikleri doğrudur. Ama bu gerçeğe bakıp, Troçki ile Lenin'in zaten birbirlerine yakın ve özdeş tutumlarda olduğu sonucuna mı varmalı? Yoksa onları ayıran ve yeni bir enternasyonalin kurulmasının gecikmesinde önemli bir etken olan Troçki'nin enternasyonalizm konusundaki merkezci tutumundan ileri gelen bu ayrılığın altını mı çizmeli?

Elbette Zimmerwald Konferansı'na katılanların hepsi de bu bakımdan enternasyonalistler. Hatta Kautsky ve Bernstein gibi niceleri daha kendi partilerini sosyal şoven tutumu nedeniyle terk etmişlerdi. Ama bu bir ortak nokta değildir. Zira asıl ince ayırım Zimmerwaldcılarla Bolşeviklerin temsil ettiği Zimmerwald solu arasındaki ayırmadır. Troçki o zaman da olduğu gibi, sonradan da bu çizgide olmamıştır.

Sorun ancak böyle anlaşılırsa ve sadece böyle anlaşıldığında Troçki'nin geçmişteki ve sonra da devam eden, Troçkistler tarafından da teorize edilerek içselleştirilen hatalı tutumu ayırdedilebilir. Bu aynı zamanda Troçkist akımların yahut Bolşevik geleneğe Troçki'nin izinden giderek yahut açık ya da örtük biçimde oradan feyz alarak bağlanma hayalini kuranların neden merkezçiliğe yahut Menşevizm'e doğru yol aldığına anlaşılmasına da katkı sunar.

Öte yandan, her ne kadar genel olarak Troçkistler Komünist Enternasyonal'in İkinci Enternasyonal çizgisine oturmasına bir tepki ve yanıt olarak doğup Leninist geleneği sürdürme iddiasıyla ortaya çıktıklarını ileri sürseler ve pek çok sözüm ona bağımsız tarihçi de bunu doğrulayan saptamalar yapsalar da, bu akım ve takipçileri hiçbir aşamada Bolşevizm'in devrimci geleneğinin sürdürücüsü olamamıştır.

Çünkü; bu geleneğin sürdürülmesi için, Komünist Enternasyonal'in ilk dört kongresinin temel belgelerine sahip çıkmak önemli olsa da yetmez. Bunun gereklerini de yerine getirmek gerekir. Bolşevik-Leninist gelenek, ancak enternasyonalist-devrimci bir örgüt zeminindeki devrimci pratikle geliştirilerek yaşatılabilir.

Troçki de onu takip eden Troçkistler de Komünist Enternasyonal'in yerini tutacak bir Leninist dünya partisini teşkil ettiklerini hiçbir zaman iddia etmediler. Adı Dördüncü Enternasyonal olan orijinali de dahil bir dizi uluslararası örgüt yarattıkları durumlarda bile, bunların gerçek anlamda bir dünya partisinden uzak olduğunu daima teslim ettiler.

Bu şartlarda Troçkist hareketin tarihi Komünist Enternasyonal'in yerini tutacak ve onun mirasına sahip çıkan bir enternasyonalini inşa etme faaliyetinden ziyade, Komünist Enternasyonal'in ideolojik mirasına sahip çıkma iddiasının damgasını taşır. Troçki'nin, Geçiş Programı'nda da yer alan 'savunulacak politik mevzi kalmadığında ideolojik mevzileri savunmak gerekir' sözlerinin kılavuzluğunda sürdürülen bu iddia da (bu sözlerin doğru olup olmadığı tartışması bir yana) temelsizdir.

Troçkist akımlar kendi bildikleri yoldan, kah sosyal demokrasinin kanatları altında kah karşı-devrimci veya küçük burjuva ilan ettikleri muhtelif akımların dümen suyunda mütemadiyen 'yol alma' iddiasındadırlar. Bir yandan da bilhassa bu orta yolcu/kuyrukçu tutumu terk etmeyi şart koşan Komünist Enternasyonal'in ilk dört kongresinin çizgisine sadık olma iddiasını elden bırakmamaktadırlar.

Troçkistler bu iddiayı öteden beri tekrarlıyor olsa bile, daha Troçki'nin zamanından itibaren, Komünist Enternasyonal'in ilk dört kongresinin karar ve tezleri orasından burasından kırılmaya başlanmıştır. Troçkist akımların ve teorisyenlerin elinde giderek içeriği boşaltılmış bir tekerlemeye dönüşmüştür. Son zamanlarda, bilhassa SSCB ve benzerlerinin tarihe karışmasını takiben artık bu iddia da yavaş yavaş rafa kaldırılmaktadır.

Komünist Enternasyonal'e katılmanın 21 koşulu, parti örgütlenmesine ilişkin tezler, sendikalar hakkındaki tespitler gibi belli başlı tezleri ne geçmişte ne de halen Troçkistlerin tavizsiz biçimde sahip çıktığı tezler değildir. Troçki'nin ve takipçilerinin başka akımlarla ilişkilerinde bunları referans kabul ettikleri görülüşü değildir.

Onların referansları daha çok 'Stalinizm karşıtlığı' çerçevesinde olmuştur ve bu çerçevede safkan sosyal demokratlara ve muhtelif liberal akımlara kadar varan bir yelpazeye açık olmuşturlar. Ne

tuhaftır ki, 'Stalinist' diye adlandırdıkları akımlara, ancak onlar sosyal demokratlara yaklaştıkları zaman yahut onlarla bir araya gelmelerini telkin etmek üzere yaklaşmak da adetlerindedir. Bunu sık sık Komünist Enternasyonal'in Tek Cephe (bazen 'Birleşik İşçi Cephesi' diye de tercüme edilir) taktiği kılıfına sokarak ve Komünist Enternasyonal'in ilk dört kongresinin referanslarına sahip çıkma görüntüsü altında savunurlar.

Komünistler için oportünistlerle tüm bağların koparılması ve bu ayrımların korunması için bir anlam taşıyan bu perspektif, Troçkistlerin elinde ayırım çizgilerinin muğlaklaşmasına hizmet eden bir taktik haline gelmektedir.

Daha çarpıcı olan bir gelişme ise, ilk dört kongre döneminin en önemli kararlarından biri olan ulusal sorun hakkındaki tezlerin akıbeti ile ilgilidir. Bilindiği gibi Komünist Enternasyonal'in ikinci kongresinde bu konu hakkındaki tezler Lenin tarafından sunulmuş ve komisyon tartışmalarında Hintli komünist Roy'un müdahaleleriyle düzeltilmiş ve genişletilmiştir. Lenin de raportörü olduğu tezler hakkında Roy'un eleştirilerinin yerinde olduğunu ve buna uygun düzeltmelerin yanı sıra, Roy'un tezlerinin de ek olarak oylamaya sunulacağını kongre önünde açıkça dile getirmiştir.

Bu tartışma ve onu izleyen sürecin ana konusu ise, ulusal kurtuluş mücadelesinde burjuva akımlara karşı tutum ve komünistlerin bu akımlarla ilişkisi konusudur. Sonuçta benimsenen karar Bolşeviklerin demokratik devrimde burjuva akımlarla ilişkiye dair tutumuyla oldukça benzer bir tutumu önermektedir.

Lenin'in ölümünden sonra toplanan ilk dünya kongresi olan ve öncekilerle kıyaslanmayacak kadar uzun bir aradan sonra toplanan Beşinci Kongre ise bilhassa bu bakımdan tayin edici bir önem taşımaktadır. O kongrede yine Roy, Komünist Enternasyonal Yürütme Kurulu'nun (KEYK'in) Dördüncü Kongre sonrasında izlediği çizginin İkinci ve Dördüncü Kongre kararlarına aykırı olduğunu, özellikle Türkiye'de Kemalist hareket ve Çin'de Kuomintang karşısında komünistlerin ve Komünist Enternasyonal'in duruşunun düzeltilmesi gerektiğini söylemiştir. Bu eleştiri, kongrede Çinli ve Türkiyeli oportünistlerin aktif katkısıyla KEYK'in çizgisini aklamak üzere yanıtlanmıştır.

Sonuçta karşı-devrimci burjuva akımları olan Kemalist hareketle Kuomintang'ı İkinci Kongre tezlerindeki 'ulusal devrimci akım' tarifine uyduran bir revizyon yapılmıştır. Böylece KEYK'in o süreçte izlediği oportünist ve revizyonist tutum resmileştirilmiştir.

Bu süreç oldukça ilginçtir, zira kongrede oylamaya sunulan komisyon raportörü olarak söz alan Manuilsky'nin raporudur; bu Komünist Enternasyonal teamüllerine pek uygun bir durum değildir. Ama daha ilginç ve konumuzla daha yakından ilişkili olan ise, bu kongrenin Troçki'nin hazır bulunduğu son Komintern kongresi olmasıdır. Troçki ve onu şu ya da bu ölçüde destekleyen delegelerden hiçbiri bu revizyon karşısında Roy kadar tok bir tutum göstermemiştir.

Doğrusu, komünistlerin Kuomintang'ı desteklemesi gerektiğini savunan tutumun öncüleri arasında Cen Du Siyu vardır. Cen Du Siyu sonradan Uluslararası Sol Muhalefet içinde Troçki'nin yanında yer alacaktır. Öte yandan, Troçki Kızıl Ordu'nun başında iken, bu ordunun süvari birlikleri komutanı olarak önemli görevleri olan Frunze'nin iç savaşın en kritik dönemlerinde Kuvayı Milliyecileri eğitmek ve danışmanlık etmek üzere görevlendirilmiş olduğunu hatırlamak da yararlı olacaktır. Troçki'nin bu konudaki suskunluğunun ardında bu gibi etkenlerin rolü olduğunu düşünmek zorlama olmaz.

Sonuç itibariyle, sonraki polemiklerde söylenenlerle gözleri bağlı olmadan bu konuya bakıldığında Troçki'nin bu esaslı revizyon karşısında tutum almadığı açıktır.

Öte yandan bu kongre sadece ulusal sorun konusunda bir revizyonun damgasını taşımakla kalmamıştır. Aynı zamanda bu kongre KEYK'nin Komünist Enternasyonal dünya kongrelerini ikame edecek tarzda öne çıkarılmasının önünü açacaktır. Troçki bu konuda da sessiz kalmıştır. İlginçtir ki sonuçta Komünist Enternasyonal'in tasfiyesi de bir dünya kongresiyle değil, bir KEYK kararıyla olmuştur.

Bütün bu olgulara rağmen Komünist Enternasyonalin Beşinci Kongre'si mevzubahis olduğunda, Troçkistler bu konulara girmekten oldum olası kaçınırlar. Bu kongreden sadece 'Troçkizm'e karşı bir uluslararası kampanya açılması' kararını hatırlamayı tercih etmektedirler.

Zaten günümüzde pek çok Troçkist akım Komünist Enternasyonal'in kuruluş dönemine damga vuran referansları çoktan beri, resmen yahut adını koymadan rafa kaldırmış durumdadır. Yine de

Leninizm'in yolunu takip etme iddiasını kaybetmeyen ama bir türlü ileri sıçrayamayan bu tür hareketler, bir bütün olarak merkezci bir çizgiyi kalınlaştıran ve etraflarına da bulaştıran bir çürümenin özneleri ve zemini olmaktan kurtulamamıştır.

Buna karşılık, Troçkizm'e karşı mücadele etme iddiasını sürdüren ve sonuna kadar Komünist Enternasyonal'in çizgisine bağlı kalan veya bunu savunan akımlar açısından ise, zaten ilk dört kongrenin referans alınması diye bir sorun dahi yoktur. Bu akımlar açısından zaten Beşinci Kongre'den sonrası ile öncesi arasında bir kopukluk yoktur. Dolayısıyla Altıncı Kongre'de benimsenen programı referans almak onlar açısından önceki sürecin tümünü kapsayan bir referansı ifade eder. Kuruluş Kongresi ile Komünist Enternasyonal'in tasfiyesini ilan eden KEYK kararı arasındaki sözüm ona sürekliliği izah etmek de onlara düşer.

Açıktır ki Komünist Enternasyonal, sadece kuruluşunda benimsediği çizgiyi ifade eden ilke ve perspektiflerin terk edilmesi ve revize edilmesiyle kalmamıştır. Çizgisi çarpıtılıp içi boşaltıldıktan sonra, bir kongre toplanmasına dahi hacet görülmeden, gereksiz olduğu ilan edilerek kapatılmıştır.

Güya Komünist Enternasyonal'in özgün çizgisine sadakat iddiasıyla ortaya çıkan Troçkist hareket, bu Enternasyonal'in tasfiyesine engel olamadığı gibi, o çizgiye sadık bir Komünist Enternasyonal'i de yaratabilmiş değildir. Troçkizm'i düşman ilan ederek buna karşı çok yönlü ve kapsamlı bir mücadele başlatan Komünist Enternasyonal de Troçkist hareketin tümüyle tasfiye olmasını sağlayamadığı gibi kendisi tasfiye olmuştur.

Öte yandan, bu akımın iddialarını yerine getirememesi sadece devrimci bir enternasyonalin kurulamamış olmasıyla sınırlı değildir. Dördüncü Enternasyonal geleneğinin bu zaafi aynı zamanda Komünist Enternasyonal'in tasfiyesinin ve SSCB'nin yozlaşmış yıkılmasının önlenemeyişi anlamına da gelmektedir. Veyahut bu duruma ve revizyonizmin hakimiyetinin artmasına tepki olarak ulusal-devrimci akımların güçlenmesine zemin sunmuştur. Bu nedenle Dördüncü Enternasyonal geleneğine bağlı akımlar sadece başarısız akımlar olarak bir masumiyet karinesinden yararlanamazlar. Aksine oportünizmin bir türü olarak sadece Leninist-Bolşevik geleneğin sürekliliğinin korunmasında bir boşluk oluşturmakla kalmamış, aksine bu bağın kurulmasını önleyen bir tarihsel etken haline de gelmişlerdir.

Bu tablodan anlaşılması gereken açıktır: oportünistlerle ve oportünizmin çeşitlerinden/sonuçlarından birinden başka bir şey olmayan tasfiyecilerle bağlar, tam ve kesin olarak koparılmadan bu çizgiye sadık kalmak mümkün değildir. Bu niteliği titiz biçimde korumadan, oportünizme ve tasfiyeciliğe karşı mücadele etme yeteneğine sahip bir devrimci örgüt yaratılıp yaşatılamaz. Oportünizm ile mücadele de ancak böyle bir partinin üstesinden gelebileceği bir ödevdir.

Bu gerçek, Troçkizm'in tarihine damga vuran temel çizgiyi ifade ettiği gibi, pek çok anti-Troçkist yahut Troçkizm dışı akımın da içinde debelendiği ve Bolşevizm'in mirasına sahip çıkan komünistlerin öncelikli ödevlerini kavrama konusundaki özrü de ifade eder.